

České srdce

československá sociální péče v Rakousku

1918–2018

Připravilo České srdce, československá sociální péče v Rakousku
© Alexandra Blodigová, Jan Cebe, Věra Gregorová (ed.), 2018
Grafická úprava a sazba Petra Čepková

Vydal MatfyzPress,
nakladatelství Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy,
Sokolovská 83, 186 75 Praha 8
jako svou 558. publikaci.

Text neprošel recenzním ani lektorským řízením nakladatelství MatfyzPress.

Publikace byla vydána pro potřeby spolku České srdce.
Nakladatelství MatfyzPress neodpovídá za kvalitu a obsah textu.

První vydání
Praha 2018
ISBN 978-80-7378-364-8

Slovo úvodem

Drobná publikace, kterou nyní čtenář drží v rukou, si na skromném rozsahu klade neskromný cíl. Představit alespoň v základních obrysech a těch nejdůležitějších historických etapách činnost Českého srdce, československé sociální péče v Rakousku. Rozsah aktivit tohoto spolku, jehož jméno si jistě vybaví každý skutečný vídeňský Čech bez ohledu na míru svého zapojení do menšinového života, byl již od založení v období bezprostředně po první světové válce ohromující. Stejně tak ohromující je bezesporu i fakt, že České srdce, jako jeden z více než 500 (sic!) menšinových spolků existujících v roce 1918 na území Rakouska, existuje i dnes a stále koná, byť logicky už v poněkud jiném rozměru a v poněkud jiných oblastech, charitativní a podpůrnou práci, pro niž byl našimi předky založen. Není již v naší menšině na Dunaji mnoho institucí, které by mohly říci to samé.

Rozměry činnosti Českého srdce jsou již při stručném ohlédnutí, které si tato publikace dovoľuje nabídnout, skutečně impozantní. Volba tohoto hodnotícího adjektiva je skutečně na místě, což snad vysvitne i z výběru předložených faktů a dat. Zejména v období meziválečném bylo České srdce jedním z hnacích motorů života české a slovenské (nejen) Vídně. Vyčpělé a z pohledu menšiny spíše kruté ironické heslo starého mocnářství „*Vše pro dítě!*“ dokázalo v období posledních bolestivých křečí rakouské monarchie České srdce přetavit v základní imperativ své podpůrné práce. Nebudeme jistě přehánět, když již v úvodu zdůrazníme, že především díky Českému srdci, Školskému spolku Komenský a aktivitám Sokola byla pro budoucnost zachována válečná a poválečná generace dětí českých dělníků, drobných řemeslníků a živnostníků (tyto skupiny nakonec historicky tvořily naprostou většinu místních Čechů), a to na úrovni tělesného i duševního zdraví, které by bez aktivit těchto institucí nemohly nikdy dosáhnout. Bez velkého přehánění lze konstatovat, že nemálo dětí by dokonce pomřelo hladu nebo období strádání sice přežilo, ale bylo do značné míry asimilováno většinovým živlem německým. Není divu (a je to zcela logické), že zmíněné spolky byly v nejzářivějším období své existence integrálně propojeny, a to nejen svou činností, ale i personálně a místně.

Oslava 100 let života a činnosti je jistě tím nejkrásnějším a nejkrásnějším jubileem, jež si lze představit. České srdce v Rakousku zažilo za tuto dobu mnoho krásných úspěchů i dílčích neúspěchů. V každé, byť sebesložitější, etapě své existence se však vždy snažilo zmírňovat utrpení slabých, chudých, starých, nemocných i bezmocných členů menšiny tak, jak to určují i jeho stanovy. Dramatické změny společnosti, v níž působilo, se samozřejmě nutně promítaly i do spolkové činnosti, která se musela těmto proměnám chtít přizpůsobovat, pokud chtěl spolek přežít a plnit nadále své poslání. Ani dnes, v roce svého nejkrásnějšího jubilea,

nelze jistě, i přes zcela rozdílné podmínky dob jeho založení, považovat činnost a existenci Českého srdce za zbytečnou. Právě naopak. Dlouhodobý úpadek zájmu o českou kulturu a nenásilná, ale o to účinnější, asimilace dětí a mládeže do majoritní rakouské společnosti, kladou na České srdce a další menšinové spolky nové úkoly. Pokud chceme, aby za dalších 100 let uměla alespoň určitá část města na Dunaji stále česky, znala české tradice a i Češi zavítavší do Vídně měli stále pocit, že zde nejsou běžnými cizinci, a cítili se zde vlastně „*tak trochu doma*“, musí menšinová práce nadále pokračovat a je samozřejmě i zájmem českého státu, aby tyto aktivity nadále podporoval, a to nejen u „*aktivních*“ menšinářů z řad starší generace, ale zejména mezi dětmi a mládeží, tak jak to dělalo ve svých nejslavnějších dobách i České srdce ve spolupráci se Školským spolkem Komenský a zastupujícími orgány československého státu ve Vídni. Proto si dovoluujeme vyslovit přání, které je však zároveň závazkem, a to nejen pro členy a funkcionáře Českého srdce, ale pro celou českou Vídeň. Ať je tlukot Českého srdce na Dunaji slyšet i za dalších 100 let!

Věra Gregorová, Alexandra Blodigová, Jan Cebe

Zdravice velvyslankyně ČSR v Rakousku

Vážení přátelé, vážení členové a příznivci spolku České srdce,

v letošním roce jubileí zaujímá výsadní postavení stoleté výročí obnovy naší státnosti. V říjnu 1918 se završila jedna etapa zrání české společnosti. Pod vedením T. G. Masaryka se tehdy přihlásila k ideálu humanity a rozhodla se dokázat, že Češi obstojí jako svěbytní a plnohodnotní členové evropské rodiny. Připomínáme-li si zrod československé samostatnosti právě ve Vídni, je třeba dodat, že tu znamenala zvláštní úkol – jak navázat rovné a přitom co nejplodnější vztahy s rakouskými sousedy, a jak dále zajistit důstojný život české menšině za hranicemi nového státu.

To, že spolu s Československou republikou letos slaví své sté výročí i spolek České srdce, je tedy příznačné. Připomíná se nám tím rovněž, že k slavnostní obnově české samostatnosti došlo na pozadí do té doby nevídaného válečného střetnutí. Kontrapunktem povznesené nálady konce roku 1918 bylo nejen utrpení na bojišti, ale i několikaleté strádání statisíců civilistů v zázemí, zejména žen a dětí.

Příběh Českého srdce dodnes zůstává příběhem nezištné solidarity, kterou útrapy mnoha vídeňských Čechů probudily ve staré vlasti a především pak mezi krajany v samotné Vídni. České srdce si předsevzalo nouzi potřebných zmírnit a nutno dodat, že dokázalo uspět. Mezi vídeňskými Čechy se jeho zásluhou mimo jiné podařilo vybrat dostatek prostředků, které umožnily části hladovějících dětí strávit letní prázdniny v tehdy utěšenějších poměrech českého venkova. Tím se dobročinná sociální působnost Českého srdce ve prospěch širokých vrstev české Vídně nevyčerpala. Spolek se na desetiletí stal přirozeným střediskem pro obětavé krajany, kteří nehodlali zavírat oči před těžkostmi druhých.

Svému zakladatelskému poslání zůstává České srdce věrné už sto let. Za tu dobu se okruh činností, jimž se věnuje, rozšířil i do oblasti školské a obecněji kulturně osvětové. I proto si nadále v mozaice českých menšinových spolků a organizací udržuje své jedinečné místo. Dovolte mi, abych všem, kteří se na činnosti spolku podílejí, vyjádřila své uznání a popřála jim, aby česká srdce nejen ve Vídni i nadále plnili radostí.

JUDr. Ivana Červenková

Kromě pravidelných prázdninových akcí pořádalo České srdce pro české a slovenské vídeňské děti také kratší výlety do vlasti. Velmi oblíbené byly například plavby parolodí po Dunaji do Bratislavy.

Spisovatelka a zakladatelka Českého srdce **Růžena Svobodová** (1868–1920). Její otec Jan Čáp byl ředitelem premonstrátských statků v Praze. Otec náhle v roce 1880 zemřel. Ztráta otce byla pro rodinu se čtyřmi dětmi krutá a poznamenala Svobodovou na celý život. Jako nejstarší dítě navštěvovala Vyšší dívčí školu v Praze. Nastoupila jako společnice a domácí učitelka do Nových Dvůrů u Pacova a později do Hodova u Českého Brodu. Práce, ale i její postavení ji neuspokojovaly. V září 1890 se provdala za úředníka a spisovatele Františka Xavera Svobodu. V souvislosti s formováním moderního českého národa vyvstala ve společnosti i otázka české ženské emancipace. Ženy začaly hledat možnosti společenského uplatnění a často je nalezly právě v oblasti umělecké tvorby. Krátce po sňatku Růžena Svobodová zahájila svoji literární tvorbu prózou. Psaní zaplnilo její tvůrčí život. Je autorkou mnoha povídek a románů o osudech žen. Mezi nejčtenější patřila ve své době díla „Ztroskotáno“, „Milenky“ a „Pokojný dům“, která zahrnovala její prózu o dětech. Pražský kulturní život obohatila otevřením svého literárního salonu. Spolupracovala s šaldovými časopisy „Novina“ a „Česká kultura“. Od roku 1919 redigovala literární revui „Lípa“ a časopis „Zvěstování“. Protože pocházela z nemajetného prostředí, tím citlivěji vnímala válečné zbitčování a na podzim 1917 zveřejnila v literární revue „Lípa“ výzvu k národní solidaritě „Nedejme zahynouti“. Ve válečných letech byla iniciátorkou a zakládající členkou charitativního spolku, kterému vymyslela název „České srdce“. Spolek organizoval pomoc venkova hladovějícím městským dětem. Růžena Svobodová zemřela náhle v plné práci 1. 1. 1920.

Zrod Českého srdce a jeho činnost v nejtěžším období 1918–1920

Počátky Českého srdce jsou neoddělitelně spjaty s koncem první světové války, zrodem samostatného československého státu a závěrečnou etapou českého i slovenského národního obrození nejen v rámci historických českých zemí a Slovenska, ale i v zahraničí, především v oblastech, kde měl český živel dlouhodobě silné zastoupení. Rozmach sociálních aktivit Českého srdce a jejich úspěch doma i v zahraničí tkvěl především v myšlence nezištné pomoci potřebným bez ohledu na jejich politické názory či třídní příslušnost. V touze pomoci se tak dokázaly do jisté míry spojit všechny vrstvy národa, což vedlo k svépomocné akci do té doby nebývalého rozsahu a účinnosti. V relativně krátkém období se podařilo poskytnout pomoc obrovskému množství potřebných, především pak chudých dětí, které se pak staly budoucností mladého národa. A nejen to, díky množství darů z domova i ze zahraničí se podařilo vytvořit pevné základy instituce, která pak po mnoho let (minimálně ve Vídni) pokračovala v odkazu, který byl položen zakladateli Českého srdce v závěru I. světové války a prvních letech poválečných.

Myšlenka na založení svépomocné národní organizace, která by se postarala o zajištění základní (zejména potravinové) pomoci pro osoby nejvíce postižené následky válečného běsnění, vznikla v posledních měsících války v Praze v kruhu několika význačných českých intelektuálů a vzdělců, mezi něž patřili například profesor Univerzity Karlovy Jan Deyl, pražský radní Václav Štěpánek, hlavní pražský fyzik (v současné terminologii hygienik) Ladislav Prokop Procházka či spisovatelé Jaroslav Kvapil, Ivan Olbracht a Růžena Svobodová. Faktický počátek Českého srdce představovala schůzka, kterou svolal L. P. Procházka po poradě s J. Kvapilem na městský fyzikát v Praze. Pozvání obdrželi starosta České obce sokolské Josef Scheiner, radní Václav Štěpánek, úředníci pražského magistrátu Josefa Groha a J. Fischer. Na doporučení předsedy Československé strany agrární a jednoho z předních vůdců českého a moravského venkova Antonína Švehly pak byli do schůze přizváni ještě A. Hybš a šéfredaktor agrárního tisku Josef Vraný jakožto zástupci venkovského živlu. Na této schůzi se pak zrodily první praktické představy o pomoci venkova pražské chudině. Bylo také usneseno zřídit komitét, který by sjednotil a organizoval veškeré snahy o sociální pomoc vyhladovělým Pražanům. Na první schůzi tohoto komitétu pak byla požádána spisovatelka Růžena Svobodová, aby navrhla pro novou organizaci výstižné jméno. Když pak mezi návrhy vyslovila také spojení „České srdce“, „uznali všichni, že nemůže být výstižnějšího názvu tam, kde jde o probuzení vzájemné lásky lidí jedné krve a jedné touhy“.

Právě Růžena Svobodová pak byla společně s Josefem Vraným pověřena formulováním prvních výzev veřejnosti, které se staly základem rozsáhlé svépomocné akce:

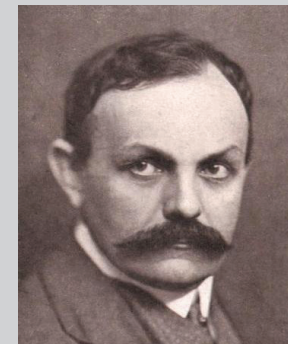
„Dnes volá a chvěje se kolem nás jednotný, znovuzrozený národ, ale národ trpící a fysicky umírající; volají nás tisíce mroutících matek a tisíce hynoucích dětí. Dnes nesmíme snít, dnes každý je odpověden za všechny. Dnes jsme povinni všichni úplným souručenstvím, dnes dlužno smísiti s rychlým činem prosbu: Nedej jim zahynouti.“

Svobodová a Vraný apelovali prostřednictvím tisku na všechny vrstvy národa, zejména však na ty majetnější, aby pomohly ve chvíli, kdy je národ v nouzi nejvyšší, a pochopily, „že je strašno a že je vražedno nedělit se“. Velkou odezvu našly výzvy zejména na venkově, kde je svou autoritou podpořil Antonín Švehla. Právě od rolníků a statkářů, kteří si mohli základní potraviny sami vypěstovat a nebyli tolik postiženi zásobovací krizí posledních měsíců války, jako lidé ve městech, pak začala proudit do Prahy, Brna a dalších velkých měst, kde České srdce zahájilo své aktivity, pomoc v podobě pecnů chleba, mouky, brambor a dalších potravin, díky nimž mohla být zejména nejchudším dětem poskytnuta základní výživa. Nepomáhal však jen venkov, do svépomocné akce se zapojili také sokolové, dělnické organizace a dokonce i čeští vojáci v řadách rakousko-uherské armády. Výzvy k pomoci byly široce propagovány českým tiskem bez rozdílu politické příslušnosti. Díky této veřejné politické podpoře a materiální i finanční pomoci mohlo České srdce začít budovat základní strukturu pro distribuci pomoci potřebným. Ve větších městech vznikaly „krby Českého srdce“, kde byla rozdělována pomoc ve formě jídla a ošacení.

Jednou z nejkrásnějších akcí Českého srdce byla organizace tzv. národních hostů. S myšlenkou přišla předsedkyně dětského odboru Českého srdce v Praze Růžena Svobodová. Spočívala v umísťování podvyživených, především městských, dětí do rodin na soběstačnějším venkově. Díky nadšení lidí jako byla Svobodová, ale i díky velké podpoře českého a moravského venkova, se činnost nové národní instituce rozrostla do nečekaných rozměrů. Symbol organizace, rudé srdce obepjaté trnovým věncem (motiv použitý na plakátu od Alfonse Muchy), se pak stal i symbolem národní pospolitosti a soucitu s utrpením bližních bez ohledu na třídní či politickou příslušnost.

Složitá vyživovací situace zejména městského obyvatelstva se však netýkala pouze velkých českých a moravských měst. Příslušníci českého národa za dobu trvání habsburské monarchie našli domov i v dalších oblastech této mnohonárodnostní říše a nyní se museli vyrovnávat se složitými životními podmínkami země vyčerpané válkou. Podobně jako v českých zemích i v dalších oblastech Rakouska-Uherska bylo strádáním nejvíce postiženo městské obyvatelstvo, zejména pak dělnictvo a řemeslníci.

Právě z těchto vrstev se rekrutovala velká část české národnostní menšiny v druhém největ-

Básník **Josef Svatopluk Machar** (1864–1942) žil ve od roku 1899 Vídní, kde získal místo bankovního úředníka v Pozemkové bance. Fejetony publikoval na stránkách časopisu Čas, Nová doba a jiných. S životem v Čechách zůstal v kontaktu. Udržoval písemný styk s K. Kramářem i s T. G. Masarykem. Patřil ke stoupencům Masarykovy realismu a exponentům České strany pokrokové. Budoucí prezident byl jeho blízkým přítelem. J. S. Machar využil znalosti vídeňského prostředí a zapojil se do odbojového hnutí Mafie. Zatčení K. Kramáře v květnu 1915 uvrhlo v podezření i J. Machara. Při domovní prohlídce však nebylo nic nalezeno. Podnět k další Macharově perzekuci přineslo pařížské číslo *L'Independence Tchèque*, které pod provoláním k českému národu u příležitosti pětistého výročí upálení mistra Jana Husa zveřejnilo Macharovo jméno. Ten byl odveden do vídeňské věznice a propuštěn v červenci 1916. Byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Cenu však získal Romain Rolland. Básník navrhl založit České srdce jako samostatný spolek v Rakousku: „*Videň si musí poradit sama, není-li mluvení o národním semknutí a pocitu pospolitosti zase jen novou frází. Kdo může, ať pomůže, podíváme se. Zkusme založit odbor Českého srdce zde.*“ Vývoj situace doma usnadnil v Macharovi rozhodnutí vrátit se do Čech. Po vyhlášení Československého státu se intenzivně podílel na budování nového státu. V l. 1918 až 1920 se stal poslancem za Státoprávní demokracii, resp. Československou národní demokracii. Až do roku 1924 byl generálním inspektorem československé armády. Začal vystupovat proti politice Hradu a rozešel se s T. G. Masarykem.

Antonín Machát (1880–1967) Vyučil se typografem v Brně. V roce 1911 odešel do Vídně, kde se zapojil do činnosti českých menšinových spolků. Před odchodem do Vídně vstoupil do sociálně demokratické strany. Věnoval se kulturně osvětové práci, vydával a redigoval několik časopisů, spolupracoval s *Dělnickými listy*. Stal se ředitelem Lidové knihtiskárny, založil a vedl Vídeňskou lidovou knihovnu. Pomáhal zakládat české spolky na rakouském venkově a spolupracoval s menšinovým hnutím korutanských Slovinců. Po roce 1918 se stal předsedou Československého národního výboru. Pozornost věnoval zejména českému školství ve Vídni a stal se jediným českým členem vídeňské městské školní rady. Spolu s básníkem J. Macharem a dalšími vídeňskými Čechy se stal zakladatelem Českého srdce československé sociální péče v Rakousku. V meziválečném období byl v letech 1920 až 1924 zvolen jeho prvním předsedou. Sociální spolek České srdce v Rakousku zastupoval i ve střeškové organizaci českých a slovenských spolků v Menšinové radě, jejímž předsedou byl opětovně zvolen. V l. 1919–34 působil rovněž v dolnorakouském zemském sněmu a městské radě ve Vídni. Po nastolení Dollfusovy diktatury v Rakousku byl v r. 1934 internován. V l. 1935–41 vydával Vídeňské noviny. V roce 1938 až do jeho rozpuštění byl starostou Školského spolku Komenský. V roce 1941 byl zatčen gestapem a kratší dobu vězněn. Po skončení války v roce 1945 byl ustaven předsedou Reemigrační komise ČS ÚV a sám se vrátil do staré vlasti. V letech 1945–46 byl v ČSR poslancem Prozatímního národního shromáždění.

ším českém městě monarchie, císařské Vídní. Bylo proto logické, že snahy o všenárodní svépomocnou akci, které se zrodily v Praze, brzy inspirovaly také Čechy ve Vídni. Blízké vazby a tím pádem i rychlé reakce vídeňských Čechů na vývoj v českých zemích (a naopak) byly zcela přirozené, neboť mnoho osob, které stály v čele tehdejší české společnosti, mělo s Vídni osobní zkušenosti, někteří z nich zde delší nebo kratší dobu pobývali, či se zde dokonce narodili, případně zde studijně, pracovně, politicky či kulturně působili. Vazby s Vídni tak byly velmi silné a stejně tak i ochota vídeňským Čechům pomoci. Rozhodující kroky však museli učinit vídeňští Češi sami.

Ustavení Českého srdce ve Vídni

Podobně jako byl vznik Českého srdce v českých zemích iniciován skupinou intelektuálů, literátů a vůdčích osobností českého politického života, i na vzniku Českého srdce ve Vídni (Rakousku) se podíleli lidé reprezentující vedoucí složky české menšiny. Vcelku logicky byl vznik Českého srdce v Rakousku ponejprv spojen především s Vídni, kde se soustředila největší část české národnostní menšiny na území Rakouska a kde také sídlily a působily její hlavní reprezentační orgány. Později se však činnost organizace přesouvala z centra i na periferii a byly zakládány odbočky v dalších městech Rakouska, kde měla česká menšina nějaké výraznější zastoupení a kde bylo také potřeba pomoci.

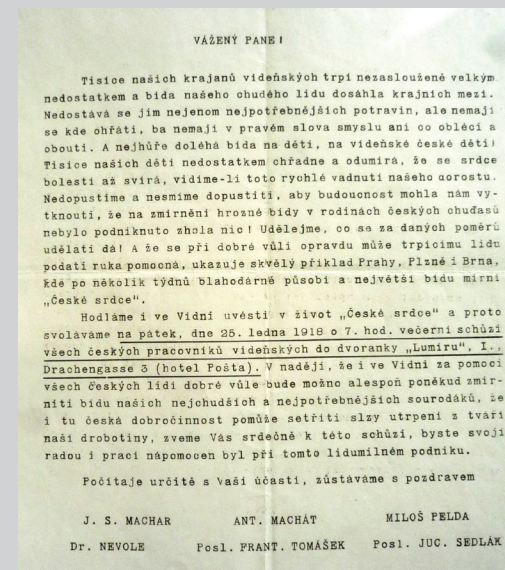
Jedním z nejvýznamnějších nositelů myšlenky na rozšíření aktivit Českého srdce i mezi Čechy v Rakousku byl v samotném závěru první světové války Josef Svatopluk Machar. V době, kdy strádání vídeňského obyvatelstva dosahovalo svého vrcholu (kupříkladu úmrtnost se ve Vídni v roce 1917 pohybovala na hodnotě takřka 34%, což představovalo takřka 16% nárůst oproti období předválečnému) za ním údajně přišli na přelomu let 1917/18 zoufalí zástupci českých dělníků vídeňských a prosili ho, zda by nenapsal do pražských Národních listů článek, který by Českému srdci připomněl, že české děti nestrádají pouze v Praze, ale také ve Vídni. Machar však znal těžké sociální poměry v Praze a věděl, že Vídeň si musí nejprve začít pomáhat sama, „*není-li mluvení o národním semknutí a pocitu pospolitosti zase jen novou frází*“. Navrhl proto založit České srdce také ve Vídni. Myšlenku rychle přijali a podporovali i další významné osobnosti české Vídně. Do Prahy byl vyslán odborový tajemník, kamenický mistr a pozdější poslanec Bohumil Sirotek, aby se informoval o způsobu organizace a práce místního Českého srdce. Po jeho návratu pak byl spolkům a politickým stranám zastupujícím ve Vídni českou (ale i slovenskou) menšinu zaslán dopis zvoucí ke schůzi, na níž se měla projednat konkrétní podoba tolik potřebné humanitární akce. Výzvu podepsali básník Machar,

sokolský funkcionář Svetozar Nevole, ředitel Lidové knihtiskárny a přední menšinový pracovník Antonín Machát, čelní představitel filiálky Živnostenské banky ve Vídni Miloš Pelda a poslanci dvou největších českých politických stran zastoupených v říšské radě, František Tomášek za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou a Jan Sedlák za Československou stranu agrární.

Historická schůze se uskutečnila 25. ledna 1918 v místnosti pěveckého spolku Lumír v dnešním Hotelu Pošta (tehdejší Český dům) na Drachengasse. Po úvodním slovu Macharově, v němž básník apeloval na přítomné myšlenkou, že pravým vlastencem je jenom ten, kdo ne nechá svého chudšího bratra umírat hladem, si vzal hlavní slovo Antonín Machát, který nastínil koncepci chystané svépomocné akce vycházející z příkladu již fungující instituce pražské. Jeho projev byl přítomnými přijat vesměs kladně a přítomní zástupci stran a spolků přislíbili podporu a pomoc. Rozvinula se rozsáhlá diskuze o tom, jak by měla tato pomoc konkrétně vypadat, kam by měla být směřována, z jakých zdrojů by měla být financována apod. Zástupci spolků a stran přitom logicky vystupovali nejen z pozice zástupců české a slovenské menšiny jako celku, ale i z pozice reprezentantů jejich jednotlivých složek, jejichž zájmy slíbili obhajovat. V závěru schůze se pak podařilo překonat dílčí názorové rozdíly a byl vytvořen tzv. národní pomocný sbor, jakožto ústřední orgán sdružující veškeré strany a spolky vídeňských Čechů a Slováků (Slováci pak měli po jistou dobu v rámci Českého srdce vídeňského vlastní odbor, příliš aktivní však nebyli; zřejmě i tento fakt vedl v únoru 1922 vedení Českého srdce k odmítnutí návrhu, aby se organizace ve jménu oficiální ideje čechoslovakismu přejmenovala na Československé srdce). Byl také utvořen přípravný výbor, který měl okamžitě zahájit práci na přípravě největší svépomocné akce v dějinách české a slovenské vídeňské menšiny. Jeho předsedy byli zvoleni za slovenskou stranu Svetozar Nevole, za českou pak sám básník Machar. Schůzi zakončila historicky první sbírka na České srdce vídeňské. Mezi účastníky jednání, ale i dalšími přítomnými, kteří se nacházeli v Českém domě, se vybralo celkem 1621 korun.

Zejména J. S. Machar vykonal v prvních měsících mnoho pro propagaci celé akce. Stal se mostem mezi politiky, konzervativci a liberály, umírněnými a radikály, umělci, dělníky, úředníky, živnostníky, řemeslníky a dalšími společenskými vrstvami. Každodenní práce však v období spolkových začátků spočívala především na jednateli Antonínu Machátovi, místopředsedech Františku Jetelovi a Antonii Tvarůžkové a předsedovi finančního a hospodářského odboru Vítu Hrdinovi, řediteli vídeňské odbočky Živnostenské banky.

První měsíce a roky Českého srdce v Rakousku nebyly jednoduché. Rakouská vláda se na sjednocení české menšiny, byť se odehrávalo pod záštitou akce ryze humanitární, nedívala příliš pozitivně a činnost organizace nepodporovala, spíše se ji snažila brzdit. To se mimo jiné projevovalo

Tímto zvacím dopisem adresovaným všem významným složkám českého a slovenského menšinového života ve Vídni byla zahájena praktická činnost směřující k založení Českého srdce vídeňského.

Cestovatel a fotograf **Enrique Stanko Vráz** (1860–1932) se pravděpodobně jmenoval jinak. Nikdy neuvedl jména rodičů. Matka byla patrně českou vlastenkou a otcova národnost je nejasná. Svůj pseudonym si vybral podle chorvatského a slovinského básníka a spisovatele Stanko Vráze (1810–1851). Tento mimořádný člověk s nevšedním životem a osobním kouzlem se významnou měrou zapsal do historie počátků Českého srdce v Rakousku. V době svého pobytu v USA tlumočil českým a slovenským krajanům Macharovu výzvu Českého srdce v Rakousku a odezvou byly vysoké a pravidelné příspěvky amerických krajanů na sociální pomoc. Počátkem 20. let také uspořádal ve Vídni pro České srdce několik hojně navštívených přednášek. Vráz procestoval čtyři světadíly a stal se ve své době největším českým znalcem Ameriky. Své sbírky věnoval Národnímu muzeu a Náprstkovu muzeu v Praze. Vráz byl aktivním účastníkem prvního odboje. S A. Hrdličkou zprostředkoval setkání T. G. Masaryka s W. Wilsonem. Vráz se v USA seznámil s Čechoameričanem Augustem Geringerem, vydavatelem českých krajan-ských novin Svornost. Vzal si za manželku jeho dceru Vlastu. Ze svazku se narodila dcera Vlasta Adéla a syn Victor. **Vlasta Vrázová** (1900–1989) vydala v roce 1937 knihu „Život a cesty E. St. Vráze“. Rovněž různými formami pomoci podporovala České srdce v Rakousku. Vrátila se do USA, kde se angažovala v American Relief for Czechoslovakia a za tuto spolupráci byla před únorem 1948 oceněna Řádem bílého lva, ale po komunistickém převratu byla zatčena a obviněna z údajné špionáže. Po zásahu USA byla „jen“ vypovězena z ČSR.

i v tom, že rakouské úřady dlouho odmítaly zapsat České srdce vídeňské do spolkového registru a povolit jeho stanovy. Nepomáhaly přitom ani zákroky a intervence předních českých politiků a veřejných činitelů. Nedůvěra rakouské vlády vůči jakékoliv akci ze strany některé z národnostních menšin byla v závěru války i bezprostředně po jejím skončení velmi silná. Většina vládní podpory humanitárním akcím tak vcelku logicky směřovala k organizacím německým, podobně se však chovaly i jednotlivé obce, včetně představitelů obce vídeňské. České srdce v tomto prvotním období pracovalo ve složité situaci, v podstatě ilegálně, protože jeho statut nebyl nikterak zakotven a pro rakouské úřady tak spolek v zásadě neexistoval.

Po složitých jednáních s představiteli německé podpůrné akce „*Wiener Kinder aufs Land*“ se sice podařilo k této akci přidružit i České srdce a získat tak určitý peněžní příspěvek (především nárok na dětské jízdné na vlak zdarma, což bylo nezbytným předpokladem pro vysílání dětí k ozdravným pobytům na venkov), k uznání spolku se však rakouské úřady i přes společné intervence českých poslanců v říšské radě stále neměly. To samozřejmě omezovalo, ne-li dokonce znemožňovalo, jakékoliv další jednání nejen s úřady, ale i dalšími subjekty o případné podpoře a pomoci. České srdce v Rakousku tak bylo odkázáno především na dobrou vůli. Ta se však ukázala jako neobyčejně silná. Široký záběr podpůrné akce, která se těšila značné podpoře napříč menšinou, již od počátku vyzýval k úzké spolupráci všechny spolky, které ve svých stanovách deklarovaly cíle související s činností Českého srdce, a to především v péči o děti. Většina představitelů těchto spolků chápala, že v tragické situaci je nutné své síly spojit a nikoliv třístit. Nejužší vazby byly přirozeně již od počátku navázány se Školským spolkem Komenský, ale také s „*mladým*“ pečovatelským spolkem Domov.

První společná schůze výborů těchto spolků se uskutečnila 20. března 1918 v sídle Vídeňské záložny v Adlergasse, kde v té době fakticky sídlilo a úřadovalo ústředí Českého srdce (bliže viz níže). Zásluhy spolku Komenský o vídeňské české děti jsou všeobecně známy, netřeba je tedy zde více vysvětlovat. Pár slov si však jistě zaslouží dnes již neexistující spolek Domov. Ten již od svého založení v únoru 1917 vyhledával a následně finančně zajišťoval poručníky pro osiřelé děti vídeňských Čechů. Jejich počet v průběhu války dramaticky stoupl a s tím stoupaly i náklady na poručenskou podporu. Spolupráce Českého srdce s Domovem byla již od počátku velmi intenzivní a funkcionáři Domova byli aktivní i v jednotlivých odborech Českého srdce. Logicky tak brzy došlo k dohodě, že se Domov stane součástí Českého srdce a bude moci plně využít i jeho prostředků.

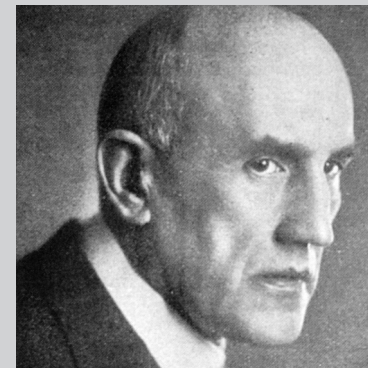
Prostředků (finančních i materiálních) však nebylo v závěru války mnoho. Byly tvořeny především drobnými dary lidí z české vídeňské menšiny, přicházely také příspěvky od lidí z Čech a Moravy, kteří měli často k Vídni příbuzenské či jiné vazby. Tyto finanční příspěvky se zprvu

pohybovaly většinou v řádu jednotek či maximálně desítek korun, ve svém množství se však stávaly základem kapitálu, bez něhož by byla jakákoliv pomocná akce nemožná. Větší jednorázové příspěvky pak představovaly sbírky pořádané ve prospěch Českého srdce vídeňského mezi úředníky českých finančních ústavů ve Vídni, českým dělnictvem z továren ve Vídni a okolí, českým služebnictvem na velkých vídeňských panstvích (např. na panství barona Rothschilda), v českých vídeňských restauracích atd. Dalším důležitým příjmem byl výtěžek z kulturních podniků (divadelní a hudební představení, taneční večery, besídky apod.), které pořádaly jednotlivé české vídeňské spolky (Lumír, Pokrok, Záboj aj). Pokud byl podnik pořádán přímo ve prospěch Českého srdce, šel do jeho pokladny zpravidla celý výtěžek akce, případně i sbírky, která byla mezi účastníky ještě uspořádána. Pokud spolek organizoval podnik ve svůj prospěch, bylo vstupné většinou ještě navýšeno o drobnější částku, která pak byla odkázána Českému srdci. Odběratelé vídeňských českých novin nejen z Rakouska, ale i z českých zemí či Balkánu, posílali příspěvky na České srdce administracím jednotlivých listů, které je pak předávaly dále. Necenila se ovšem pouze pomoc finanční, důležité byly i potravinové dary (především ty pravidelné) nebo pozvání strádajícího českého dítěte do rodiny na teplý oběd.

Opravdu bohatí vídeňští Češi, kterých bylo na konci války i přes tehdejší neutěšené hospodářské poměry nemálo, se zprvu ve své většině k pomoci příliš neměli a byli za to českým vídeňským tiskem také pranýřováni. Podobně se chovala i řada českých šlechticů, jejichž život byl často spojen s Vídni. I mezi těmito lidmi se však našli vlastenci ochotní pomoci. K Českému srdci se již od počátku hlásili například Leopold Šternberk, Evžen Černín, Otto Harrach, senátní prezident Augustin Popelka a další. Seznamy dárců byly pravidelně zveřejňovány především ve Vídeňském denníku a Dělnických listech. Stávaly se jakousi tabulí národní cti, která vybízela k následování. Nejkrásnější příklady vlastenectví a oběti bližnímu však noviny nacházely mezi anonymními dárci z řad českých dělníků, řemeslníků či služek, tedy lidí, kteří toho sami příliš neměli a i to málo byli ochotni darovat ve prospěch potřebnějšího.

Vídeňské Čechy tak již v únoru zasáhl příběh neznámé dívky, pravděpodobně služebné, která přinesla do skladu Českého srdce tři blůzy, plášť a střevíce a přidala ještě stříbrné náramkové hodinky, zlatý prsten a zlaté náušnice. Svě jméno přitom říci nechtěla. Noviny o celém příběhu hojně informovaly a hned pokládaly otázku: „*Nepodnítí tento krásný příklad dobrého českého srdce k hojnému následování i zámožnější naše rodiny české?*“

Akt darování, ať už šlo o finanční obnos, oblečení, koš uzemek či dobrý oběd, byl však jen jednou z cest, jak přispět ke zdaru Českého srdce. Další možností, jak si spolek obstarával finanční prostředky, byl prodej nejrozumnějších upomínkových předmětů, odznaků, obětinek či tematických pohlednic (velikonočních, vánočních, žertovných aj.), které zpravidla získával za

Jiří Jahn (1883–1947). Významný pedagog, klasičtí filolog a filozof spojil svůj život s budováním a rozvojem českého menšinového školství ve Vídni. Po rozpadu Rakousko-Uherska a vzniku nových států na jeho území, nastoupil v roce 1918 na místo ředitele nově zřízeného gymnázia Školského spolku Komenský ve Vídni. Jeho přesvědčení o nutnosti pomáhat slabým a odstraňovat kruté následky války, jej přivedly do řad zakládajících členů nově založeného charitativního spolku České srdce v Rakousku. J. Jahn se stal inspektorem škol Komenského a v této funkci obětavě organizoval školní výuku na všech typech menšinových škol. Osobně vyhledával kvalitní profesory a učitele. Nemajetným dětem a studentům se snažil neziskově pomáhat a všemi možnými způsoby se snažil opatřit jim podporu. V roce 1928 byl jmenován vrchním školním radou a po několika letech vládním školním radou. Stranou jeho zájmu nezůstávala jeho oblíbená filozofie. Od roku 1916 byl členem ČSAV. Sám vedl v letech 1919 až 1929 přednášky z dějin filozofie. ČSAV vydala, bohužel již posmrtně v roce 1948, jeho filozofické dílo „*Poznání a život*.“ Ve Vídni publikoval od roku 1931 „*Stříbrný svět*“ a několik dalších prací, mj. byla v roce 1937 vydána jeho „*Americká filozofie*“. Z Vídne odešel až v roce 1941, kdy došlo k uzavření poslední školy Komenského. Po skončení druhé světové války ihned žádal úřední místa o podporu menšinového školství ve Vídni.

Výroční zprávy Českého srdce. V meziválečném období vydávalo České srdce každoročně velmi podrobné a propracované zprávy, v nichž shrnovalo hospodaření a aktivity za uplynulý rok. Tyto výroční zprávy patřily k velmi důležitým formám komunikace mezi ústředím a řadovými členy. Jejich přípravu a tisk měla na starosti Lidová knihtiskárna v čele s Antonínem Machátem. Skutečnost, že si České srdce dávalo záležet nejen na obsahu, ale také na formě závěrečných zpráv, lze dokumentovat i na graficky propracovaných úvodních stranách.

Krb Českého srdce ve Vídni

minimální částku či zdarma od českých tiskařů a knihkupců. Ty pak prodával a výdělek používal k vyplacení podpor či nákupu šatstva a potravin.

Jedinečnou a bezesporu zajímavou „prodejní“ akcí pak bylo rozprodání rukopisů, které pro tento účel věnoval dobrý duch Českého srdce vídeňského Josef Svatopluk Machar. Jak sám básník ve vlastním novinovém fejetonu „Výprodej“ vtipně uvedl, jednalo se o několik tisíc kusů nejrůznějších autorských poznámek, skic básní či rukopisů knih v nejrůznější podobě, „čmárané i pěkné, tužkou, inkoustem, na papíře lepším i na všelijakých hadřících“. Stanovil dokonce i základní ceny za jednotlivé „kusy“. Za nejdrobnější skicu básně na lístku tak žádal 40 haléřů, pokud chtěl zájemce i básníkův podpis, musel přihodit dalších 20 h. Větší básně, které již „psány jsou tuze pěkně na papíru lepším“, nabízel básník za 20 korun a podpis již přihodil zdarma. Nakonec nabídl k prodeji i rukopis samotného fejetonu, ve kterém si čtenář o „výprodeji“ právě přečetl. Byla to příležitost skutečně jedinečná a Machar si jí cenil ale spoň na 20 korun.

O rukopisy byl velký zájem a brzy se rozprodaly. Českému srdci tím Machar nakonec „věno-

val“ částku 10 000 korun. Není divu, že České srdce vídeňské prokazovalo Macharovi nejrůznější počty, i když o ně básník zřejmě ani příliš nestál. Patřila mezi ně také bronzová pamětní medaile s vyobrazením básníka od medailéra Jana Čejky. Prodávala se – jak jinak – v tehdejší oficiální sídle ústřední kanceláře Českého srdce na Johann Straussgasse 36 za 50 korun (později vlivem inflace za 150, 200 a nakonec i 10 000 korun) ve prospěch Českého srdce. S koncem války se finanční situace Českého srdce vídeňského začala rychle zlepšovat. Spolek už nemusel spoléhat jen na svépomoc samotné menšiny, ale díky propagačním aktivitám nejrůznějších význačných osobností české Vídně se volání o pomoc šířilo stále hlasitěji i za hranice. A bylo vyslyšeno nejen v nově vzniklém Československu, ale i v dalších zemích Evropy či dokonce Ameriky, kde zprávy o strádání českých vídeňských dětí, válečných invalidů, starých lidí a chudiny aktivizovaly vlastenecké a sociální citění v ostrůvcích české menšiny. Pomoc poskytovali jednotlivci, ale i spolky, organizace, ba i vlády států, které s Čechy nespojovalo nic než sympatie s utrpením malého národa, jehož rozvoj byl dlouho potlačován dominantním německým živlem, který byl považován za hlavního iniciátora a viníka neštěstí „*velké války*“.

Představitelé Českého srdce se snažili počátečního entuziasmu co nejvíce využít, neboť si byli vědomi toho, že odhodlání nezištně pomoci nebude trvat věčně. V nejtěžším poválečném období od listopadu 1918 do června 1919 tak začalo postupně v jednotlivých vídeňských okresech podle pražského vzoru fungovat až 10 krbů Českého srdce, které dokázaly denně nakrmit i 2000 dětí. Potřebným rodinám byly vydávány základní potraviny, ošacení pro děti a těm nejpotřebnějším pak byla poskytována také pomoc finanční.

V prvních letech poválečných pak České srdce využívalo i podpory tzv. americké pomocné akce pro péči o děti. V zásadě se jednalo o to, že „*vítězové*“ nabídli pomoc strádajícím „*porazeným*“, tedy i Rakousku a Vídni. Akce byla zaměřena především na překonání podvýživy u dětí, zprvu k ní však měly díky úředním obstrukcím na rakouské straně přístup pouze děti německé. Díky zásahu, který na žádost Českého srdce učinilo československé vyslanectví ve Vídni u vrchního komisaře celé akce pro Dolní Rakousko a Vídeň M. Hynese, se však později podařilo poměry narovnat a pomoc tak mohla proudit i k dětem z české a slovenské menšiny (celkem se v hlavním městě v rámci 23 jídelen díky americké pomoci stravovalo cca 120 000 dětí, což byly 2/3 všech vídeňských dětí). Obdobnou akci, ale v menších rozměrech, provozovali ve Vídni také Britové prostřednictvím British Vienna Emergency Relief Fund a British Help for Viennese Children. O vánocích roku 1920 také rozdávalo České srdce poprvé nadílku, která se následně stala jednou ze spolkových tradic.

Zlepšující se finanční situace Českému srdci v roce 1920 umožnila zakoupit první vlastní pozemek v XIII. okrese na Jagdschlossgasse (definitivně byl však na České srdce přepsán až počátkem roku 1921) a pronajmout další na Michalské louce v XVII. okrese. Byla na nich

Ačkoliv se **výroční zprávy Českého srdce** po celé sledované období vyznačovaly velkou pečlivostí, v roce 1924 vyšla zpráva, která obsahovala nepřesné údaje o hospodaření. Předchůdcům dnešního spolkového vedení jistě slouží ke cti, že neváhali vynaložit nové úsilí a finance na to, aby údaje opravili a zprávu vydali ještě jednou.

Robert Flieder (1883–1957). Pocházel z rodiny soudního úředníka a sám právo na české univerzitě v Praze vystudoval. Promoval v roce 1906. Publikoval několik studií z právních dějin, mj. „*Corona Regni Bohemiae*“ (1908) a „*Zemský výbor v království českém*“ (1917). Již v říjnu 1918 vstoupil do služeb tehdejšího československého zmocněnce ve Vídni Vlastimila Tusara. R. Flieder zaujal od počátku ke krajanské komunitě velmi vstřícný postoj, navštěvoval menšinové spolkové podniky a stal se také členem a podporovatelem Českého srdce v Rakousku. Funkci charges d'affaires vykonával až do prosince 1921. Po ukončení mise ve Vídni byl dále jmenován vyslancem ČSR ve Švýcarsku, kde současně zastával od 30. 3. 1922 funkci prvního zástupce ČSR ve Společnosti národů v Ženevě, poté působil v letech 1924 až 1927 jako vyslanec v Polsku, 1927 až 1930 v Norsku, v letech 1930–1931 v Jugoslávii, poté v Portugalsku a od roku 1935–1938 ve Španělsku. Po okupaci Čech a Moravy nacistickými vojsky se zapojil do odbojové činnosti, byl zatčen a od roku 1944 vězněn v Terezíně a v Praze na Jenerálce. Po skončení války byl krátce povolán na Ministerstvo zahraničních věcí. Publikoval také časopisecky, mj. i o situaci vídeňské menšiny.

vybudována hřiště a také dvě chaty, které sloužily nejen pro rekreaci dětí, ale také k aktivitám různých českých vídeňských spolků. Právě pozemky zakoupené v období první poloviny 20. let 20. století (více viz dále) se ukázaly být klíčovými pro přežití Českého srdce v dalších desetiletích, kdy ustala finanční a materiální podpora zvenčí a hlavním (a bohužel stále slábnoucím) pramenem finančních prostředků pro spolkovou činnost se staly příspěvky členů a dobrovolné sbírky v řadách menšiny v Rakousku.

V prvních poválečných měsících však České srdce ještě naplno využívalo atmosféry plné soukromé péče, soucitu a ochoty přispět Čechům trpícím následky války v srdci rozpadající se rakousko-uherské monarchie. Narůstající rozsah pomoci byl však spojen s nutností jejího organizovaného spravování a distribuování. Od února 1918 až do konce roku 1920 se tak postupně vytvářela i základní struktura Českého srdce nejen ve Vídni, ale dokonce i v některých dalších městech Rakouska s početnou českou menšinou. Utvářena byla logicky podle vzoru již fungující organizace Českého srdce na území Prahy, kde na konci války pracovalo na 33 místních odboček.

Ústřední kancelář Českého srdce po většinu meziválečného období oficiálně sídlila na adrese Johann Straussgasse 36 ve IV. okrese (ústředí však mělo místnosti i v Českém domě na Drachengasse), kde měla adresu i zastřešující organizace české a slovenské menšiny pro republiku Rakouskou – Československá Menšinová rada (MR). Z pohledu ústředních činitelů Menšinové rady, kteří byli často vedoucími funkcionáři Českého srdce (předseda MR Antonín Machát, jednatel a tajemník MR František Strnad aj.), bylo tedy zcela logické, že bude rakouským státem dlouho neuznaný a nerespektovaný podpůrný spolek sídlit na stejné adrese jako státem uznaná a respektovaná Menšinová rada. Koneckonců, na menšinově zavedené, a rakouskému státu již „známé“, adresy byly většinou umísťovány i sídla jednotlivých budovaných místních odboček (později místních odborů) ve Vídni a dalších místech s českou a slovenskou menšinou.

První místní odbočka Českého srdce vídeňského se ustavila 9. února 1918 v XV. okrese. Zástupci všech spolků a politických stran působících v tomto okrese se sešli v centru místních menšinových aktivit – v Národním domě v Turnergasse č. 9 (na stejné adrese mj. sídlila česká škola a tedy i místní odbočka Školského spolku Komenský, což byl, jak již bylo uvedeno výše, běžný model, neboť oba spolky spolu úzce spolupracovaly a byly silně personálně propojeny). Po projevech zástupců ústředí Českého srdce i místních činovníků a následné volbě předsednictva odbočky byla vybrána nemalá suma 1032 korun. Příkladu a výzev ústředí k vytváření odboček brzy následovaly další okresy. Dne 12. února se konala ustavující schůze odbočky v XX. okrese, jednom ze dvou „nejčeštějších“ vídeňských okresů (bezprostředně po válce bylo cca 25 % příslušníků menšiny hlásících se jazykově k Československu z X. a XX. okre-

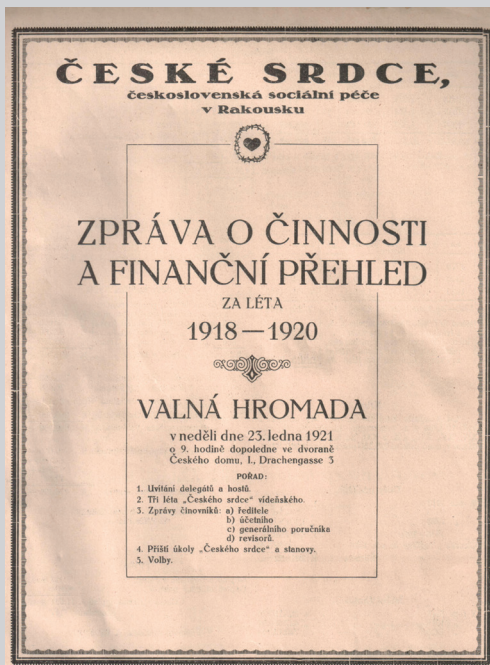
su). Následující den se přidaly I. a VIII. okres. Dne 14. února pak ustavující schůzi v restauraci U Hegrů na Margaretenplatz 7 zahájily svou oficiální činnost odbočky IV. a V. okresu. Postupně se tak utvořilo 35 odborů v jednotlivých vídeňských okresech a předměstích a dále ve Štýrském Hradci a v Linci.

Dílčí problémy při vytváření odborů se většinou dařilo rychle překonávat. Původně například ústředí zastávalo stanovisko, že v jednom okrese má být vždy jen jeden odbor. Tím šlo proti požadavkům funkcionářů z II. okresu, kteří chtěli mít odbory dva. Ačkoliv stanovisko ústředí bylo zprvu zamítavé, nakonec si členové z II. okresu prosadili svou (vznikly odbory „*Leopoldov*“ a „*Prátr*“, jejichž sídlo se nicméně nacházelo na totožné adrese v Blumauergasse 14), čímž vznikla dosti nestandardní situace, která v jiných (často i člensky početnějších) okresech nebyla tolerována. Jiný problém pak řešilo ústředí při zakládání odborů v XIV. a XV. okrese. Protože území obou okresů dělila hlavní železniční trať, doporučovalo ústředí, aby se místní odbory neřídily územním členěním, ale vytvořily jeden odbor „*nad železnicí*“ a jeden „*pod železnicí*“, což lépe vyhovovalo praktickým potřebám.

Než se utvořila pevná struktura ústředí i odborů, byla faktickými centry práce pro České srdce zprvu často místa, kde vykonávali své občanské zaměstnání jeho jednotliví funkcionáři. Centry, do kterých se v prvních měsících válečných a poválečných sbíhaly informace a žádosti z jednotlivých odborů, byly ústřední budovy dvou klíčových českých vídeňských finančních institucí, v nichž byly uloženy finanční prostředky Českého srdce - Živnostenské banky v Herrengasse 12 (v té době též sídlo nově založené Poradní komory pro obchod a průmysl, pozdější Československé obchodní komory ve Vídni, jejímž prezidentem byl nejprve Josef Špitálský, poté Bohumil Novák) a s ní spojené Vídeňské záložny v Adlergasse 12 (v té době již největší menšinový finanční ústav ve Vídni). V Herrengasse úřadovali předseda finančního odboru Českého srdce ředitel Vít Hrdina či účetní skladiště prokurista František Zemek. V budově Vídeňské záložny (jejím ředitelem byl místopředseda finančního odboru Rudolf Koula) v Adlergasse pak fakticky pracovala hlavní kancelář Českého srdce. Ve zdejší zasedací síni se scházely „*ústřední výbor*“ právně ještě neexistujícího spolku a v jednotlivých kancelářích byly vyřizovány žádosti o podporu, psaly se dopisy a telegramy, vytvářely koncepty tiskopisů, vydávaly a zpětně přijímaly výkazy sbírkových akcí (sběrací listy) a připravovaly se první výpravy dětí na český, moravský a jihoslovanský venkov, kde se děti ujímala československá menšina v okolí Daruvaru. Výpravy měl na starosti první předseda dětského odboru a správce kanceláře Českého srdce, účetní revizor c. k. ministerstva financí Jan Jakš. Klíčové posty pokladníků, kteří vydávali peníze na vyplacení darů a podpor či nákup potravin pro jednotlivé krby, zastávali Václav Štajf (zaměstnanec Živnostenské banky v Herrengasse, měl mj. na starosti vedení účetnictví všech došlých finančních darů) a Jaroslav Macillis (prokurista Vídeňské zá-

Milada Fliederová (1893–1980). Manželka československého vyslance v Rakousku Roberta Fliedera. Vystudovala filologii a již od mládí měla silně vyvinuté sociální citění. Charitativní činnosti se věnovala již v Praze a po příjezdu do Vídně rychle vyhledala podobně smýšlející krajany. Společně s Antonii Tvarůžkovou, Ludmilou Horsákovou a Anastázií Gregorovou se stala jednou z předních ženských pracovnic v počátečním období činnosti Českého srdce v Rakousku. Všechny ženy spojovalo mládí a obětavost v sociální práci s dětmi. M. Fliederová spolupracovala s Českým srdcem velmi intenzivně a obětavě. Kromě jiného se autorsky a redakčně podílela na vydání několika publikací Českého srdce. Nejvýznamnější z nich byla bezesporu vlastenecká čítanka Studánka vydaná v roce 1921 Českým srdcem ve prospěch dětí, které ještě nedávno musely stávkovat za existenci českého školství ve Vídni. Na valné hromadě 22. ledna 1920 byla Milada Fliederová jmenována čestnou předsedkyní Českého srdce, čímž spolek nejen ocenil její činnost, ale zároveň potvrdil úzké sepetí se zástupci Československé republiky v Rakousku. Po odjezdu z Vídně, se zejména ve třicátých letech Milada Fliederová věnovala překladům portugalského autora Castra de Ferreiry. V roce 1934 vydalo v jejím překladu nakladatelství SFINX román „*Stín kaučuku*“ a v roce 1947 vyšel v ELKu (Edice lidové kultury) román „*Věčnost*“. V roce 1949 vyšel rovněž v ELKu její překlad díla „*Přístav Manso*“ španělsky píšícího autora Alveše Redola. Po změně režimu v Československu byla zaměstnána jako učitelka jazyků.

ZTRÁTA				Účet ztráty a zisku.				ZISK			
				K	h					K	h
Účet podpor				61.519.98		Jmění z roku 1919				427.658.99	
+ výlohy dětí na venek				291.300.39		Účet úroků				11.774.98	
+ zboží				181.181.97		+ odznaků				4.161.—	
+ odpisy inventarů				11.165		+ darů				1.191.821.94	
+ doroznáho				37.801.95		+ obětí				3.580	
+ různých vydání				47.382.65		+ příspěvků				72.582.90	
+ otopa a svítiva				7.489							
+ nájemného				6.519.25							
+ nákladů				89.266							
+ kancelářských potřeb				6.438.34							
+ poštovního				10.011.10							
+ služného				262.542							
+ cestovního				16.432.12							
+ pojistného				5.757.98							
+ nemocenské pokladny				413							
+ odpisy listů v XVII. okrese				101.092							
+ odpisy listů v XIII.				140.084.95							
+ občanských podpor				2.925.11							
+ mzdů				12.199							
Jmění 31. prosince 1920				431.851.92							
				1.711.477.49						1.711.477.49	

AKTIVA				Účet rozvázný.				PASSIVA			
				K	h					K	h
Pošt. spoř. B.				7.887.45		Různí věcné				5354.55	5354.55
Věcná kniha Z. B.				40.000		Účet úroků				30.135.76	30.135.76
Věcná kniha Z. B.				9.900		Čistě jmění 31. pros.				77.074.98	77.074.98
Věcná kniha Z. B.				1314.82						431.851.92	431.851.92
Věcná kniha Z. B.				101.734.90							
Nákup. družstvo Telč				13.396							
Pollednice				4906							
Inkasno				7508.50							
Pošt. spoř. A.				48.613.54							
Pošt. spoř. Soc. péče				4596.30							
Pokladna				4906							
Dlužníci různí				14.900							
Účet plátek				11.470							
Záručená banka I.				85.590.89							
				85.590.89						85.590.89	

Čistě jmění 31. prosince 1920 v rak. měně				K 354.776.74			
Čistě jmění 31. prosince 1920 v československé měně K 77.074.98				K 385.374.40			
Čistě jmění 31. prosince 1920 v hotovosti				K 740.151.14			

Ve VIDLI dne 21. ledna 1921.			
JAR. MACILLIS	LAD. HRBTOČKÝ	ROBERT SLÁMA	
podatel	úřední revizor účtů	tajemník a účetní	
Za věření a dozor správy:			
BOHUMIL SROTEK	F. TRANTINA	P. L. NEPUŠTIL	ANT. MACHAT
ředitel a jednatel		AL. VAVROUSEK	předseda.

ložny v Adlergasse, měl mj. na starosti vedení účetnictví všech finančních sbírek pořádaných Českým srdcem). Třetím klíčovým centrem praktické činnosti Českého srdce pak v počátečním období bylo skladiště, v němž se shromažďovaly veškeré materiální a potravinové dary a nákupy. Sídlo v prostorách Ústředního českého potravního úsporného družstva (tzv. Český konsum) ve Waldgasse 18 v X. okrese a jeho fungování měl na starosti skladník Bohumil Sirotek. Většina „úředníků“ Českého srdce se v té době logicky rekrutovala ze zaměstnanců obou zmíněných finančních ústavů a pracovala bez nároku na jakoukoliv odměnu. Tou byla především vděčnost a dobrý pocit z pomoci bližnímu. Ani tato odměna nebyla vždy samozřejmostí a funkcionáři i řadoví pracovníci Českého srdce si často vyslechli i spílání od matek, jejichž děti nemohly být poslány na český či moravský venkov, protože neuměly slovo česky. Rodiče si ve svém rozhořčení neuvědomovali, že neochota v tomto případě není ani tak na straně funkcionářů Českého srdce, ale především u hostitelských rodin, které chtěly pomáhat pouze dětem vychovaným v české kulturní tradici, představované v první řadě národním jazykem. Jiným problémem se pak stávaly snahy o zneužívání pomoci rodinami, které dle názorů pracovníků Českého srdce nebyly v takové situaci, aby se musely spoléhat na pomoc zvenčí. Na distribuci finanční i materiální podpory těm skutečně nejpotřebnějším proto měli v jednotlivých okresech dohlížet místní důvěrníci vybavení zvláštní legitimací ústředí. Ti měli každou žádost ze svého okresu před doporučením ústředí pečlivě vyšetřit, aby nedocházelo k mrhání prostředků.

První finanční podpory začalo České srdce v jednotlivých okresech vyplácet počátkem března 1918, kdy již díky darům disponovalo hotovostí, která umožnila vyhovět těm nejpálčivějším žádostem. Na 2. března byla za tímto účelem svolána schůze všech místních důvěrníků, předsedů, jednatelů i pokladníků, která měla projednat první žádosti a nastavit pravidla pro další fungování.

Toto zakladatelské období, kdy organizace působila z právního hlediska v jakési pololegalitě, fakticky skončilo až v roce 1920, kdy byl spolek úředně zapsán do spolkového registru jako České srdce, československá sociální péče v Rakousku. Po tomto dlouho očekávaném a úřady rakousko-uherské monarchie i pozdější rakouské republiky tolikrát odkládaném uznání se konala první valná hromada. Jejím výsledkem bylo mimo jiné organizační splynutí tří institucí, které se v rámci menšiny zabývaly sociální podpůrnou činností. Jednalo se o vlastní České srdce vídeňské, dále spolek Československá sociální péče v Rakousku (vznikl v návaznosti na utvoření samostatného československého státu) a nakonec již výše zmíněný spolek přátel českých dětí Domov. V projevu Antonína Macháta zde byla poprvé před širším plénem zmíněna myšlenka poradny pro těhotné ženy a mladé matky s kojenci. Právě tyto projekty budou spolu s prázdninovými pobyty a poručníctvím v meziválečném období tvořit páteř podpůrné

činnosti Českého srdce. Počátkem roku 1920 byla také rakouským úřadům předložena finální verze několikrát přepracovaných stanov, jejichž redakci a revizi provedl JUDr. František Váhala. Dne 26. dubna 1920 pak byly rakouskými úřady stanovy konečně schváleny a spolek s novým názvem „České srdce, československá sociální péče v Rakousku“ mohl konečně začít oficiálně a naplno provozovat činnost v oblastech, které mu stanovy určovaly, tj. v „péči o mládež“ a dále v „péči o mravní povznesení dospělých“.

Na základě schválených stanov pak mohla být konečně 23. ledna 1921 svolána ustavující valná hromada spolku, který již fakticky tři roky fungoval a vykonal pro českou menšinu v nejhorším období její existence nedocenitelný kus práce. Zástupci všech odborů Českého srdce jak z Vídně, tak z venkova se sešli v sále hotelu Continental na Taborstrasse ve II. okrese, aby zhodnotili činnost uplynulých let a především přijali směrnice pro činnost v letech následujících. Menšina cítila, že i přes zásadní změny v rakouské republice i v zahraničí bude v blízké budoucnosti činnost Českého srdce pro zachování české menšiny v Rakousku klíčová, neboť ekonomická situace se po skončení války a rozpadu monarchie nikterak nelepšila, spíše naopak. Zejména ve velkých městech, jako byla Vídeň, se situace stávala kritickou. Strádali nejen dělníci a řemeslníci, ale i živnostníci, které dlouhá válka a stále rychleji se roztáčející kolotoč poválečné inflace (viz box Poválečná Vídeň a inflace).

Slavnostní zahájení ustavující schůze bylo symbolicky svěřeno dětem, k nimž pomoc Českého srdce směřovala především. Nejprve zazněly národní hymny Rakouska a Československa v podání dětské družiny Českého srdce, kulturní program pak pokračoval recitací několika básní a hudebním vystoupením mladých virtuosů. Úvodním slovem pak všechny přítomné uvítal Antonín Machát, který přečetl i vybrané výňatky z pozdravných dopisů, které při této příležitosti zaslali Českému srdci představitelé českého i slovenského národa a jeho nejrůznějších organizačních a reprezentačních složek, a to jak v Československu, tak i na území Rakouska. Jako první z mnoha zazněla zdravice prezidenta T. G. Masaryka, který vyslovil Českému srdci v Rakousku své „plné uznání za jeho velikou práci na poli sociální péče a jeho venkoncem humanitní snahy“ a popřál mu vše nejlepší do další činnosti.

Nechyběly samozřejmě také zdravice „bratrských“ organizací Českého srdce v Praze a v Brně. Po Machátovi se ujal slova Bohumil Sirotek, který připomněl památnou schůzi v Hotelu Pošta. Poté si vzal opět slovo A. Machát a zrekapituloval činnost let minulých. Následoval projev československého velvyslance v Rakousku Roberta Fliedra, který ocenil dosavadní činnost Českého srdce a slíbil, že bude jeho aktivity i nadále podporovat. Jeho projev byl přivítán bouřlivým potleskem. Sepjetí československého vyslanectví a Českého srdce bylo již od počátku velmi silné a v Českém srdci se angažoval nejen sám Flieder, ale především jeho manželka Milada (medailon). To se projevilo i v samotném závěru valné hromady, kdy konečně

České srdce vídeňské
Vídeň, I., Drachengasse 3

Dělní, dne 23. ledna 1921

Národní výbor sídlo

Okres	Číslo	Adresa
I	Kovář Franta	I Taborstr. 66.
II		
III	Fláček	
IV	Paulík Josef	Tobiasg. 29 / 7
V	Březec Bohumil	II X Maingasse 6 / 9.
VI	Štěr Václav	I Kolonnenstr.
VII	Kalábář Jaroslav	XI Karmelgasse 14 / 9
VIII	Slávek Jan	II Jussingasse 19 / 11 ^{12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.}
XIII XIV	Burchar	
XV	Rakouská Ant.	III Hundergasse 13
XVI	Společnost Viktor	III Grunbergg. 4

Schůze ústř. výboru dne 4. února 1921

1	p. Milada Fiedrová	Milada Fiedrová
2	p. Machát Antonín	A. Machát
3	p. Dvořák Frant.	Dvořák
4	p. Klimeš J. A.	Klimeš
5	p. Dr. Březec Ladislav	Březec
6	p. Maselli Jaroslav	
7	p. inž. Grund Josef	Grund
8	p. Sirotek Bohumil	Sirotek
9	p. Richter Frant.	Richter
10	p. Wänders Josef	Wänders
11	p. Mariálek Frant.	Mariálek
12	p. Štěr Václav	Štěr
13	p. Slávek Jan	Slávek
14	p. Hostka Antonín	

Vít Hrdina (1871–1928) Povoláním finančník, působil ve finančních ústavech v Brně, Českých Budějovicích, Ostravě, Praze a Vídni. Ve Vídni se stal zástupcem ředitele filiálky Živnostenské banky. Aktivně se účastnil života české menšiny a stal se jedním ze zakladatelů Českého srdce československé sociální pomoci v Rakousku. Českému srdci byl v jeho počátcích nápomocen nejen radou. Zastával funkci předsedy hospodářského a finančního odboru Českého srdce v Rakousku a z titulu funkce organizoval konkrétní pomoc nejchudším českým dětem, nemocným, invalidům a jiným válkou strádajícím krajanům.

Významnou úlohu při vzniku Českého srdce v Rakousku měla od počátku i jeho dcera **Vlastimila Hrdinová** (1899–1939). Antonín Machát jí pověřil vedením zápisů z jednání schůzí Českého srdce od roku 1918, když první zápis z ustavující schůzky zapsal sám. Vlastenecky vychovaná dívka vedla záznamy až do roku 1919. V době, kdy byla nejnaléhavější pomoc strádajícím dětem i ostatním obyvatelům ve Vídni organizačně zajištěna, vrátila se rodina Hrdinova na výzvu nového československého státu do vlasti.

*Janakulem : Ant. Machát
Zapísovatelem : V. Hrdinová
Pokladníkem : J. Štáfl.*

došlo ke zvolení prvního oficiálního ústředního výboru Českého srdce v Rakousku. Jednomyslnou volbou byl do funkce předsedy zvolen Antonín Machát, místopředsedy se pak stali Jan A. Klimeš, Ladislav Pražák a Ludmila Horsáková. Jednateli byli zvoleni Bohumil Sirotek a Arnošt Svoboda, pokladníkem František Komár. Za členy výboru byli dále zvoleni Jiljí Jahn a redaktor Kostka, jejich náhradníky pak Anastázie Gregorová, a dále pánové Alois Ozábal, František Maršálek a J. Valda. Čestnou předsedkyní byla potvrzena choť pana vyslance Milada Fliederová. Bezprostředně po valné hromadě bylo také potvrzeno, že do ústředního výboru budou kooptováni zástupci všech menšinových spolků či institucí, které souhlasily, že s Českým srdcem budou v rámci jeho charitativní činnosti spolupracovat a také se na těchto aktivitách personálně, materiálně i finančně podílet. V tomto období tak měl svého zástupce v ústředním výboru zcela logicky spolek Komenský, dále Národní výbor, a zástupci Sdružení československých invalidů, vdov a sirotek v Rakousku, živnostníků, české učednické útulny, útulny sv. Alžběty a spolku Ludmila. S tím, jak České srdce rostlo a rostly i jeho možnosti, se postupně přidávali i zástupci dalších spolků a sdružení.

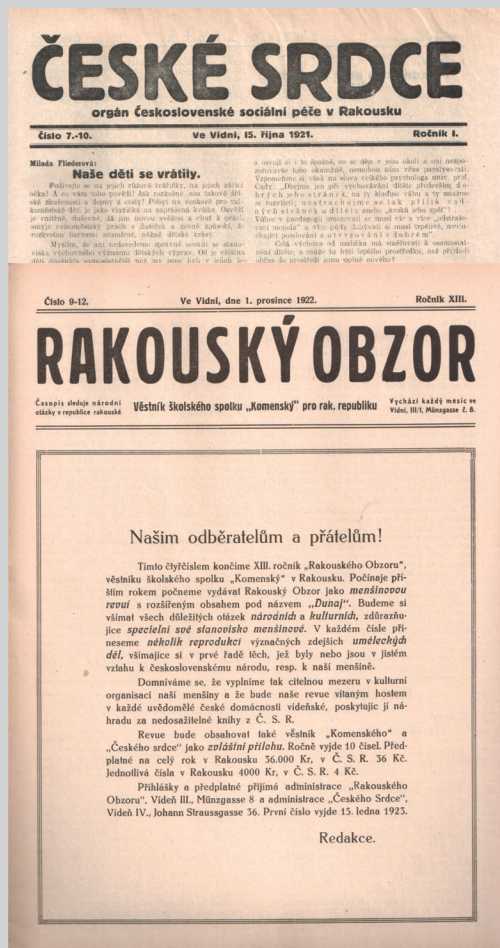
Jednou ze zásad fungování Českého srdce byla i snaha o maximální transparentnost. Šlo totiž nejen o čest jednotlivých funkcionářů, ale samozřejmě i o čest menšiny jako takové. Existence Českého srdce v tomto počátečním období stála na entusiasmu a ochotě darovat pro dobrou věc. Tento typ důvěry je velmi cenný, zároveň však velmi křehký. Každé zaváhání vyvolávající pochybnosti tak mohlo mít pro České srdce nedozírné následky. Vedení Českého srdce ani na okamžik nepochybovalo o tom, že každý nedostatek či aféra by byly zejména ve Vídni zneužity k propagandě namířené proti Čechům a Slovákům. Léta velmi vyhořelých vztahů s Němci v období předválečném a válečném měli všichni ve Vídni ještě čerstvě v paměti. Proto bylo veškeré účetnictví vedeno s maximální pečlivostí, stejně pečlivě pak byly sledovány jednotlivé aktivity ústředí i odborů. Vše muselo být předloženo k veřejné kontrole v podobě co možná nejpřesnější a nejdetailnější. I z tohoto důvodu se ústředí rozhodlo vydávat od počátku roku 1921 vlastní časopis, který by sloužil k informování o sociálních tématech, o přístupech k sociální otázce doma i v zahraničí, k propagaci Českého srdce a jeho aktivit, k podpoře organizační práce ústředí a odborů, k vyjádření vděčnosti dárcům či uveřejňování zajímavých příběhů z prostředí české vídeňské chudiny. Především se však jednalo o transparentní, široce dostupnou platformu pro zveřejňování zpráv o hospodaření. Nový měsíčník s titulem „České srdce“ vyšel poprvé ve Vídni 15. února 1921. Před úřady byl oficiálním majitelem zastupujícím České srdce Antonín Machát, odpovědným redaktorem pak Bohumil Sirotek. Díky Machátovi byl časopis tištěn v Lidové knihtiskárně na Margaretenplatz 7. List se nabízel v pouličním prodeji za 2 koruny, předplatné činilo 24 korun rakouských či 12 korun československých. Náklad se pohyboval v řádu tisíců výtisků, konkrétní výše se často lišila

číslo od čísla dle aktuální potřeby (před prázdninami byl zpravidla náklad větší, aby mohl být časopis využit k propagaci prázdninové akce). Již druhé číslo Českého srdce ukázalo, že časopis bude plnit i jiné funkce, než ke kterým byl původně určen. Kromě jiných článků zde totiž nalézáme i text uvedený titulkem „Štvanice proti Českému srdci“. Text reaguje na článek v „St. Pöltner Deutsche Volks-Zeitung“, který útočil proti zrovnoprávňování menšin na základě mírových smluv a konkrétně pak i proti budování Českého srdce, a to z pozic nejhrubšího německého nacionalismu. Uveďme pro ilustraci alespoň stručnou pasáž: „*Loupežnická smlouva barbarského nepřátelského svazu s jejími ustanoveními o ochraně jinojazyčných menšin, umožňuje, že v našem německém městě Sv. Hypolitu může vyvstati českonárodní spolek, nám Němcům s dostatečně známým směrem: podemílání a rozvracení němectví.... Ohražujeme se co nejrozhodněji proti umožnění zřízení podvratného a štvavého spolku v německém Sv. Hypolitu, jímž je spolek „Českého srdce“, a žádáme odpovědné činitele, by zakázali založení tohoto německý národ provokujícího spolku.*“ Dodejme, že odbor Českého srdce ve Sv. Hypolitu byl i přes odpor některých místních Němců založen již 13. března 1921.

Z hlediska obrany vlastních zájmů bylo tedy jen dobře, že České srdce mělo své vlastní periodikum. Nutno však říci, že do nějakých výpadů vůči německé většině, byť by vycházely pouze ze snah obranných, se časopis pouštěl jen velmi výjimečně a pokud, tak pouze v případech, kdy se jednalo o sociální situaci menšiny či aktivity Českého srdce s tímto polem související. Udržování vlastního periodika se navíc ukázalo jako velmi finančně i časově náročné. V roce 1922 tak už časopis změnil periodicitu na dvouměsíčník, aby nakonec splynul s věstníkem Rakouský Obzor (od roku 1923 pak jako kulturní revue Dunaj), který vydával spolek Komenský pod redakcí Františka Melichara. Toto spojení doporučil již v září 1921 Národní výbor a ústředí s ním na návrh Františka Strnada na valné hromadě v únoru 1922 vyslovilo souhlas. Nový časopis měl být společným orgánem Národního výboru, Komenského a Českého srdce a měl se stát hlavní revuí české menšiny. Vlastní tiskový orgán tak České srdce udržovalo pouze do konce roku 1922. Je však možné, že kdyby vedení Českého srdce vědělo, že ve společné revui příliš prostoru nakonec dostávat nebude, rozhodovalo by se možná jinak. Ani bez vlastního periodika však nebylo České srdce vůči veřejnosti propagačně bezbranné. Spolek měl výhodu v tom, že jako apolitická organizace založená na nejširším základě, se České srdce těšilo přízni většiny novin a časopisů, které ve Vídni vycházely v českém jazyce a jejich redaktoři, v nacionálních půtkách často velmi zkušení, neváhali tasit svá pera na obranu Českého srdce a jeho zájmů, pokud to bylo potřeba. Kromě toho také řada těchto periodik velmi aktivně propagovala činnost Českého srdce a snažila se prostřednictvím vlastních sbírek jeho charitativní aktivity podporovat. Velmi čile si v této oblasti logicky vedly zejména vídeňské sociálně demokratické Dělnické listy (které někdy neváhaly vyzdvihovat nejen zá-

Vídeňská záložna. Klíčová menšinová finanční instituce ve Vídni byla založena jako svépomocná česká finanční instituce v roce 1903. Jejím cílem byla především podpora rozvoje drobného obchodu, živností a řemesel. Původně byla pojmenována jako „Záložna Pětidomy“ podle místně užívaného označení tzv. Národního domu v Turnergasse 9 v XV. okrese, kde měla své první oficiální sídlo. Zde také až do roku 1905 úřadovala v jednom propůjčeném pokoji. Poté přesídlila do samostatných místností v Turnergasse 29 a zavedla celodenní úřední režim. Hospodářský rozvoj menšiny v letech předválečných umožnil poté zakoupit vlastní dům na Mariahilfstrasse 150 v XV. okrese. Tím byly dány solidní základy pro další rozvoj. Postupně byly zřízeny pobočky záložny ve II. VII. a XII. okrese, ústav pak dále posílil spojením s Českou záložnou z I. okresu. V roce 1912 získal i nové sídlo na reprezentativní adrese v centru Vídne, ve vlastním domě na Adlergasse 12 v I. okrese. Ústav se rychle stal klíčovou institucí pro veškeré české podnikání nejen ve Vídni ale i v celém Rakousku. Díky jeho podpoře bylo možné udržet některé instituce, které byly důležité pro podporu menšinových zájmů, např. tiskařské a nakladatelské družstvo Melantrich ve Vídni, či spolek přátel českého tisku ve Vídni „Videňská Matice“. Záložna pro ně zakoupila a adaptovala dům na Pramergasse 6 v IX. okrese. Stala se také jedním ze základních stavebních kamenů úspěchů Českého srdce v období po první světové válce, když charitativní práci propůjčila zdarma nejen své místnosti, ale i část úřednictva.

Časopis České srdce splynul v roce 1922 s věstníkem Rakouský Obzor (od roku 1923 pak jako kulturní revue Dunaj), který vydával spolek Komenský pod dohledem Františka Melichara. Toto spojení doporučil již v září 1921 Národní výbor a ústředí s ním na návrh Františka Strnada na valné hromadě v únoru 1922 vyslovilo souhlas. Nový časopis měl být společným orgánem Národního výboru, Komenského a Českého srdce a měl se stát hlavní revuí české menšiny. Vlastní tiskový orgán tak České srdce udržovalo pouze do konce roku 1922. Je však možné, že kdyby vedení Českého srdce vědělo, že ve společné revui příliš prostoru nakonec dostávat nebude, rozhodovalo by se možná jinak.

jmy, ale i zásluhy dělnictva nad ostatní skupiny v menšině, což způsobovalo i negativní reakce, např. ze strany živnostníků), často však chodily Českému srdci i příspěvky z administrace Videňských novin aj. Ani tisk v Československu se k Českému srdci ve Vídni neobracel zády, i když měli „vlastní“ České srdce, jehož aktivity bylo potřeba propagovat. Příspěvky do Vídně tak chodily například z redakce a administrace Národních listů, Národní politiky apod. Tuto náklonost k Vídni lze samozřejmě snadno vysvětlit. Řada redaktorů pražských a brněnských listů z Vídně pocházela, nebo zde strávila část svého mládí či profesní kariéry. Bylo proto logické, že když komunita, jíž byli po mnoho let součástí, volala o pomoc, snažili se, aby toto volání bylo slyšet i v Československu a samozřejmě často svou troškou přispěli sami.

Malý legionář a Slováček v průvodu na Favoritenstrasse při slavnosti Českého srdce. V popředí dále velvyslanec Robert Flieder se svou chotí Miladou. Oba byli v počátcích Českého srdce ve Vídni spolkou velkou oporou.

České srdce v letech 1921–1934: období rozkvětu, stabilizace i těžkých zkoušek

Stabilizace organizačního i finančního zázemí

Období, které lze ohraničit ustavující valnou hromadou a dramatickými politickými změnami v Rakousku, které vyvrcholily úspěšným nacistickým atentátem na kancléře Engelberta Dolfusse, nelze z dnešního pohledu hodnotit zcela jednoznačně. Stejně jako v období předchozím, i v této etapě své existence bylo České srdce dramaticky ovlivňováno společenskou, politickou a ekonomickou situací v Československu a Rakousku. Již v rámci ustavující valné hromady došlo České srdce k přesvědčení, že masivní podpůrná činnost jak finanční, tak materiální, kterou organizace poskytovala v období bezprostředně poválečném, je z dlouhodobého hlediska nejen ekonomicky neudržitelná, ale také do jisté míry mravně korumpující. Množily se totiž případy lidí, kteří si žádali o nejrůznější podpory, ačkoliv na tom zdaleka nebyli tak zle jako jiní. V Českém srdci viděli jen otevřenou dlaň, která dává, a proto by byl hloupý ten, kdo nebere. I z těchto důvodů se proto České srdce snažilo od počátku 20. let soustředit především na děti a zajištění jejich zdravého fyzického i duchovního růstu ve smyslu národních tradic. Podporovány tak měly být především nastávající či čerstvé matky, rodiny a jednotlivci v prokazatelné a funkcionáři Českého srdce zjištěné hmotné nouzi a dále strádající vdovy, váleční invalidé a především pak sirotci.

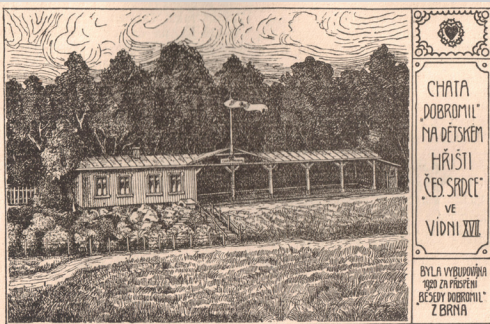
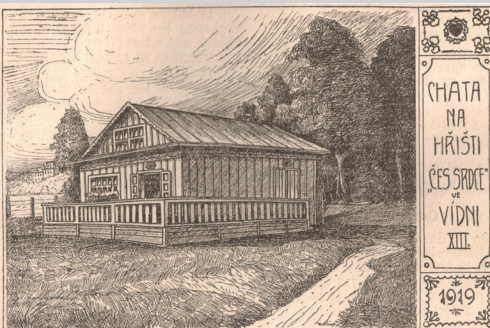
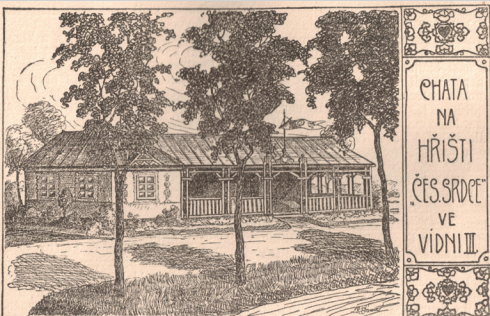
Postupné zlepšování ekonomické i společenské situace v období druhé poloviny 20. let umožnilo Českému srdci vybudovat silnou svépomocnou strukturu, která se opírala o vlastní movitý i nemovitý majetek. Jeho výše především v prvních letech existence Českého srdce vcelku rychle narůstala, a to nejen díky příspěvkům a akcím samotných členů, ale i díky proudu finančních i materiálních darů z Rakouska, Československa i dalších zemí v Evropě a Americe. Často se samozřejmě jednalo o snahu pomoci krajanům, přicházely však i dary od lidí či organizací, které zkrátka jen sympatizovaly s „novým“ národem, který dosáhl po rozpadu Rakouska-Uherska vrcholu svých obrodních snah.

To vše dávalo v těchto letech Českému srdci možnost postavit svou činnost pro léta následující na velmi solidních základech. Spolku se sice nikdy nepodařilo naplnit heslo, že „každý Čechoslovák rakouský měl by býti členem Českého srdce“, přesto však v průběhu 20. let nemělo České srdce o členy nouzi. Počet odborů Českého srdce postupně vystoupal až na čtyři desítky a až na výjimky se počet členů v jednotlivých odborech kontinuálně zvyšoval. Tím rostly ne-

Poválečná Vídeň a inflace. Sociální situaci především nemajetných vrstev ve Vídni počátkem 20. let 20. století silně ovlivňovala raketově rostoucí inflace. Problémy se zásobováním základními potravinami se sice již podařilo překonat, nicméně nyní byl problém si tyto potraviny koupit, protože z bankovek se ze dne na den stávaly takřka bezcenné kousky barevného papíru. Jen pro ilustraci: 1 vajíčko stálo na jaře 1922 cca 150 korun, 1 kg bílé mouky 700 korun, 1 litr mléka (které však bylo pouze pro kojence na lékařský předpis) 600 korun. Drastických rozměrů pak nabralo znehodnocení měny v srpnu 1922, kdy se rakouská koruna propadla o dalších 113 %. V roce 1923 stál již zmíněný litr mléka 6 500 korun, 1 kg masa 40 000 korun. Tento proces nakonec nutně vedl k měnové reformě v roce 1924, kdy byla zrušena dosavadní rakouská koruna a nahrazena šilinkem v kurzu 10 000:1.

Chaty na hřištích Českého srdce

jen počty dobrovolníků, kteří se účastnili sociální práce, ale zvyšoval se také finanční kapitál generovaný z členských příspěvků. Tady však velmi negativně působila inflace rakouské koruny, která především v letech 1921–22 nabírala hrozivých rozměrů. Členské příspěvky byly po první valné hromadě v roce 1921 stanoveny zprvu v měsíční výši 1 koruna pro členy činné, 5 korun pro členy přispívající (po rychlém růstu inflace v průběhu roku 1922 se příspěvky zvedly na 5 a 25 korun). Hotovost uložená v rakouských korunách však rychle ztrácela na hodnotě. Proto se vedení snažilo získávat co nejvíce darů v zahraniční měně. Atraktivní byla samozřejmě stabilnější a silnější československá koruna (v dubnu 1922 byl kurz cca 1:150) a také americký dolar, za nějž bylo možné v dubnu 1922 získat ve Vídni 7000 – 8000 korun.

Vedeno snahou získat rychle větší hotovost pro rozsáhlejší projekty spustilo České srdce od začátku roku 1921 kampaň za získání 1000 tzv. zakládajících členů v Rakousku i v Československu, kteří měli jednorázově složit zápisné 1000 korun a být tak nadále osvobozeni od pravidelných členských příspěvků (součástí „mimořádného“ statutu zakládajícího člena bylo i předání zvláštního diplomu Českého srdce). Tím měl být získán obnos ve výši 1 milion korun, který chtělo ústředí využít především k zakoupení vlastního domu pro zbudování domova pro sirotky (objekt měl být dle představ vedení vybaven i lékařským zázemím, nakonec však byly finance využity jinak). Zakládajícími členy se stávali jednotlivci i spolky. Kromě jiných mezi ně patřili také manželé Fliederovi, ale i pozdější velvyslanci či konzulové se svými manželkami. Akce se však zprvu nesetkávala s velkým ohlasem, do léta 1921 se zapsalo pouze 30 zakládajících členů (později se však počet zvyšoval, zřejmě i kvůli tomu, že rakouská „tisícovka“ či po vídeňsku „fecna“ ztrácela s raketově rostoucí inflací na hodnotě, což se počátkem roku 1922 muselo projevit i ve zvýšení zápisného na 5000 korun, na podzim 1922 dokonce na 50 000 korun).

Většinu financí však zprvu České srdce získávalo z domácích i zahraničních darů, sbírek, prodejů upomínkových pohlednic či obětinek (tištěné obrázky převážně s náboženskou či sociální tematikou), odznaků (v roce 1920 si nechalo České srdce ve Vídni vyrobit emailovaný osmihranný klopový odznak s rudým srdcem obehnaným zlatou trnovou korunou na bílém pozadí, který byl doporučován každému členovi, a to zprvu za cenu 4 korun rakouských, poté kvůli rostoucí inflaci za 20 korun) a dalších pamětních předmětů (patřila mezi ně např. i velká plaketa v bronzově patinované sádře, kterou vyrobil již v roce 1918 známý česko-vídeňský sochař Eduard Šaff) a nejrůznějších menšinových společenských akcí. Ty komornější (koncerty, pěvecká vystoupení, besídky, divadelní představení, plesy atd.) se obvykle konaly ve vlastních prostorách menšiny (Český dům, Národní dům atd.), méně často pak i v pronajatých sálech. Akce pro širší okruh lidí se pak konaly takřka výhradně na hřištích, které České srdce v průběhu první poloviny 20. let postupně vybudovalo na vlastních zakoupených pozemcích,

nebo na pozemcích pronajatých. Kromě větších akcí, ať už pravidelných či mimořádných, sloužila hřiště pro vyžití dětí, a to i přes zimu, kdy se zde zřizovala kluziště. Na hřištích měly také často zázemí tělocvičné jednoty (Sokol, Orel, D.T.J.) a sportovní kluby.

Hřiště Českého srdce

Již v roce 1920 byl zakoupen malý pozemek o výměře 2000 metrů čtverečních na Jagdschlossgasse ve XIII. okrese. Bylo na něm vybudováno první hřiště Českého srdce, které mělo sloužit především pro rekreaci a sportovní aktivity dětí z XII., XIII., XIV. a XV. okresu. Velmi vítaným zázemím při nepřízní počasí pak byla chata s obydlím pro hlídače a dětskou čítárnou.

Brzy poté pak bylo vybudováno další hřiště na tzv. Michalské louce u Geroldgasse v XVII. okrese. Zde bylo České srdce pouze v pronájmu, krásná svažitá louka o ploše 42 000 metrů čtverečních obklopená lesem patřila do majetku třeboňských Schwarzenbergů, kteří ji pronajali na 10 let (později byla smlouva prodloužena) a za velmi výhodných podmínek (za symbolických 1000 korun rakouských ročně). Také zde vybudovalo České srdce chatu, která sloužila jako zázemí hlídače, byla v ní však i velká kuchyň s prostornou verandou, která mohla sloužit i jako letní škola. Chata byla postavena díky příspěvku brněnského spolku Dobromil a symbolicky tak nesla jeho jméno.

V pronájmu mělo České srdce také pozemek pro hřiště u Grasbergerstrasse a Hauptstrasse ve III. okrese. Pozemek o výměře 15 000 (později 23 000) metrů čtverečních patřil městu a navštěvovaly ho především děti ze III. a XI. okresu. Předtím však museli členové Českého srdce svépomocí odstranit či zakopat obrovské kusy betonu, které zbyly na pozemku po likvidaci vojenských objektů, musel být zaveden vodovod aj. Děti ze školy Komenského v Schützengasse zde pak měly dokonce vlastní školní zahrádku. Svá cvičiště zde však měli také členové Sokola, D.T.J. (Dělnická tělocvičná jednotka) a katolického Orla. Fotbalové, hokejové i jiné zápasy zde hrály tři české sportovní kluby a také žáci středních škol. Místní odbor Českého srdce zde také v roce 1923 dobudoval za spolupráce se stavební firmou Tomsa a Zwak chatu s obydlím pro hlídače, šatnami a verandou. Poněkud nevhodně však působil fakt, že Češi ze III. okresu nejevili přílišný zájem o dobrovolnou práci na pozemku a místo nich tak na hřišti pracovali ochotně i místní Němci za příslib, že budou moci hřiště také používat.

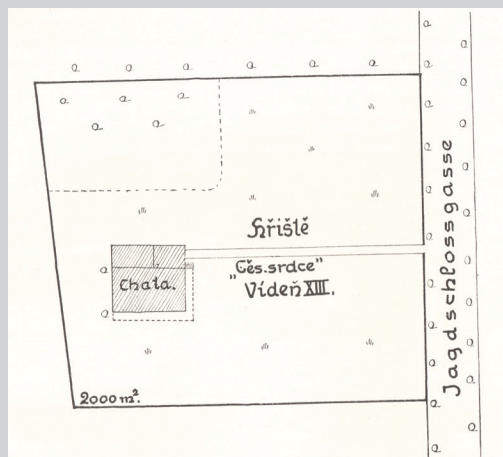
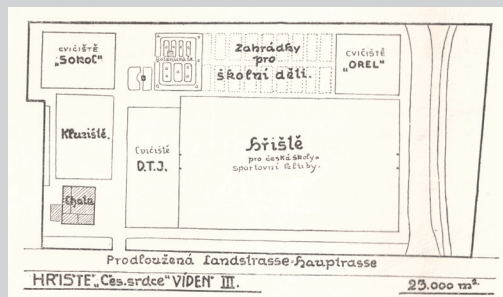
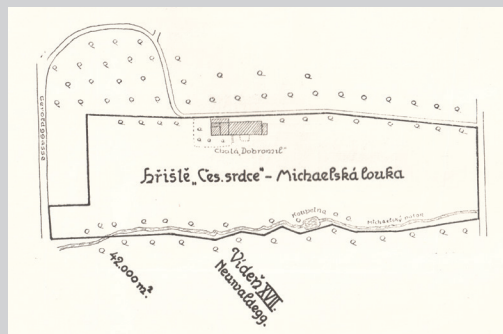
Největší chloubou Českého srdce, ale i celé české vídeňské menšiny však bylo bezesporu velké hřiště v tradičně „českém“ X. okrese u Absberggasse a Favoritenstrasse. Obrovský pozemek o výměře 87 000 metrů čtverečních zakoupilo České srdce od hraběte Karla Lanskoron-

Budova školý Komesnkého v Poštorné, sídlo jednoho z dětských domovů Českého srdce.

Brněnský spolek vídeňských Čechů Dobromil. Mezi nejpravidelnější a nejobětavější přispěvatele nejrozličnějších sbírek Českého srdce a podporovatele jeho činnosti na Moravě patřil brněnský spolek Dobromil. Založili ho v červnu 1920 příslušníci vídeňské menšiny (pánové Jindra, Hanuš, Králík, Tesař, Zdražilek a především Antonín Rákosník, který vedl spolkovou agendu), kteří se po skončení I. světové války vystěhovali do Brna a okolí. Spolek sídlil v hostinci pana Linharta a přispíval na většinu akcí Českého srdce. Na první velkou poválečnou vánoční nadílku v roce 1921 například přispěl částkou více než 400 000 korun rakouských a drobnějším obnosem v korunách československých. Jen do roku 1927 věnoval spolek menšině přes 40 000 korun československých. Po jistou dobu také spoludržoval dětský domov Českého srdce ve škole Komenského v Poštorné. Velmi cenným darem menšině pak bylo financování stavby a vybavení chaty Českého srdce na hřišti v XVII. okrese (viz obrázek na protější straně), kde byla dokonce po jistou dobu provozována letní ozdravovna pro děti, které se z různých důvodů nemohly účastnit prázdninové akce. Spolek fungoval až do roku 1943 a i v těžkých dobách se snažil myslet především na děti vídeňské české menšiny.

Nákresy hřišť ČS z 20. let

Tribuna na hřišti Českého srdce v X. okrese

ského-Brezie v lednu 1922 ze sbírky, která byla k tomuto účelu, tedy zakoupení a vybudování vlastního českého „stadionu“ vyhlášena již v polovině roku 1921, kdy byl také za spoluúčasti zástupců všech politických stran v X. okrese ustaven zvláštní spolek pro zřízení hřiště (první valná hromada tohoto široce založeného spolku se konala 14. 6. 1921 v Obecním domě na Keplerplatzu a všichni účastníci zde byli vyzýváni k darům a pořádání sbírek jak v Rakousku, tak v Československu). Díky soukromým i institucionálním dárcům především z Československa (jednalo se např. o ministerstva, jednotlivá vyslanectví, banky, státní úřady, armádní oddíly, školy a univerzity, soukromé firmy, sportovní kluby, tělocvičné jednoty i soukromé osoby – pravidelně přispíval např. ministr pošt a telegrafů Antonín Srba) se rychle podařilo získat značný obnos v československých korunách, který nepodléhal tak rychlé devalvaci jako sbírky v korunách rakouských.

Rozhodujícím činitelem celé akce „Stadion“ bylo České srdce, jehož základna byla postavena nepoliticky, ale silnou aktivitu vyvíjela také socialistická sdružení, pro něž představova-

lo vlastní cvičiště českého proletariátu ve Vídni splnění dávného cíle a také záruku stabilního zisku z pořádání sportovních akcí. V tomto ohledu zapůsobil na menšinu zvláště palčivě zápas, který v roce 1921 absolvovala pražská Sparta na hřišti Rapidu Vídeň. Akce vynesla rakouskému pořadateli jen ze vstupného 1 500 000 korun čistého zisku. České srdce si tak od hřiště slibovalo nejen prostor pro vlastní aktivity, ale z plánovaného stadionu pak i pravidelný příjem.

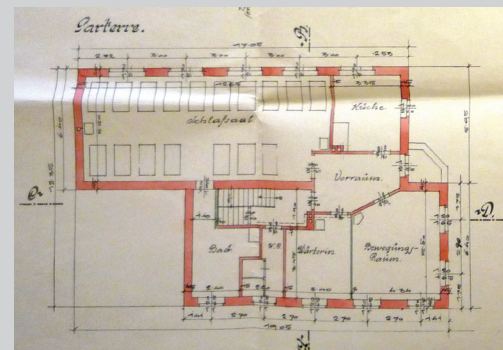
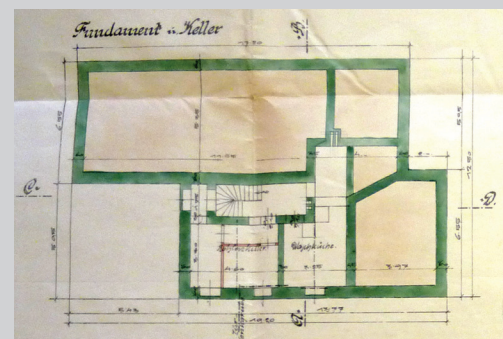
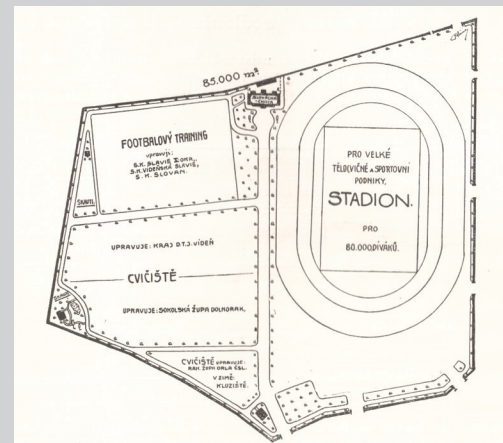
„Nyní nebudou muset čeští sportovci z vlasti zápasit na cizích hřištích a plnit pokladny cizích, nám nepřátelských klubů....už se nebudeme muset ve Vídni krčit v zastrčených koutech anebo za drahé peníze doprošovat se o místo k pořádání našich podniků u německých korporací“.

Zakoupený pozemek u Favoritenstrasse byl dobře dostupný takřka z celé Vídně, neboť u něj byla konečná stanice tramvaje. Díky tomu a také díky prostoru a zázemí, které nabízel, se zde konaly všechny velké jarní, letní a podzimní slavnosti, kterých se pravidelně zúčastňovaly tisíce či dokonce desetitisíce příslušníků menšiny. V prvních letech byly tyto slavnosti skutečně velkolepé, včetně průvodu kapel po Favoritenstrasse. Výtěžky z těchto slavností pak byly velkou oporou spolkového rozpočtu. Kromě toho na pozemku pravidelně cvičili a trénovali členové Sokola, D.T.J. i Orla, své klubovny zde měli skauti D.T.J. i skauti spolku Volnost. Byla zde také vybudována chata ve slovenském lidovém stylu s klubovnami a šatnami pro děti i sportovní kluby. Ty využívaly k tréninku či zápasům mj. i dvě fotbalová hřiště (malé a velké). Zejména velké hřiště nabízelo v období 20. a 30. let podmínky, kterým se nevyrovnala valná většina vídeňských sportovních stánků. Infrastruktura byla dobudována již v průběhu dvacátých let.

První velkou slavností menšiny na tomto hřišti byla logicky slavnost u příležitosti jeho otevření. Měla se uskutečnit již 16. července 1922, nakonec však musela být (i kvůli větší účasti dětí, které by v daném termínu byly na prázdninách) přesunuta na 17. září (polovina září pak byla na hřišti i v následujících letech rezervována pro tradiční podzimní slavnost spojenou s vítáním dětí navrátilivších se z prázdnin). Dle přání vedení Českého srdce měla být tato první oslava na velkém hřišti skutečnou národní manifestací a ukázkou toho, co česká a slovenská menšina ve Vídni dokázala a jakou má ještě sílu. Výzvy k účasti proto mířily do všech spolků, klubů a tělocvičných jednot, které se hlásily k českému a slovenskému národu:

„Neděle tato musí být dostaveníčkem celé československé Vídně!... Ukažme, kolik nás tu ve Vídni ještě žije!“

Dodejme, že k slavnosti nakonec málem nedošlo. Nejen, že po celý předcházející týden bylo velmi špatné počasí, ale proti byli i němečtí vídeňští nacionalisté z X. okresu, kteří se netajili záměrem celou akci narušit. Policie proto doporučovala předsedovi Machátovi, aby byla slav-

Stavební plán přízemí a prvního patra budovy dětského domova na hřišti Českého srdce v X. okrese.

Boj o české školství a propagace národní kultury. Dlouhotrvající boj menšiny za české školství vyvrcholil počátkem 20. let 20. století stávkou. Díky kolektivnímu demonstrativnímu odporu dětí i rodičů rakouská vláda nakonec ustoupila a povolila zřízení českých škol. Ve Vídni bylo poté úředně zřízeno 26 „českých“ škol (později jich ještě několik přibýlo), na nichž však zprvu často vyučovali učitelé němečtí, kteří češtinu ovládali jen omezeně nebo vůbec (jako odstrašující příklad byla zmiňována např. učitelka Merzová z XVII. okresu, která hovořila směsí němčiny a špatné češtiny ve větách typu „zamažte tafeln“ či „vemte školní kapsy a dejte si je na hrbety“). Dalším problémem byl nedostatek vlastenecky orientovaných českých učebnic. České srdce ve spolupráci se spolkem Komenský a československým vyslanectvím ve Vídni proto iniciovalo vytvoření nové knihy plné textů v duchu české národní tradice, která měl být školám distribuována zdarma. Na této aktivitě se zásadně podílelo i České srdce. Publikční aktivity sice tvořily spíše doplňkovou a podpůrnou část hlavních spolkových cílů, přesto ji však nelze opomenout, neboť byla často propagací celé menšiny. Již v roce 1918 vydal spolek knížku Česká Vídeň, kterou vedení spolku o 10 let později zhodnotilo jako „dravé, agitační dílko, odpovídající tehdejší náladě a neujasněným dosud poměrům“. Tuto knížečku vydanou v omezeném nákladu věnoval spolek svým hlavním příznivcům. Daleko profesionálnější však již byl projekt české učebnice (nejen) pro školy Komenského.

nost zrušena. To však Machát odmítl a podle dobových svědectví se pak třetí zářijovou nedělí roku 1922 za slunečného počasí dlouhá Favoritenstrasse zcela zaplnila českými lidmi, což narušilo i tramvajový provoz. Pod dohledem pěší i jízdní policie pak na hřiště zamířili Češi a Slováci ze všech okresů a jejich děti předaly předsedovi Českého srdce Machátovi na 30 praporů, které měly zdobit plánovaný Stadion a chatu Českého srdce.

Od roku 1924 vyrůstala u velkého fotbalového hřiště moderní železobetonová tribuna stadionu s dřevěným zastřešením spočívajícím na jediném mohutném středovém opěrném sloupu. O vyjednání potřebných povolení se výrazně zasloužil velvyslanec Kamil Krofta. Stavitelské práce provedla známá vídeňská stavební firma Gröger, tesařské práce pak firma Jírovec, ostatní pak bylo svěřeno českovídeňským živnostníkům a řemeslníkům. Na pozemku však bylo vykonáno i mnoho dobrovolné práce. Po dokončení měl stadion kapacitu až 40 000 diváků (uvažovalo se dokonce o rozšíření kapacity na 100 000 diváků, k tomu však již nikdy nedošlo). Součástí nové tribuny bylo kompletní zázemí pro sportovce i diváky. Nechyběly šatny, koupelny, klubovny, skladiště, byt pro hlídače a dokonce ani zázemí pro lékařskou službu a policejní i pořadatelský dohled.

Největší hřiště Českého srdce bylo pravidelně využíváno pro nejrůznější menšinové slavnosti a masové akce.

Stavba byla předána k užívání veřejnosti 15. srpna 1925, slavnostním pohárovým fotbalovým turnajem. Kromě celku S. K. Slovan, jemuž bylo hřiště propůjčeno jako domovské, se klání zúčastnila pražská Sparta a dále vídeňské celky Vienna a Amateure. Po celé období existence hřiště se zde vystřídalo mnoho českých i rakouských sportovních klubů. Kromě Slovanu lze zmínit například Vídeňskou Slavii, A. F. K Bohemians-Moravii, později i rakouské kluby S. K. Ajax, S. K. N. Wr. Journal či S. K. V. Schmidt.

Na pozemku hřiště se také od roku 1926 nacházel dětský domov Českého srdce.

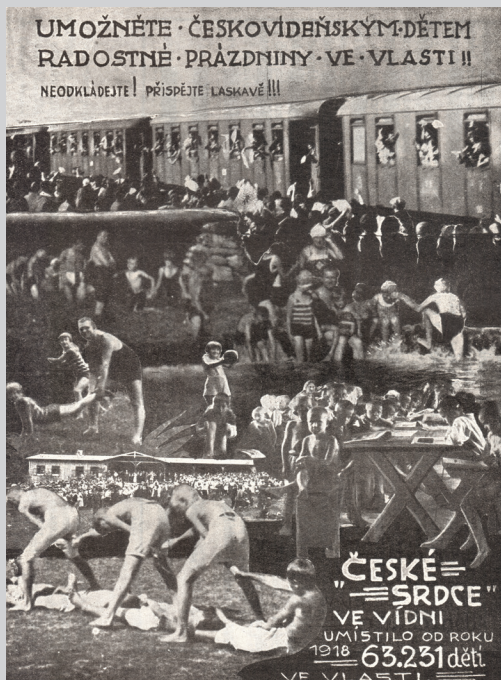
Sociální a podpůrná činnost aneb „Vše pro dítě!“

Podpůrná činnost byla již od počátku hlavním důvodem existence Českého srdce, a to jak v českých zemích, tak v Rakousku. Takto byl spolek definován též svými prvními úředně uznanými stanovami schválenými v roce 1921. Tato podpůrná a sociální činnost měla zprvu velmi široký záběr, tak, jak to doba a situace menšiny vyžadovaly. Bezprostředně po válce se tak České srdce snažilo postarat nejen o děti, ale nabízelo i jednorázové či pravidelné podpory rodinám, osamělým matkám, či starým lidem, kteří byli nejvíce postiženi následky válečného běsnění. Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, k těmto účelům dokázalo České srdce ve spolupráci s dalšími organizacemi (především spolkem Komenský) prostřednictvím různých akcí, sbírek, darů a členských příspěvků generovat velmi slušné finanční prostředky. V nejtěžším období poválečných let z nich pak dokázalo nasytit a ošatit tisíce českých vídeňských dětí, finančně či materiálně však vypomáhalo i dalším potřebným. S postupným zlepšováním hospodářské i politické situace v průběhu dvacátých let však začal mocný proud darů a příspěvku postupně vysychat a organizace si musela stanovit jasné priority, aby dokázala udržet vybudované zázemí a přitom plnit funkci, která jí náležela.

Proto se České srdce ve snaze naplnit skutky vyprázdněné heslo starého mocnářství – „*Vše pro dítě!*“ – začalo soustředit takřka výhradně na podporu dětí, především pak těch, které žily v nevyhovujících podmínkách, trpěly podvýživou či dokonce neměly nikoho, kdo by se o ně staral. Funkcionáři Českého srdce měli přitom na paměti myšlenku, že právě ve zdravých a silných dětech leží budoucnost menšiny, a proto je nutno zajistit vhodné podmínky pro vývoj co největšímu počtu českých dětí. S podporou zdravého tělesného rozvoje však souvise-la i otázka kulturní. Děti, kterým se dostalo pomoci od Českého srdce, měly být ve výchově vedeny k vlastenectví, hrdosti na příslušnost k československému národu a k úctě k vlastnímu jazyku a kultuře. Tento akcent se výrazně promítal do všech akcí Českého srdce, ale i do

Studánka, čítanka československých dětí rakouských (1921). Redakci učebnice měli na starosti především Milada Fliederová (choť tehdejšího vyslance a čestná předsedkyně Českého srdce), Antonín Machát (předseda Českého srdce), Jiljí Jahn (generální inspektor českých škol ve Vídni) a František Melichar (ředitel kanceláře škol Komenského ve Vídni). Kniha vyšla v roce 1921 v nákladu 12000 kusů a na 276 stranách si mohly děti číst z výběru z českých básní, pohádek, písní i říkanek. O podobu titulní strany a obrazový doprovod se postaral známý ilustrátor Adolf Kašpar, který mj. obrazově doprovodil i Babičku Boženy Němcové či Jiráskovu Filosofskou historii. České srdce přispělo na vydání Studánky částkou vyšší než 500 000 korun rakouských, které získalo především zvláštní sbírkou od jednotlivců i spolků v Rakousku a Československu. O uvedení knihy do života a její propagaci v ČSR i ve Vídni se čile starala již výše zmíněná Milada Fliederová. Projekt byl velmi úspěšný. Pro mnohé děti byla Studánka vůbec jejich první vlastní českou knihou a dostala se mj. i k českým dětem žijícím i mimo Rakousko, např. v Berlíně. Silný národní motiv akce však vyvolával negativní reakce u německého tisku (ostře o Studánce psaly např. vídeňské Tageszeitung a Volkszeitung), ale dokonce i u „spřátelených“ rakouských sociálních demokratů, kteří podporovali snahy některých německých učitelů na českých školách, aby se tato kniha dětem nedávala. Kdo však knihu nedostal zdarma ve škole, mohl si ji i koupit, a to buď za cenu 100 korun rakouských nebo 25 korun československých.

podpůrné činnosti samotné. České srdce nabádalo rodiče, aby své děti umísťovali výhradně do českých škol (v roce 1922 dokonce České srdce poskytlo subvenci 1 000 000 korun na české reálné gymnázium Komenského) a ve spolupráci se spolkem Komenský spolufinancovalo i některé učební texty, které měly v dětech probouzet zájem o český jazyk a kulturu. Na rozdíl od prvních let činnosti pak České srdce při posuzování potřeby podpory kladlo stále větší důraz na to, zda je dané dítě vychováváno ve vlasteneckém duchu, zda navštěvuje českou školu, ovládá dobře mateřský jazyk apod.

Základní pilíře podpůrné činnosti Českého srdce se v průběhu 20. a 30. let ustálily ve čtyřech oblastech, které si na následujících stránkách krátce představíme.

Odjezd na prázdniny

Dětské prázdninové pobyty

Mezi finančně nejnákladnější a také nejmasovější podpůrné podniky patřily dětské prázdninové pobyty. V nich České srdce zejména v prvních letech poválečných spatřovalo jednu z hlavních zbraní nejen proti dětské podvýživě, ale také proti germanizačním vlivům. Proto byl v rámci propagace této akce vždy stavěn do opozice temný, špinavý, prohnílý, nezdravý, Čechům nepřátelský, mravně zpustlý svět vídeňského velkoměsta a naopak sluncem prozářený, spokojený, zdravý, srdečný a mravně čistý svět venkovský. Cílem pobytu tedy nemělo být pouze „vykrmení“ a ozdravení tělesné, ale i duševní.

Pobytů se pravidelně každý rok účastnily tisíce dětí, o jejichž hmotné i kulturní potřeby se během prázdnin starali hostitelé z různých míst, především na českém a moravském venkově, v prvních poválečných letech nacházely děti vlídné přijetí i u menšiny v jihoslovanském Daruvaru. Tam, kde to finanční možnosti umožňovaly, platili zápisné k prázdninové péči rodiče (zprvu se jednalo o 100 korun rakouských, později vlivem inflace o 250 korun u nemajetných a samoživitelek a 500 korun u ostatních), v řadě případů však vypomáhalo České srdce svými prostředky, případně se podíleli i dobrodinci z Československa. Jednotlivé podíly těchto zdrojů se v průběhu sledovaného období proměňovaly s tím, jak se zlepšovala či naopak zhoršovala hospodářská situace v Rakousku, ale i v Československu.

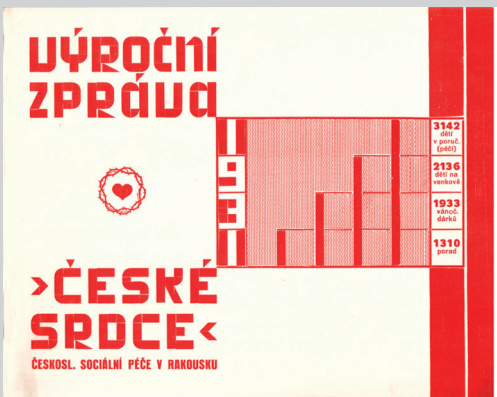
Přípravy na nové kolo prázdninové akce probíhaly takřka kontinuálně, konkrétní kroky byly zpravidla zahajovány již od počátku kalendářního roku. Jednalo se především o výběr a zápis dětí, o finanční zajištění akce, ale také o neustálé získávání či obnovování kontaktů s obcemi, organizacemi i jednotlivci, kteří byli ochotni přes letní měsíce o děti pečovat. Nejednalo se přitom zdaleka jen o styk korespondenční, funkcionáři Českého srdce v průběhu roku do vybraných míst často sami zajížděli, aby pomohli s organizací a získali pro akci podporu, v létě pak jezdili s dětmi jako průvodci. Zprvu byly do akce zahrnovány jak děti z 26 (později až 30) českých vídeňských škol (včetně reálného gymnázia a české obchodní školy ve Vídni), tak děti z německých měšťanek, které neměly možnost chodit do české školy. U nich však byla podmínkou účasti dobrá znalost českého jazyka. Věk dětí připouštěných k účasti na akci byl zprvu stanoven v rozmezí 6 let (později 7) až 14 let, v prvních letech však bylo toto pravidlo i vlivem nedostatečné kontroly často porušováno a inspektoři Českého srdce pak zjišťovali, že na prázdniny byly vysílány i děti mladší nebo naopak mladiství kolem 18 a dokonce i 19 let věku.

Věkové kritérium mělo samozřejmě svou logiku. Mladší děti ještě těžko snášely odloučení od rodičů, starší naopak více zatěžovaly hostitele z hlediska výživy a často u nich již nebyl tak

Školský spolek Komenský je již od roku 1872 neodmyslitelnou součástí české vídeňské menšiny. Členové spolku Komenského museli zdo-
lat řadu úředních překážek. Konečně v roce 1883 se podařilo zřídit první soukromou českou školu obecnou v X. okrese (Quellenstraße). Výraznější zlepšení situace však přišlo až se vznikem samostatného rakouského státu v podobě Smlouvy brněnské ze 7. června 1920 o zřizování českých obecných škol veřejných pro děti s rakouskou státní příslušností. Roku 1922/23 bylo v českých školách ve Vídni 2630 dětí a mimo to navštěvovalo německé školy 7600 dětí, celkem tak bylo ve Vídni 10 230 všech českých dětí ve školním věku. Podle úřední statistiky ve školním roce 1928/29 bylo ve Vídni 13 českých škol veřejných se 3042 dětmi a české a slovenské děti mohly navštěvovat soukromé školy zřizované spolkem Komenského: 16 škol mateřských, 5 škol obecných, 6 škol hlavních a měšťanských, 2 školy střední (reálné gymnázium a reálka), 1 školu obchodní, 1 dívčí průmyslovou školu, 2 slovenské jazykové školy a dále 9 českých jazykových škol mimo Vídeň. Pro České srdce měla spolupráce s Komenským již od počátku zásadní význam. Oběma spolkům šlo především o co nejlepší budoucnost českých a slovenských dětí v Rakousku. Proto bylo logické, že vazby mezi Českým srdcem a Komenským byly velmi úzké, a to jak v oblasti materiální, tak i personální a ideové. Komenský patřil i k nejdůležitějším partnerům prázdninové akce, kdy byly výrazně preferovány právě děti ze škol Komenského.

Prázdninová péče. České srdce, čl. sociální péče v Rakousku, v dohodě se školským spolkem „Komenský“ připravuje prázdninovou péči pro děti z českých škol, jejichž rodiče nebudou s to, do léta se přestěhovat do vlasti. Šlo by o dopravu dětí k vlastním hostitelům (příbuzným a známým), jakož i k národním hostitelům, kteří by byli získáni.

Spolupráce na prázdninové akci pokračovala ještě po skončení II. světové války, kdy České srdce společně s Komenským připravovalo prázdninové pobyty pro děti, jejichž rodiny teprve čekaly na definitivní odjezd do Československa. U mnohých k tomu však již nedošlo.

výrazný posun ve výchově ve směru národního smýšlení a tradic, pokud tyto již nebyly pěstovány v samotné rodině. Především však měly být do akce přibírány děti, které byly navázány na spolek Komenský a české školy (zde dělal mnoho pro každoroční nábor dětí a zdar akce inspektor českých škol Jiljí Jahn). Brzy se totiž ukázalo, že rodiny či spolky a organizace, které v Československu vídeňské děti přijaly a v průběhu prázdnin se o ně staraly, velmi citlivě reagovaly na to, když dané dítě neumělo dobře česky. Funkcionáři Českého srdce pak museli řešit řadu negativních reakcí, které ohrožovaly budoucí spolupráci. Prověřování „vlastencké“ připravenosti dětí se proto brzy stalo standardním kritériem při rozhodování, jaké dítě do prázdninové akce přijmout či naopak nepřijmout. Není přitom třeba zdůrazňovat, že úředníci Českého srdce si mnohdy od matek či otců odmítnutých dětí vyslechli své. Problémy však logicky byly i mezi dětmi, které byly k pobytu přijaty. Často si totiž z rodiny kvůli špatné výchově přinášely návyky, které pak působily v rámci pobytu potíže. Nešlo přitom zdaleka jen o neznalost českého jazyka či kultury. Jednalo se i o závady mravní (nenechavost, sobectví) a fyzické (šestileté děti se v noci často pomočovaly, mnohé děti odjížděly na prázdniny zavšivené, některé měly i svrab). Není třeba říkat, že tyto „vady“ pak způsobovaly funkcionářům Českého srdce u hostitelů mnoho problémů.

Ačkoliv se každý rok funkcionáři Českého srdce potýkali při přípravě s řadou potíží lidských, finančních, ale i logistických (nasmlování hostitelé např. odmítli děti přijmout), nakonec se vždy podařilo většinu přihlášených dětí umístit a zajistit jim z velké většiny léto v atmosféře klidu, přátelství i hmotného dostatku. Zpočátku péči o děti zajišťovaly na dobrovolné bázi především rodiny (příbuzné i cizí) na českém, moravském (a po jistou dobu i jihoslovanském) venkově, později byly z příspěvku rodičů, prostředků Českého srdce a dalších spřátelených organizací a institucí v Rakousku i v Československu budovány prázdninové osady (v podstatě jakési prázdninové tábory), které umožňovaly umístit širší dětské kolektivy a vytvořit pro ně zajímavý program (výlety, divadlo, sport, exkurze na místa spojená s národní tradicí aj.).

Právě pobyty v osadách se postupně staly stále preferovanějším způsobem umísťování dětí, kterým tento způsob nabízel možnost trávit léto v kolektivu sobě rovných a s dětmi se dalo také daleko lépe pracovat po stránce tělovýchovné a kulturní. Při pobytu u příbuzných totiž nemělo České srdce na děti a jejich program prakticky žádný vliv, podobně tomu bylo i u „pěstounů“, kde děti prožili pobyt v podmínkách, které jim, dle názorů tehdejšího vedení Českého srdce, mohly spíše škodit, než pomoci (stávalo se, že dítě z dělnické rodiny bylo např. u cukráře či uzenáře zásobováno dobrotami, které pak vyžadovalo i doma, někdy pak z této diety „blahobytu“ měly děti zažívací potíže; na druhou stranu se však také stávalo, že statkář si vzal dítě a udělal z něj levného podomka). Kolonie, kde měly děti pravidelný stravovací (5 jednoduchých a výživných jídel denně) i další režim, byly proto stále preferovanější i z těch-

to důvodu. Byl to však zároveň způsob finančně (nutnost zajistit odpovídající místo a vybavit jej potřebným zázemím, zajistit odpovídající stravování apod.) i personálně náročnější (nutnost zajistit kvalitní vychovatele, kteří se dětem věnovali), a tak se činností Českého srdce po celá 20. i 30. léta prolínají stesky na stále nedostačující počet prázdninových osad, i když při jejich budování, udržování a hrazení nákladů organizace stále intenzivněji spolupracovala s dalšími spolky či organizacemi jak v Rakousku, tak v Československu (z organizací, které se na této akci podílely či nabízely ubytovací kapacity ve vlastních „osadách“, jmenujme např. místní organizace Českého srdce v Čechách i na Moravě, spolek Komenský, pražský spolek Česká Vídeň, brněnský spolek Dobromil, Jednotu československé obce legionářské, Československou protituberkulózní ústřednu, Sokol, Československou obec úřednickou, YMCA, městské rady v Praze, Táboře a mnoho dalších).

Pobyt dětí v osadách byl Českým srdcem podrobně sledován a tak mohli funkcionáři hodnotit, jak šla prázdninová péče dětem k duhu. Kupříkladu v rámci pobytu 20 dětí v prázdninové osadě zřízené okresní péčí o mládež v Třeboni mohlo České srdce v roce 1932 s uspokojením konstatovat, že děti během více než jednoho měsíce, kdy o ně „vzorně pečovali krajané treboňští“, přibraly v průměru na váze o 1,08 kilogramu. V osadě ve Velkém Meziříčí, kde se v daném roce postarali o 66 dětí, byl průměrný váhový přírůstek dokonce 1,37 kilogramu. Kromě těchto jasných ukazatelů zdravotní prospěšnosti pobytů se však České srdce radovalo i z ukazatelů duševního ozdravení řady dětí v tehdy tolik akcentovaném směru národním. Ne nadarmo byly často ve vídeňských českých novinách publikovány vzpomínky dětí na prázdniny a vše krásné, co zde zažily (velmi často se objevují dojemné a někdy snad i poněkud stylizované vzpomínky například na Klatovy a místního pana řídícího Aima, paní učitelku slečnu Čandovou aj.). Z dnešního pohledu se však tato „adorace“ vlasti může jevit pro menšinu do jisté míry jako kontraproduktivní, neboť řada lidí potom pod touto představou „ráje“ z Vídně raději odešla do Československa (po roce 1918 to bylo zhruba 150 000 lidí, odliv však pokračoval i v dalších letech). Na druhou stranu se i díky prázdninové akci podařilo kontinuálně zvyšovat zájem o české školy ve Vídni, což bylo vnímáno jako jeden z klíčových kroků pro rozvoj menšiny (počátkem 20. let byl odhadován počet dětí v rámci československé menšiny ve Vídni na 30 000, do českých škol jich chodilo zhruba 7000).

Péče ošacovací a podpůrná

Další klíčovou oblastí činnosti Českého srdce bylo poskytování pravidelné materiální a finanční podpory, která měla zlepšit situaci dětí, které žily v nevyhovujících materiálních pod-

Tradice oslav kulatých výročí Českého srdce započala již v meziválečném období. Poprvé spolek bilancoval svou činnost po prvním desetiletí své existence v roce 1928, podruhé pak v roce 1938. K těmto příležitostem také v Lidové knihtiskárně Antonína Macháta vytiskl a vydal mimořádné výroční zprávy, v nichž se snažil krátce zhodnotit vše, co bylo v uplynulých letech na poli sociální práce a charitativní podpory učiněno.

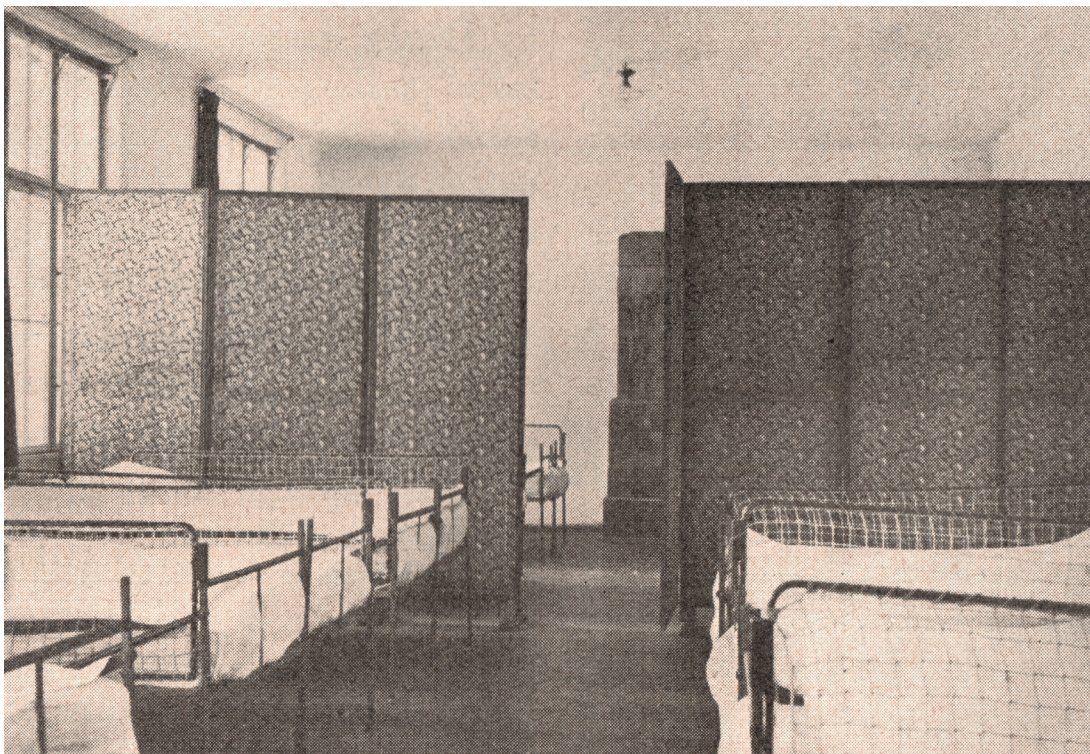
mínkách. Tento úkol plnilo České srdce především prostřednictvím pravidelné předvánoční ošacovací akce, v jejímž rámci bylo šaty, zimníky a obuví poděleno ročně pravidelně zhruba 1500 dětí. Náklady na nákup oblečení byly hrazeny ze sbírek Českého srdce a z darů a příspěvků dalších spolků a organizací v Rakousku i Československu. Kromě darů finančních bylo samozřejmě České srdce vděčné i za dary věcné, kdy dárci věnovali přímo nové či lehce obnošené oděvy. Děti pak dostávaly tyto dary prostřednictvím vánočních nadílek.

Kromě ošacení a obutí se České srdce snažilo nejpotřebnějším dětem zajišťovat i další materiální podporu. Můžeme uvést například opatrování dioptrických brýlí, ortopedických pomůcek, invalidních vozíků apod. Finanční podporu se v průběhu let snažilo České srdce spíše omezovat, přesto však každý rok vyplátilo nemalou částku například na úhradu jízdného pro děti (na prázdniny, do léčeben, za příbuznými do Československa apod.) nebo na podporu dětí žijících v mimořádně nepříznivých podmínkách (např. na úhradu bydlení, podporu rodinám v případě nemoci živitele). Tyto formy jednorázové pomoci byly v naprosté většině případů poskytovány na základě žádostí z místních odborů, které byly odpovědné za pečlivé vyšetření každého konkrétního případu a posouzení opravdové potřeby pomoci. Až na výjimky byly také podpory vypláceny především československým státním příslušníkům bez rozdílu národnosti.

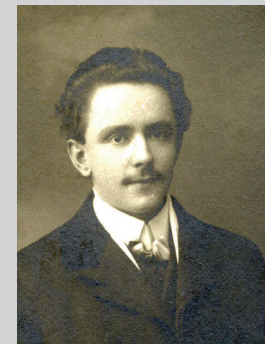
Poručnická činnost a provozování dětských domovů

Poručnická činnost patřila v průběhu 20. a 30. let ke stále zásadnějším oblastem v agendě Českého srdce. Počátky této činnosti byly položeny již v únoru 1917, kdy vznikl ve Vídni spolek přátel českých dětí Domov spolupracující se zemskými komisemi pro ochranu mládeže v Čechách a na Moravě. Již bezprostředně po vzniku Českého srdce vídeňského byla mezi oběma organizacemi navázána úzká spolupráce, která se odrážela i v personálním propojení činovníků obou spolků. Vzhledem k tomu, že se v prvních letech poválečných akce Českého srdce stala skutečně celonárodní a iniciovala značnou vlnu solidarity doma i v zahraničí, získal spolek na svou činnost poměrně značné prostředky. Naopak spolek Domov byl neustále finančně podhodnocen. Logicky proto již začátkem roku 1920 došlo ke splynutí obou organizací, respektive spolek Domov byl začleněn do ústředí Českého srdce jakožto samostatný odbor. V dubnu 1920 pak podobně s Českým srdcem splynul i spolek Československá sociální péče v Rakousku, který měl plnit obdobnou funkci. V rámci Českého srdce tak bylo vytvořeno solidní finanční, materiální i personální zázemí, které mohlo být využito k podpoře a záchraně dětí osiřelých či dětí z nekompletních rodin.

Generálním poručíkem v rámci Českého srdce byl po celá dvacátá léta a část let třicátých František Čásenský. Do funkce poručníka z povolání byl přijat již spolkem Domov v květnu 1919 a svou funkci pak vykonával až do odchodu na odpočinek ke dni 31. 3. 1935. Jeho agendu pak převzal Ota Procházka. Předsedou odboru generálního poručení byl zprvu primář prof. Josef Václav Drozda, poté Václav Bečvář a dr. Blahomír Žahour, kterého od roku 1935 vystřídala prof. Marie Štolfová. Mezi hlavní činnosti generálního poručení patřilo, kromě zajišťování vlastní pěstounské péče, vymáhání vyživovacích příspěvků, které byly dále poukazovány matkám a pěstounům, domovským obcím, okresním pečím o mládež a okresním soudům, tedy institucím, které se o konkrétní děti a mladistvé staraly. Generální poručení Českého srdce však nabízelo i bezplatné právní porady, vypracovávalo a podávalo žaloby o uznání otcovství, podávalo návrhy na exekuce, návrhy na zvýšení vyživovacích příspěvků, vyhledávalo vhodné pěstouny apod. Kromě toho samozřejmě konalo pravidelné návštěvy v rodinách, intervenovalo u úřadů, účastnilo se soudních řízení apod.

Interiér dětského domova na hřišti Českého srdce

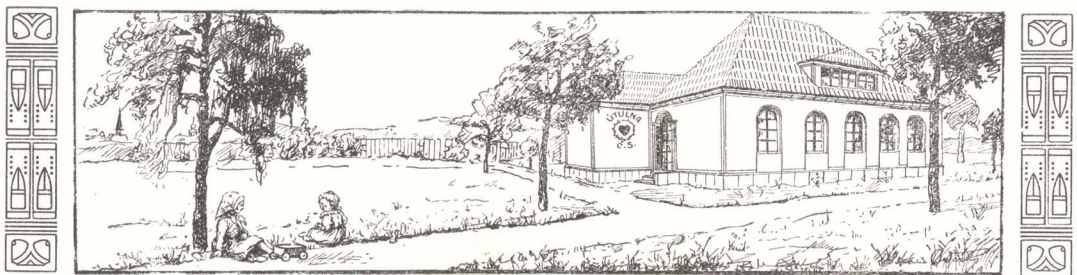
Blahomír Žahour (1889–1972) prožil dětství ve Vodňanech. Po studiích nastoupil do státní služby jako středoškolský učitel. Působil v Příbrami, v Praze, Chrudimi a od roku 1922 ve Vídni vyučoval jazyk český a latinu, na českém gymnáziu Školského spolku Komenský. Ve Vídni se stal členem Českého srdce československé sociální péče v Rakousku, jehož místopředsedou se stal ve třicátých letech. Po obsazení Rakouska v roce 1938 se vrátil do Prahy. V roce 1939 však byl za svoji vídeňskou mimoškolní činnost v čele české menšiny, zejména v Českém srdci v Rakousku zatčen a vyšetřován. Předčasně byl penzionován a v roce 1944 uvězněn v koncentračním táboře Klettendorf. Po válce se stal ředitelem gymnázia v Praze 9. Po celý život byl vášnivým sběratelem umění, koncem šedesátých let minulého století daroval svou sbírku obrazů městu Vodňany. Jako výraz úcty a poděkování bylo později rozhodnuto o pojmenování vodňanské galerie jménem manželů Žahourových.

V letech 1926 až 1932 zastupoval Československou republiku v Rakousku diplomat vyslanec **Hugo Vavrečka** (1880–1952). Jeho styky s českou menšinou byly od počátku velmi úzké, neboť dcera Božena se stala žákyní české školy. Rodina Vavrečkova se účastnila všech menšinových akcí včetně podniků pořádaných Českým srdcem a podílela se i na dobročinných sbírkách ve prospěch slabších. Dcera ve Vídni na škole Komenského i odmaturovala. Po maturitě začala studovat malbu. **Božena Vavrečková** (1913–1970) se v roce 1935 provdala za Václava Mariu Havla a 5. 10. 1936 se jí narodil syn Václav, po roce 1989 první prezident svobodného Československa. Hugo Vavrečku, který se v poslední prvorepublikové vládě stal ministrem propagandy a v pomnichovském období zastával krátkou dobu nevděčný úřad ministra propagandy, na diplomatickém postu ve Vídni, vystřídal Zdeněk Fierlinger a po něm byl jmenován vyslancem od 30. 9. 1936 Dr. Ferdinand Veverka. Jeho nástupcem se v nelehké politické situaci stal k 3. 2. 1938 Rudolf Künzl Jizerský.

Součástí péče o částečné či úplné sirotky bylo také provozování dětských útulů (domovů). Akce ze začátku 20. let, kdy se České srdce snažilo získat větší obnos od tzv. zakládajících členů a z něj potom financovat nákup budovy pro provoz vlastního dětského domova, k tomu cíli zprvu nevedla. Nejdříve tak využívalo České srdce pro „své“ děti československé státní příslušnosti pronajatého domova v Poštorné. Ten byl umístěn v budově bývalé školy Komenského a mohl se postarat až o 40 dětí. Jednalo se většinou o chlapce. Dívky byly zpravidla umísťovány do pěstounské péče (90% pěstounů chtělo pouze dívky). Náklady na udržování domova byly značné. České srdce na ně pouze přispívalo, část hradil brněnský spolek vídeňských Čechů Dobromil, na provoz přispívala a dohlížela také zemská péče o mládež na Moravě. Nedostatek financí však v listopadu 1924 vedl ke zrušení domova a navrácení budovy spolku Komenský. Většina dětí pak byla dle své místní příslušnosti rozeslána do různých dětských domovů provozovaných v Československu okresními péčemi o mládež. V kritické situaci se však octly děti mající rakouskou státní příslušnost. České srdce řešilo akutní situaci pronájmem místnosti v domě na Friedrich Kaiser Strasse 49 v XVI. okrese, dlouhodobě však bylo toto řešení zcela nevyhovující. Začalo se proto se stavbou vlastního dětského domova, který vyrostl na pozemku hřiště v X. okrese. Stavba byla dokončena v roce 1926, kvůli nedostatku financí na jeho provoz však byl domov zprvu používán jen nárazově a s jeho pravidelným provozem se začalo až v roce 1930. Sloužil jako přechodný domov pro děti, které byly brzy umístěny např. u příbuzných, pěstounů či v ústavní péči jinde v Rakousku nebo v Československu. Služeb domova ale využívali i rodiče, kteří např. těžce onemocněli a na přechodnou dobu svěřili dítě do péče Českého srdce. Vyskytly se však i případy, kdy mělo dítě oba rodiče, ale podmínky, v nichž bylo vychováváno, ohrožovaly jeho mravní i tělesný vývoj natolik, že muselo být rodičům odebráno a svěřeno do péče domova, dokud se podmínky v rodině nezlepšily. Příspěvky na hrazení pobytu byly vyžadovány dle konkrétních podmínek od příbuzných, často je však České srdce muselo hradit samo, což jeho hospodaření značně zatěžovalo. Maximální kapacita domova byla zhruba 20 lůžek. České srdce platilo také hospodyně, která se starala o běžný provoz, pedagogický dozor zajišťovaly většinou učitelky ze škol Komenského. Součástí péče byl samozřejmě i pravidelný lékařský dozor. Administrativu a účetnictví měl na starosti (pozdější generální poručník) Ota Procházka. Náklady na stravu snižovala a její kvalitu vylepšovala dětem v domově i postupně budovaná zeleninová zahrádka, o kterou se děti ve volných chvílích samy staraly. Pokud to momentální kapacita domova umožňovala, bylo zařízení v letních měsících využíváno i pro další děti z menšiny ke kratším ozdravným pobytům.

Umělecká představa konečné podoby dětského domova na hřišti v X. okrese z roku 1925 od akademického malíře Bohumila Dudárka.

Péče o matku a dítě

Tato činnost Českého srdce patří bezesporu z dlouhodobější perspektivy k těm nejzáslužnějším, což bylo v meziválečném období samotným vedením Českého srdce mnohokrát konstatováno. Snažila se totiž zabezpečit českým dětem co nejlepší start do života a zajistit jim takové zdravotní zázemí, které by zabránilo často velmi obtížně řešitelným či již neřešitelným problémům v pozdějších obdobích vývoje dítěte. Organizovanou a plánovitou činnost začalo České srdce vyvíjet v této oblasti od přelomu let 1921/22. Již na druhé oficiální valné hromadě Českého srdce v únoru 1922 se potvrdilo, že právě péče o matku a dítě bude v budoucnu vnímána v rámci Českého srdce jako klíčová. To bylo potvrzeno i změnou struktury ústředí, kdy byl pro tyto účely v březnu 1922 (společně s celkovou reorganizací ústředí do čtyř nových pracovních odborů) založen IV. odbor Ochrany matek a kojenců, jakožto zvláštní odbočka Ochrany matek a kojenců v Československé republice. V jeho čele stanula funkcionářka Českého srdce z XX. okresu Anastazie Gregorová, která byla na zmíněné valné hromadě zvolena do funkce místopředsdkyně (společně s Ludmilou Horsákovou tak byla Gregorová, vyjma první čestné předsdkyně Milady Fliederové, dlouho jedinou ženou, která se do ústředí Českého srdce prosadila). Byla to bezesporu i její zásluha, že se z ochrany matek a dětí stala v průběhu meziválečného období nejdůležitější část podpůrných a sociálních aktivit Českého srdce.

Klíčovým krokem této péče bylo především zřízení poraden, kam se mohly budoucí či čerstvé matky obrátit o odbornou radu či pomoc. Tuto myšlenku přenesla do Vídně pražská radní, funkcionářka národně demokratické strany a zakladatelka československé Ochrany matek a kojenců Otýlie Kovářová – Máchová. České srdce ji pozvalo do Vídně, aby zde o svých zkušenostech ve dnech 14.–17. 2. 1922 pohovořila v rámci čtyř hojně navštívených přednášek. Ty oslovily zejména ženy v rámci Českého srdce, především pak místopředsdkyni Anastázii

Anastasie Gregorová (1885–1963) Pokroková, zásadová a emancipovaná mladá žena se stala jednou ze zakládajících členek charitativního spolku České srdce československá sociální péče v Rakousku. Aktivně se podílela na životě vídeňské menšiny, působila v hnutí národně-socialistických žen v Československé jednotě Barák ve Vídni a v Sokole. Ve dvacátých letech minulého století se stala místopředsdkyní ústředí Českého srdce československé sociální péče ve Vídni, kde řídila Odbor Ochrany matek a dětí a obětavě organizovala podporu a pomoc těm nejpotřebnějším. V období první republiky se jí podařilo vybudovat úspěšnou síť spolupracovníků i v Československu, zejména na Moravě. S její pomocí mohlo České srdce zajišťovat pravidelné ozdravné pobyty českých dětí o prázdninách. Dobový list „*Vídeňský denník*“ informoval v únoru 1931 o činnosti Československých poraden pro matky, jejichž čestné předsednictví převzala paní Sumová choť generálního konzula ČSR ve Vídni. Díky obětavé práci A. Gregorové se podařilo otevřít a provozovat z finančních prostředků Českého srdce poradny v X., XV., XVI., a XX. okrese vídeňském. Ve válečném období se jí podařilo vytvořit dětskou zotavovnu pro 70 dětí na hřišti Českého srdce v X. okrese. Jako členka výkonného výboru Československé strany národně socialistické byla delegována do Menšinové rady. Byla členem vídeňské delegace na XIV. sjezdu národně socialistické strany, který se uskutečnil v týdnu od 27. 2. do 2. 3. 1947 v Praze. K práci pro menšinu, vlasteneckému uvědomění a lásce k českému jazyku vedla děti a své vnučky. Všechny své síly však věnovala charitativní a osvětové práci pro České srdce.

„České srdce“
Čsl. sociální péče v Rakousku, IV., Johann Strausgasse 36

V neděli dne 16. září 1928 odpol.
(za nepřítomnosti v neděli 23. září) pod protektorátem
vyslance Čsl. republiky, pana inž. H. Vavrečky, na
nově upraveném hřišti v X. okr., konečná stanice 67, velká

celomenšínová slavnost

Došlo: 13 IX. 1928
Číslo: 6750

Pořad:

1. Průvod s hudbou z Quellenplatzu na hřiště o 2. hod. odpol.
2. Česká pěvecká župa vídeňská za osobního řízení sbormistra p. prof. Cumpelika: Národní hymny.
3. Skauti kraje DTJ.: Olympiádní cvičení.
4. Sokolská župa Rakouská:
 - a) Prapor ve slovanských barvách;
 - b) Znak „Sokol“;
 - c) Pietní vzpomínka padlým ve světové válce a přísaha věrnosti vlasti.

Pro rozvinutí smutečních praporů budou povstáním a jednodušším způsobem vzájemně podpořeni všichni, kdo položí život svůj za blaho vlasti.

PŘESTÁVKA.

5. Smluvený sbor pěvecké župy Ant. Dvořáka za osobního řízení sbormistra M. Knittla.
6. Nástup cyklistických menšínových spolků a krasojízda cyklistického odboru S. K. Slovana.
7. Pěvecký spolek „Zvon“, Vídeň X.: Staročeská svatba. Řídí p. Jos. Höchmuth.
8. Závod v běhu o mistrovství menšiny na 100, 400 a 1500 metrů.

Přihlášky buď osobně neb písemně nejdele do 18. září v ústředí „Českého srdce“, IV., Johann Strausgasse 36. Možno se přihlásiti jen pro jeden běh. Přihlášky jen za osobu, nikoliv za spolek.

Buffet, kavárna, bazar, stělnice a mnoho různých obveselení.
Dary do občutnávní přijímá sbor žen v neděli dop. na hřišti.

Vstupenky lze dostati ve všech odborech „Českého srdce“ a v ústředí, IV., Johann Strausgasse 36, v českém konsumu u pana Františka Ocelky, V., Margaretenplatz 7, jakož i v českém knihkupectví a papírnicku pana Al. Josta, X., Seinfelderergasse 20.

Činnost poraden patřila mezi nejzáslušnější aktivity Českého srdce v meziválečném období.

Gregorovou, která přijala myšlenku nezbytnosti péče o nastávající matky i kojence s nadšením a stala se na dlouhé roky její obhájkyň a také aktivní vykonavatelkou. Gregorová, stejně jako členky nově tvořených ženských podvýborů v jednotlivých odborech, dobře znala situaci českých a slovenských matek ve Vídni v období válečném i bezprostředně poválečném. Věděla, že tyto ženy z obav před německými úřady do německých poraden ve Vídni často raději nechodily, i když by to jejich dětem mnohdy zásadně prospělo.

Poradny měly být dle představ vedení Českého srdce budovány především ve velkých „děl-nických“ okresech, kde jich bylo logicky nejvíce zapotřebí. První poradna Českého srdce byla zřízena v květnu 1922 v XVI. okrese. Stalo se tak především díky obětavému vlastenectví MUDr. Josefa Vejdy a jeho manželky Louisy (byla místopředsdkyň IV. odboru a blízkou spolupracovnicí A. Gregorové), kteří projevíli o danou oblast péče velký zájem a propůjčili těmto účelům ordinační místnosti i jejich vybavení. MUDr. Vejda pak po takřka čtyři roky (do

7. února 1926) zdarma pečoval o československé matky ve Vídni a měl nepopíratelné zásluhy na zlepšování zdravotní situace nejmladší generace v menšině (sluší se ovšem říci, že v této době již menšině i mimo poradny nabízeli zdarma služby další „lékaři – lidumilové“, jak je České srdce z vděčnosti neváhalo označovat, např. M. Stránský či F. Ježek). Již první rok využilo služeb poradny 48 těhotných žen a mnoho dalších matek a dětí. Kromě odborné rady či vyšetření mohly chudé matky získat v poradně zdarma základní kojeneckou výbavu, ale také výživu (např. kondenzované mléko, dětskou moučku, kakao, krupičku či doplňky dětské výživy jako rybí tuk, Jemalt, Biomalz, Ovomaltinu aj.) či mýdlo a další hygienické potřeby.

O služby poradny byl již první rok takový zájem, že se vedení Českého srdce rozhodlo co nejrychleji zřídit další poradnu. Zprvu pro ni byly vyhlédnuty místnosti v domě, kde sídlilo také ústředí Českého srdce – na Johann Straussgasse 36 ve IV. okrese. Tento záměr však nevyšel a druhá poradna byla začátkem prosince 1923 otevřena v V. okrese na Margaretenstrasse 76, místnostech spolku Die Biene. Tuto místnost doporučil Českému srdci lékařská rada MUDr. Maxmilián Stránský, který pak zdejší poradnu provozoval. Ačkoliv po většinu roku 1923 fungovala jen jedna poradna, zájem o služby byl i tento rok veliký. Poradny navštívilo 73 nastávajících matek, lékaři se postarali o 1892 žen a dětí, a to buď odbornou radou, nebo lékařským vyšetřením. Poradny vydaly celkem 58 kojeneckých souprav a mnoho dalšího dětského prádélka, či flanelu na jeho ušití. Kromě toho si ženy odnesly např. 85 kg cukru, 432 krabic kondenzovaného mléka či 518 kusů mýdla.

První poradna v XVI. okrese musela sice na přelomu let 1925/26 ukončit činnost, již počátkem roku 1926 ji však nahradily dvě nové. Dne 24. února začala fungovat poradna v XX. okrese na Karl Meiselstrasse 6, kde jí propůjčil prostory vzdělávací spolek Nová doba. Zhruba ve stejnou dobu (26. února) pak byla otevřena i poradna na Steinergergasse 3 ve XVII. okrese (zde se poradna dělila o místnosti s mateřskou školkou spolku Komenský).

Činnost odboru se rychle rozvíjela. Rostl počet poraden a rozvíjela se i materiální podpora nastávajících matek a také záběr poskytované zdravotní péče. Činnosti lékařů v poradních hodinách i mimo ně aktivně napomáhaly dobrovolnice Českého srdce z jednotlivých okresů, které dobře znaly místní situaci žen i dětí. Sociální ani zdravotní situace dětí (především u dětí nemanželských, kde musela matka často zajišťovat veškerou obživu), zejména mezi nízkopříjmovými skupinami a nezaměstnanými (těch bylo např. v roce 1923 jen mezi Čechy ve Vídni zhruba 15 000), byla přitom mnohdy špatná až kritická. Lékaři často diagnostikovali pro danou dobu velmi závažná onemocnění (TBC, černý kašel, záškrt, zánět středního ucha aj.) či vývojové poruchy. Mezi ně patřila např. lymfatická konstituce či velmi rozšířená křivice (tehdy označovaná jako tzv. anglická nemoc). Jen v roce 1926 bylo toto postižení v různém stádiu diagnostikováno u 75 % vyšetřených kojenců. Lékaři pak často museli bojovat i s růz-

V roce 1928 posílil československé vyslanectví generální konzul **Antonín Sum** (1877–1947), který v letech 1920–1922 pracoval ve funkci atašé na československém vyslanectví ve Washingtonu. Ve Vídni věnoval velkou pozornost spolkové činnosti krajanů. Jeho spolupráce, tak jako u většiny diplomatů přerostla záhy v osobní přátelství. Vídeňský rodák Ladislav Červinka, vzpomínal později na stránkách internetového listu Neviditelný pes: „... *Můj otec byl v té době ředitelem na českých školách spolku „Komenský“ (naposledy ve Vídni XII., Erlgasse, což byla tehdy jedna z nejmodernějších škol ve Vídni vůbec). Bohatý společenský život v rámci české menšiny svedl naše rodiny dohromady, takže, když jsem se v roce 1935 narodil, byl pan generální konzul požádán o mé kmotrovství.*“ Antonín Sum se společně se svou manželkou velmi intenzivně věnoval především podpoře sociální práce v rámci menšiny, která mu vděčila mj. i za podporu v rámci zavádění moderního vybavení do lékařských poraden (horské slunce aj.) a také za to, že v jeho funkčním období působila ve Vídni velmi aktivně Československá protituberkulózní ústředna.

nými pověrami a předsudky, a to zejména u starších matek, které se často bránily moderním názorům i postupům v péči o dítě. I to se však trpělivou prací lékařů a především pak dobrovolnic v rámci odborů dařilo postupně překonávat. Vědecky podložený přístup k výživě dětí společně s (někdy snad až přeceňovanou) terapií ozařováním horským sluncem se například již v první polovině 30. let příznivě projevy v poklesu počtu případů dětské křivice. České srdce bylo velmi pyšné na to, že se mu podařilo vybavit některé své poradny „moderním“ horským sluncem a často bylo konstatováno, že jde o jednu z největších technických vymožeností, kterou mohou dát české menšině k dispozici. Na pravidelné ozařování tak chodily nejen děti nejrozličnějšího věku, ale bylo předepisováno také kojícím matkám, které trpěly nedostatkem mléka.

I přes složitou hospodářskou a politickou situaci, která provázela celé období, se ochrana matek a dětí v rámci Českého srdce díky obětavosti lékařů i funkcionářů v čele s Anastazií Gregorovou rozrůstala po celá 20. i 30. léta. Docházelo sice k rušení některých poraden, ty však byly urychleně nahrazovány novými poradnami v jiných prostorách (v první polovině 30. let fungovalo až 5 poraden v různých částech Vídně). Tak například poradna v V. okrese musela být v roce 1927 kvůli změně poměrů ve spolku Die Biene přestěhována do „provizorních“ prostor v českém dělnickém domě na Margaretenplatz 7. Toto bezplatné provizorium však nakonec fungovalo až do 3. října 1930. Z podobných příčin muselo České srdce opustit také prostory spolku Nová doba v XX. okrese, zde se však podařilo získat více než ekvivalentní náhradu v dobře zařízených prostorách dětského ambulatoria židovské obce v Augarten na Raucherstrasse. Zde po celé období 30. let obětavě pracovala pro menšinu (stejně jako v poradně v XVII. okresu) MUDr. Olga Wienerová.

V té době však již více než rok fungovaly také nové poradny v X. (nejprve byla v místnostech bývalé mateřské školy, na jaře 1933 se pak přesunula do školní budovy na Pernerstorfergasse 11, která patřila místnímu odboru Jednoty sv. Metoděje) a XIII. okrese. Zde mohla sloužit menšině především díky podpoře československého generálního konzula ve Vídni Antonína Suma a jeho ženy Marty (ta se dokonce stala čestnou předsedkyní odboru Ochrany matky a dítěte a velmi intenzivně vypomáhala materiálními i finančními dary z Československa), neboť se nacházela přímo v budově generálního konzulátu, a to až do roku 1934, kdy byla z důvodů úsporných opatření zrušena a její roli převzala výborně vybavená poradna v XV. okrese. Ta fungovala od října 1930 v domě Československé sociálně-zdravotní péče na Herklotzgasse 12, kde byly místnosti zařízeny opět díky iniciativě a podle návrhu generálního konzula Suma. Výhodou bylo, že v domě se nacházela také jedna ze dvou ozařoven Českého srdce vybavených horským sluncem. A byl to opět Antonín Sum, který se zasloužil o to, že na československém konzulátu ve Vídni působila také výborně vybavená a fungující Čes-

koslovenská protituberkulózní ústředna v čele s MUDr. Emilií Domesovou, jejíž činnost významně přispívala i k úspěchu zdravotních akcí Českého srdce mezi českými a slovenskými vídeňskými dětmi.

Návštěvnost zdravotnických zařízení provozovaných Českým srdcem či konzulátem byla po celé meziválečné období i přes jisté výkyvy velmi vysoká a poradny i ozařovny bezesporu patřily k velkým výdobytkům v rámci sociální péče o nejpotřebnější členy menšiny. Pomoc matkám a dětem byla skutečně komplexní. Nebyly to jen bezplatné odborné rady, vyšetření, místa v porodnici (viz níže), jednorázová finanční výpomoc či pravidelné dary v podobě potravin, oblečení a hygienických potřeb. Nejchudším matkám, které musely do poraden dojíždět, platilo České srdce dokonce i náklady na dopravu, jen aby zajistilo, že se nastávající matky či matky s malými dětmi do poradny dostaví, aby jim mohlo být pomoci. Nelze dnes dost dobře docenit, jaký měla tato komplexní a kontinuální podpora dopad na menšinu jako takovou. Kromě viditelných zdravotních úspěchů však byl zcela jistě zásadní i pocit jistoty, že také matky bez partnerů či manželů měly v této těžké sociální situaci vždy možnost kam se obrátit a nepropadaly tak pocitům beznaděje. Jednou z klíčových součástí v budování tohoto zázemí v rámci Českého srdce bylo bezesporu i získání volných míst v porodnici Lucina na Knöllgasse 22 ve X. okrese. České srdce porodnici ročně přispívalo částkou 150 šilinků. Dohoda fungovala již od roku 1923, kdy zde porodilo celkem 14 matek doporučených poradnami Českého srdce. V následujících letech tento počet kontinuálně rostl.

Také na činnost Ochrany matek a dětí však na přelomu 20./30. let dopadly důsledky světové hospodářské krize. Odbor se musel vyrovnávat se poklesem financí i materiálních darů (od roku 1931 musel například snížit přídělý potravin, snížil se také počet vydávaných kojeneckých souprav, jejichž obsah navíc už nemohl být tak bohatý jako v letech dvacátých), jeho pracovníci a pracovníci se však i v této době snažili, aby matky a děti našly v Českém srdci pevnou oporu. Kromě funkcionářů odboru v čele s Anastázií Gregorovou vykonaly mnoho zejména dobrovolnice v jednotlivých okresech. Mezi dlouholeté aktivní pracovníce patřily například Anna Kopecká, Anežka Krátká, Marie Hajnová, Petronela Zmrhalová, Marie Benešová, Antonie Hurtová, Josefa Pechová či Anna Houžvičková, ale jmenovat bychom mohli mnohé další. Nesmíme zapomenout ani na zásadní práci lékařů v poradnách. Počátky poradní činnosti byly spojeny s obětavou prací MUDr. Josefa Vejdy. V poradnách v X. a XV. okrese dlouho působil MUDr. Max Stránský, než ho koncem 30. let ho vystřídal MUDr. František Ježek. Poradny v XX. a XVII. okrese pak po celé meziválečné období řídila MUDr. Olga Wienerová.

Přesto, že se pracovníci odboru většinou setkávali s nemocemi, podvýživou a dalšími nešťastnými projevy složité sociální situace některých skupin v menšině, snažil se odbor připravit

*Požehnané Vánoce
a šťastný Nový rok
přeje
»České srdce«,
čsl. sociální péče v Rakousku,
Vídeň IV.*

»České srdce«, českoslov. sociální pěté v Rakousku

pořádá v sobotu 17. října 1925
v divadelní dvoraně Děti domu,
X., Laxenburgersstrasse č. 8-10
pod protektorátem pl. Olgy Pacákové, choťi chargé d'affaire vyslanectví Č. S. R.

Svátek matek

P O Ř A D:

1. Proslov pl. M. Macháčkové z ústředí »Ochrany matek a dětí« v Praze
2. Maryša R. Šárecká: »Matky národa«, recitace pl. K. Cachová
3. a) Vieuxtemps: Balada o polonaise
b) Schubert: »Ukolébavka«, předn. virtuoska na housle sl. Vilma Moendlová
4. »Matka a děti«, malá sošna, přednesou děti z obecné školy »Komenský«
5. Hviezdoslav: »Umrela mafička«, báseň, přednese slovenské dítě
6. Taneček »Hold matce«, přednese malá Konová z II. okresu
7. »Hra s panenkami«, provedou děti z III. okresu

P Ř E S T Á V K A

8. »Děti hrají si na školku«, sbor básní a písní, přednesou děti z českých škol vidlašských
9. Děj z pohádkové ouvertury »Jindra«, přednesou děti z XV. okresu, u klavíru sl. Růženka Doležalová
10. Sbor dětí ze XIV. okresu
11. Eliška Krásnohorská: »Zdravas, matko«, recituje pl. K. Cachová

Začátek v 7 hod. večer

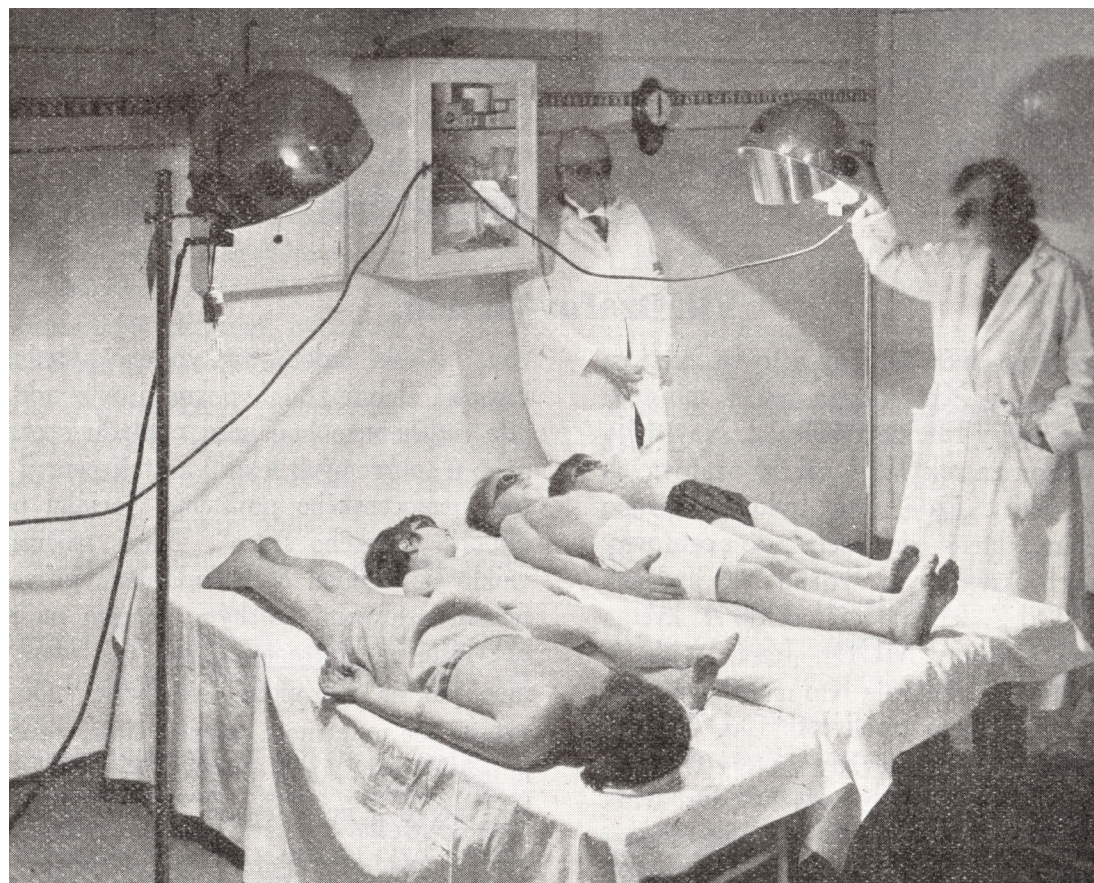

Začátek v 7 hod. večer

Hudbu obstará kapela: »Tamburašský sbor XVI.«

Litová křivobratřina ART. Macháč a spol., Vídeň V.

matkám a dětem také chvíle veselejší. Mezi ně patřila od poloviny 20. let také pravidelně pořádaná slavnost na Den matek. Konala se zpravidla první květnovou nedělí na největším hřišti českého srdce v X. okrese a patřila k nejmasověji navštěvovaným akcím vůbec. Pro ženy z Ochrany matek a dětí znamenala tato akce jistě zadostiučinění. Právě zde mohly na veselících se dětech a maminkách vidět nejlépe výsledky své dlouholeté obětavé práce. Akce také vždy znamenala vítané přilepšení k rozpočtu Českého srdce.

Ozařování dětí horským slunce v ozdravovně Českého srdce v XV. okrese.

České srdce v nebezpečí hospodářské krize a nastupujícího nacismu

Projevy hospodářské krize v Rakousku již od počátku 30. let (nezaměstnanost dosáhla hranice půl milionu obyvatel) citelně zasáhly i menšinu. Také mezi funkcionáři Českého srdce se začal šířit pesimistický názor, že se menšina opět „*blíží dobám, které budou sociálně stále podobnější těm, v nichž České srdce vzniklo*“.

Teror rozpoutaný nacisty již z jara 1933 a následný únorový státní převrat v roce 1934 toto přesvědčení samozřejmě nezlepšily a České srdce se muselo vyrovnávat s řadou oficiálních i neoficiálních změn, které souvisely s politickými a hospodářskými problémy. Ty bohužel vedly, právě ve spojitosti se stále přetrvávajícími následky velké hospodářské krize i k opětovné radikalizaci nacionalistických nálad ve většinové německé společnosti, což se pak negativně projevovalo v situaci menšin, včetně menšiny české a slovenské. Tuto situaci dále ještě komplikoval ne zcela pozitivní postoj Československa ke změnám probíhajícím v Rakousku. Oficiální projevy vedení Českého srdce při hodnocení situace sice logicky používaly velmi neutrální formulace a k politické situaci se zásadně nevyjadřovaly, nemohly však alespoň v náznacích pominout, že tato situace komplikovala i sociální situaci české a slovenské menšiny, a že „*jedině spoluprací všech je možno zmírnit následky dnešního zlého času a vnášeti trochu světla do bezútěšné přítomnosti*“.

Československé úřady jak ve vlasti, tak ve Vídni se podobně jako v minulých letech snažily poskytovat menšině podporu. Tehdejší velvyslanec Zdeněk Fierlinger měl vzhledem ke svému politickému přesvědčení k sociální práci pozitivní vztah, v činnosti se již tradičně angažovala i jeho žena Olga (Favre) Fierlingarová. Hlavní práci ve styku s Českým srdcem však odváděli především generální konzul Antonín Sum se svou ženou. Vděčnost, s jakou nejen České srdce, ale i celá menšina vzpomínali na činnost Sumových v době jejich pobytu ve Vídni, lze nejlépe ilustrovat na projevu, který zazněl v rámci jejich loučení s Vídni v létě 1935. Jeho autorem byl dlouholetý přední reprezentant menšinového života (vedoucí funkcionář Menšinové rady, Českého srdce, Komenského i dalších spolků a institucí) František Strnad. Dovolíme si zde odcitovat alespoň jeho nejdůležitější část:

„... Proto byla Vaše vzácná pozornost věnována našemu menšinovému poradenství. Vzpomínám, jak jste sám osobně pomáhal vyhledávat vhodné místnosti pro naše poradny, jak jste dal ochotně k volnému použití zařízené místnosti v budově generálního konsulu, jak Vám právě tato poradenská, zdravotně-sociální péče ležela na srdci a co Vás stála osobních obětí. Rádi

František Strnad (1887–1967) Po absolvování školy odešel do Vídně, kde se vyučil zedníkem. Vstoupil do menšinových spolků a působil v českých novinách. Krátce po vypuknutí války narukoval. Po návratu nemohl nalézt práci. Zaměstnání získal až v roce 1921, kdy se stal tajemníkem Českého srdce. V letech 1923–1938 byl starostou spolku České srdce a zastupoval jej v Československé menšinové radě pro republiku Rakouskou. Po roce 1918 organizoval první vlnu reemigrace a v l. 1945–1949 se podílel na zajištění druhé reemigrační vlny. Stal se vůdčí postavou menšiny. V období před uzavřením Mnichovské dohody v září 1938 byl společně s více než dvěma desítkami významných vídeňských Čechů s čsl. státní příslušností krátce vězněn nacisty jako rukojmí pro případ, že by československé úřady chtěly zakročit proti sudetským Němcům. Poté až do rozpuštění Menšinové rady v dubnu 1942 působil jako její tajemník. Po osvobození Vídně v dubnu 1945 se podílel na ustavení prozatímního Československého ústředního výboru (ČSÚV) a byl zvolen jeho tajemníkem. Tuto funkci vykonával do 10. 10. 1945, kdy došlo k ustavení řádného ČSÚV a ve funkci jej nahradil František Buchal. Sám Strnad byl potvrzen ve funkci ředitele kanceláře. Srdcem byl spojen se sociálním spolkem České srdce a jeho vlastenecké myšlenky prosazoval i ve Školském spolku Komenský. Aby mohlo oficiálně České srdce v poválečných letech obnovit svoji činnost, složil František Strnad v rámci denacifikace „*Entnazifizierung*“ úřední přísahu, že spolek neměl s nacisty co do činění. Předsedou Českého srdce byl řádně zvolen znovu v roce 1948 a funkci vykonával až do roku 1950.

jsme přijímali Vaši pomocnou ruku a jsou-li naše všechny poradny dnes umístěny ve vlastních místnostech, které jsou určeny jen pro ně, respektive jen zdravotně-sociální službě, pak za to vděčíme v první řadě Vám a Vaší paní choti.

Naše prázdninová péče řadí Vás mezi své podporovatele stejně jako náš dětský domov a poručenské oddělení mezi své příznivce. Vedle akcí Českého srdce vznikla z Vaší iniciativy celá soustava zařízení jiných. Víme, jakou zásluhu máte na tom, že se splnilo přání rodičovských rad, aby se vařilo pro děti ve školách Komenského, aby jim byl odborně a bezplatně ošetřen chrup, aby byly vedeny podle směrnic, jež sleduje a propaguje Československý červený kříž. Prohloubení lékařské služby ve školách, zřízení domu Československé sociálně-zdravotní péče s klubovnou pro mládež a s odbornými kursy našich škol, jakož i s turistickou noclehárnou, ozařovnou Českého srdce pro děti, a slušnou stanicí pro nemajetné repatrianty, to vše jsou zařízení, která vznikla z Vaší iniciativy a z Vaší práce.

Evidence Čechoslováků nemocných, nebo ohrožených tuberkulosou, umísťování jich v léčebných ústavech v Československé republice a v rekreačních útulcích, obstarává s úspěchem Vámi založená a podporovaná protituberkulosní ústředna. Vedle těchto akcí jest zde Vámi podporovaná péče o československé invalidy obou národností a jest zde veliká armáda nezaměstnaných a nepodporovaných Čechoslováků, o něž pečuje Váš úřad. Menšině bude asi málo známo, jakých zákroků bylo třeba, při opatrování nákladu na tuto akci. Kolik memorand, kolik intervencí, kolik naléhání na příslušných místech. Že se to dělo vždy v dohodě se zástupci postižených a že spolupráce s Vaším úřadem byla v tomto směru vždy nejlepší, bylo Vaší osobní zásluhou, poněvadž jste tyto věci projednával vždy přímo s námi. V prvních letech to bylo snazší. Když však počala nezaměstnanost postihovati stále citelněji také veliké masy pracujícího lidu u nás v republice a když se v příslušných ministerstvech a úřadech počalo porovnávat, jaké částky možno vydati doma a jaké v porovnání s tím žádáme my v zahraničí, byla nejen situace, ale také Vaše práce stále obtížnější a namáhavější. To vše jsme věděli a cenili Vaši práci podle toho.“ (zápis z deníku F. Strnada z 2. 7. 1935)

Činnost Českého srdce ale kromě Suma v daném období podporovali i další českoslovenští úředníci na vyslanectví ve Vídni, především legační radové František Bořek – Dohalský a Josef Eduard Šrom, koordinace konkrétních podpůrných akcí mezi Českým srdcem a konzulátem pak od roku 1934 ležela především na novém přednostovi sociálního oddělení generálního konzulátu Vladimíru Pavláskovi. Úzké a přátelské vztahy Českého srdce s Pavláskem se rozvíjely i v letech následujících, což bylo bezesporu dobré pro obě strany, neboť Pavlásek byl v kritickém roce 1938 jmenován do funkce generálního konzula.

Státní převrat v únoru 1934, který doprovázela řada politických i státoprávních změn, zasáhl

i do organizační činnosti Českého srdce. Do nejsložitější situace se dostal odbor Českého srdce v Atzgersdorfu, který byl v souvislosti se zásahem proti místní organizaci Sokola úředně rozpuštěn. Ačkoliv tento odbor patřil k těm nejméně početným (koncem roku 1933 vykazo- val „jen“ 37 členů) a také k těm méně aktivním, přesto byl tento zásah v Českém srdci i české menšině obecně vnímán velmi negativně. Podobný zásah postihl i stejně velký, nicméně dale- ko aktivnější odbor ve Vídeňském Novém Městě, jeho činnost však byla po konsolidaci poli- tické situace ještě tentýž rok úřady obnovena. Zrušen byl též odbor v Rabensburgu, nicméně zde vedení Českého srdce samo, i když nerado, vyhovělo doporučení dozírajících rakouských úřadů, protože odbor již dlouhodobě nevykazoval žádnou činnost, a to nejen před rakouskými úřady, ale dokonce ani před ústředním Českého srdce. Stihl ho tak stejný osud, jaký již dříve potkal například „mrtvé“ odbory v Ortmannu a Deutsche Wagramu, kde se nepodařilo k so- ciální práci v rámci menšiny získat odpovědné a nadšené osoby.

Pokles aktivity v rámci místních odborů byl však obecnějším problémem, který opět souvi- sel s hospodářskou a politickou situací v Rakousku. Řada lidí z menšiny se totiž vzhledem k vzrůstajícím problémům (nezaměstnanost, politický útlak) rozhodla pro odchod do Česko- slovenska. Jednalo se přitom i o dosavadní aktivní členy Českého srdce, což činnost odborů logicky oslabovalo. Odliv lidí z menšiny se až do války nezastavil a ústředí Českého srdce se muselo s tímto trendem vyrovnat. Doporučovalo sice svým členům, aby odcházeli z Rakous- ka jen v případě, že budou mít v Československu zajištěné bydlení i zaměstnání (samozřejmě se totiž množily případy, že lidé nenašli práci ani v Československu a vraceli se zpět, čímž svou situaci ještě zhoršili).

Rostoucí nezaměstnanost kladla velké nároky na finanční rezervy Českého srdce. I když vět- šinu nezaměstnaných československých státních příslušníků (šlo o členy tzv. československé kolonie nikoliv menšináře hlásící se k rakouskému občanství; v rámci této podpory byly zahr- nuty především rodiny s větším počtem dětí) finančně pravidelně podporoval československý generální konzulát, České srdce se v nepalčivějších případech snažilo také přispívat mimo- řádnou finanční podporou a samozřejmě především tradiční podporou materiální a zdravot- ní. Jeho finanční a materiální možnosti se však vzhledem k situaci již od roku 1930 pomalu ale jistě zmenšovaly (úbytek členstva, zhoršená hospodářská a ekonomická situace a s ní spo- jené slabší výnosy z darů a sbírek). Nepříjemnou, i když nijak zásadní komplikací bylo zce- la jistě i vloupání do místnosti ústředí v Drachengasse. Zloději zde v noci z neděle na pondělí 27. srpna 1934 vypáchili trezor a odnesli si 887 šilinků. Tato škoda však byla pouze přechod- ná, neboť finanční ztráta i způsobené škody byly kryty pojištěním. Zhoršování finanční situ- ace však bylo trendem dlouhodobějším a České srdce ho muselo řešit.

Učitel Komenského v Českém srdci. Po roce 1918 přicházeli do Vídně z vlasti posílit výuku ve školách Komenského noví nadšení a obětaví učitelé. Řada z nich se věnovala literárnímu či vý- tvárnému umění. Kulturní život menšiny výrazně ovlivnil budovatel českého menšinového školství a jeden z předních českých pedagogů Jilji Jahn (1883– 1947). Tento výjimečně pracovitý pedagog, filolog a filosof se aktivně účastnil spolkového ži- vota Českého srdce a svými přednáškami a články přispíval do společné revue Komenského a České- ho srdce „Dunaj“. Členkou nového charitativního spolku se stala také učitelka a spisovatelka Mila- da Kalinová, která byla autorkou řady učebnic pro všechny typy škol-obecné, hlavní i střední. Jedním z prvních členů se stal i budoucí ředitel škol Ko- menského, učitel František Melichar, zakladatel česko-vídeňské revue Dunaj, který své básně publi- koval v českých listech pod jménem Oldřich Vojen. Do řad členů Českého srdce vstoupil také výtvarný a literární historik Ota Manoušek, který u příleži- tosti „dne zahraničí“ přednesl přednášku „Čechové ve Vídni“ a při jiné příležitosti seznámil posluchače s dějinami a působením vídeňského Sokolstva. Členem Českého srdce byl i oblíbený profesor češ- tiny a němčiny na české reálce v Schützengasse a později v Herbstrasse **Eduard Vencel**, který v roce 1938 po varování svého bývalého žáka musel i s ro- dinou tajně uprchnout z Vídně do Prahy. Dalším vý- znamným členem Komenského a zároveň Českého srdce byl například vídeňský esperantista Hugo Jokl, který byl jako rasový míšenec na samotném konci války internován v koncentračním táboře, válku však naštěstí přežil.

Zimní pomocná akce (její podoba probíhala i v Německu) byla v Rakousku zprvu organizována pouze pro rakouské státní příslušníky. Díky aktivitě československých zastupitelských orgánů ve Vídni, a samozřejmě také díky pomoci ze strany vedení Českého srdce se však podařilo zajistit tuto podporu i pro československé státní příslušníky v Rakousku. Důležitá při tom samozřejmě byla i úzká spolupráce s „Winterhilfe“ organizovanou ve Vídni, kde se nacházela většina osob hlásících se k československému občanství.

Na jaře 1935 tak vedení přijalo další ze série opatření vedoucích k úsporám. Na květnové schůzi předsednictva bylo mimo jiné rozhodnuto o reorganizaci kancelářských prací (zefektivnění) a především o snížení platů zaměstnanců Českého srdce, včetně lékařů a pomocných sil o 6 % (poprvé muselo vedení k tomuto kroku sáhnout již v roce 1930). Přesto se organizace snažila činit vše pro to, aby svému poslání v nejdůležitějších oblastech sociální činnosti v rámci menšiny dostála i nadále. Jistou úlevou a pomocí v tomto období byly bezesporu podpory vyplácené generálním konzulátem (viz výše) a již od roku 1929 také činnost nově vzniklé organizace, tzv. Zimní pomocné akce pro strádající československé státní příslušníky v Rakousku.

Tato akce vznikla jako reakce na důsledky kruté zimy na přelomu let 1928/29. Nedostatek teplého oblečení, ale i uhlí, měl v Rakousku fatální následky pro řadu lidí především ze sociálně slabých vrstev (nezaměstnaných aj.). Pro rakouské státní příslušníky začala být v této souvislosti organizována rozsáhlá Zimní pomoc (Winterhilfe) podporovaná státem, charitativními organizacemi, církví aj. Československý stát nechtěl v této souvislosti nechat své příslušníky v Rakousku bez nároku na tuto podporu, a proto skrze československé vyslanectví a generální konzulát ve Vídni zorganizoval obdobnou akci zásobovanou jak ze strany státu, tak i (a to především) dary různých vídeňských a československých firem, organizací i jednotlivců. Hlavní organizační činnost v Rakousku měl na starosti akční komitét, v jehož čele byl československý vyslanec, místopředsdou pak generální konzul. Organizace zcela logicky již od počátku spolupracovala s vedením Českého srdce, které v akčním komitétu zastupoval František Strnad. Vzhledem k tomu, že kruté zimy příliš nepolevovaly ani v následujících letech a ani sociální situace se v důsledku hospodářské krize nelepšila, působila Zimní pomoc pro československé občany v Rakousku i v dalším období, přičemž se snažila maximálně a úzce spolupracovat s akcí rakouskou, především s „Winterhilfe“ vídeňskou. Pro představu o rozsahu pomoci uvedme několik čísel. Za rok 1935/36 vykázala Zimní pomoc pro československé občany v Rakousku výtěžek 45 260 šilinků (jen pro srovnání, samotné České srdce vydalo v rámci svých podpůrných akcí za rok 1935/36 více než 106 000 šilinků). Materiální sbírky se zaměřovaly především na otop (uhlí, dříví), potraviny, oblečení a obuv. Pomoc byla distribuována prostřednictvím jednotlivých odborů Českého srdce.

Třicátá léta však nepřinášela Českému srdci jen starosti, ale také radosti. Kromě tradičních jarních, letních a podzimních slavností na hřištích Českého srdce byla jednou z největších slavností tohoto období bezesporu oslava 85. narozenin Tomáše Garrigue Masaryka na jaře 1935. Nikdo si v té době jistě nepřipouštěl, že se bude jednat o poslední velkou možnost, jak radostně uctít všemi respektovaného politika a otce československé státnosti, který měl k Vídni tak úzký a vřelý vztah, a že smutné loučení s Masarykem nastane tak brzy (stalo se mj. jed-

nou z posledních velkých manifestací menšiny ve Vídni). Slavnost k významnému životnímu jubileu samozřejmě nebyla omezena pouze na České srdce, na organizaci oslav se podílely všechny významné krajské spolky. České srdce však v těchto přípravách hrálo úlohu zásadní, neboť mj. poskytlo i potřebné prostory pro konání celé akce. Ostatní spolky pak v rámci společné schůze odsouhlasily, aby byl veškerý výtěžek z tohoto podniku věnován právě na péči o děti prováděnou prostřednictvím Českého srdce.

České srdce v meziválečném období informovalo pravidelně veřejnost o své činnosti formou výročních zpráv a novinových článků. V rámci významnějších výročí své činnosti pak vydávalo i drobné informační plakáty shrnující aktivity spolku v předchozím období. Plakátky zároveň sloužily jako propagační materiál pro sbírkovou činnost.

Jméno **Aloise Jošta** (1886–1959) upadlo bohužel i v rámci menšiny takřka v zapomnění. V Českém srdci byl již od počátku aktivním členem, v letech 1929 až 1938 byl jeho jednatelem, předsedou prázdninové komise a členem direktoria hřišť. V době národního útlaču byl na mimořádně valné hromadě 5. 12. 1938 zvolen a úředně zapsán jako „*Vereinsführer*“ Českého srdce. Joštovo statečné rozhodnutí postavit se do čela Českého srdce znamenalo pro spolek záchranu. Zajistilo, že mohl v omezené míře pokračovat v sociální činnosti, která se stala ve válečném období ještě potřebnější. Až do roku 1934 byl také místopředsedou Československé Menšinové rady. Po rozpuštění politických stran v Rakousku byl na ustavující schůzi nuceně přejmenované Menšinové rady zvolen 17. 4. 1935 předsedou, kterým byl až do rozpuštění v roce 1942. Byl jediným kandidátem, na kterém se zástupci spolků shodli. Nacisté citelně zasáhli do jeho živnosti. Provozoval české knihkupectví v X. okrese s filiálkou ve XX. okrese. K 1. 5. 1941 dostal příkaz zrušit knihkupectví na základě nařízení, které stanovilo, že vedoucím prodeje českých knih může být jen příslušník německé národnosti. O obchod tehdy ještě nepřišel, protože v něm provozoval i papírnické. V posledních dnech války, při jednom z nejtěžších náletů na Vídeň, byl však zničen nejen obchod, ale i jeho byt. Předsedou Českého srdce zůstal i v prvních poválečných letech a podílel se na obnově menšinových spolkových struktur a v rámci Českého srdce organizoval pomoc, která se pro válkou zbídačenou Vídeň stala nepostradatelnou. Vzhledem ke své osobní situaci reemigroval s posledními transporty do vlasti.

Vedení Českého srdce a menšiny ve střetu s diktaturou

Jak jsme již uvedli na počátku předcházející kapitoly, únorový státní převrat zásadně změnil podmínky, v nichž mohlo České srdce (ale i ostatní menšinové spolky a organizace) fungovat a pracovat. Nový režim se ostře vymezoval především vůči sociálním demokratům, kteří však byli s Českým srdcem logicky silně spojeni. Pro vedení Českého srdce tak začalo období charakterizované obstrukcemi ze strany rakouských úřadů, období nutných kompromisů a opatrných vyjednávání, aby mohla být alespoň hlavní část poslání Českého srdce zachována. Pro některé čelné funkcionáře Českého srdce však tato doba znamenala i nebezpečí osobního ohrožení. Po únorovém státním převratu v Rakousku byl jeden z posledních činných zakladatelů Českého srdce ve Vídni a jeho dlouholetý člen Antonín Machát (v té době byl jakožto přední menšinový pracovník zároveň zemským poslancem za sociální demokracii a předsedou Československé Menšinové rady) rakouskými úřady uvězněn a později internován (spolu s druhým menšinářem a zemským poslancem Vavrouškem) v koncentračním táboře ve Wöllersdorfu. Po intervenci československého vyslanectví v Rakousku byli sice po jisté době oba propuštěni, ale Machátův návrat do reprezentačních menšinových funkcí již nepřicházel v úvahu. Nelehkou úlohu s cílem zachování spolkové legitimacy na sebe vzal Alois Jošt, dosavadní jednatel ústředí Českého srdce, který byl současně místopředsedou Československé Menšinové rady pro Republiku Rakouskou ve Vídni (dále jen Menšinová rada). Nový rakouský režim byl po italském vzoru přeměněn na korporativní politický systém. Byly rozpuštěny politické strany i parlament a řízení státu převzala tzv. Vlastenecká fronta (Vaterländische Front), v níž měly zastoupení jednotlivé profesní a zájmové organizace. Tato politická změna se promítla také do struktury Menšinové rady vynuceně přejmenované na „*Československou Menšinovou radu pro spolkový stát rakouský*“, v níž vznikla vleklá politická krize v důsledku postoje některých radikálních stoupenců nového režimu, kteří trvali na vyloučení všech sociálně demokratických menšinářů. Tato krize paralyzující menšinu pokračovala až do dubna 1935. Nejprve byla vyřešena otázka setrvání bývalých sociálně demokratických členů v Menšinové radě. Různé krajanské spolky vysílaly své zástupce do nově organizované Menšinové rady. Poté se hledal přijatelný kompromis v osobě nového předsedy. Po několika odmítnutých návrzích se dosáhlo shody na jmenování dosavadního místopředsedy Menšinové rady Aloise Jošta. Jošt byl členem Československé strany socialistické v Rakousku, která ku podivu zůstala zachována, protože neměla svůj protějšek v Rakousku, ale v Československu, a zákaz rakouských politických stran se na ni proto nevztahoval. Na ustavující schůzi nové Menšinové rady 17. dubna 1935 tak byl jejím předsedou jmenován Alois Jošt delegovaný za organizaci Barák. Tuto funkci zastával až do roku 1942.

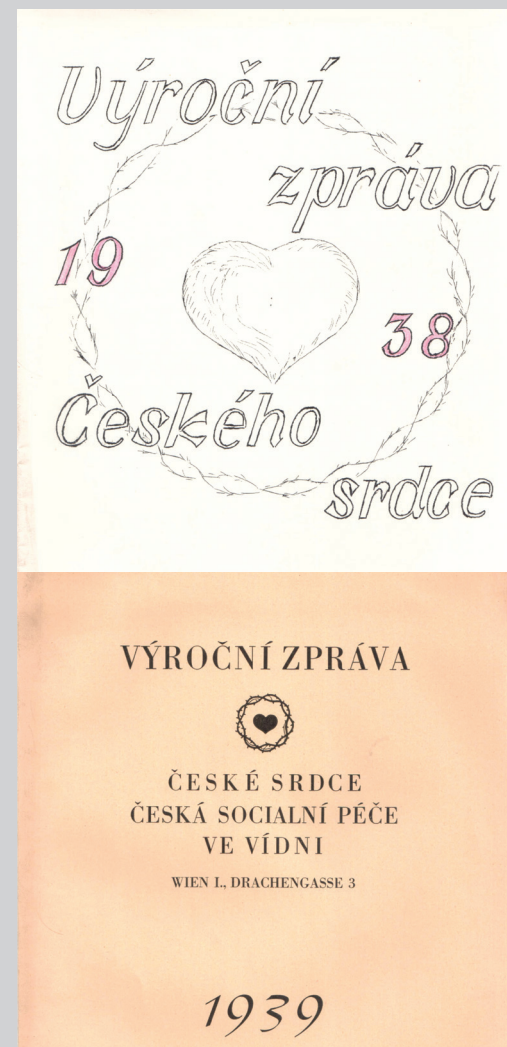
Po připojení Rakouska k Německé říši v březnu 1938 došlo k dalším změnám ve vedení menšinových spolků. Podle nových nařízení nemohli být českoslovenští státní příslušníci členy německých (dříve rakouských) spolků. Dosavadní předseda Českého srdce František Strnad byl z tohoto důvodu ve funkci předsedy Českého srdce vystřídán Aloisem Joštem. Strnad však pro spolek dále pracoval i ze své funkce tajemníka Menšinové rady. Jošt byl, jakožto oficiální vedoucí osoba menšiny v čele Menšinové rady, do vedení Českého srdce zvolen zcela logicky, a to na mimořádné valné hromadě 5. 12. 1938. Dle požadavků nového nacistického režimu byl pak úředně zapsán jako „Vereinsführer“. Statečné rozhodnutí A. Jošta postavit se do čela Českého srdce znamenalo záchranu spolku u a umožnilo jeho další existenci. Zajistilo, že spolek nebyl úředně rozpuštěn či zakázán a mohl pokračovat, byť v omezené míře, v sociální činnosti, která se stala ve válečném období ještě potřebnější. Spolek vedl až do roku 1944.

Jak již bylo naznačeno, po nástupu nacistů k moci museli ze spolků odejít ti členové, kteří měli československé státní občanství. Tímto nařízením utrpělo České srdce ztrátu značné části svých členů a opatření zasáhlo také mnoho obětavých funkcionářů a spolupracovníků. Nacistický režim téměř okamžitě zahájil protičeské akce s cílem zdecimovat České srdce. Krátce po připojení Rakouska k Německu došlo k vykradení a poničení poradny Českého srdce pro matky a děti v X. okrese. Později provedla skupina SA (ozbrojené nacistické úderné bojové oddíly Sturm Abteilung) tzv. bezpečnostní prohlídku na hřišti Českého srdce v X. okrese, pod záminkou, že jsou tam ukryty zbraně. Při prohlídce byla mimo jiné střelbou zničena busta J. A. Komenského, která byla umístěna v budově dětského domova Českého srdce. Michalská louka byla obsazena vojáky, kteří zde zřídili konírnu. Ohrožena byla veškerá podpurná činnost Českého srdce včetně pravidelných prázdninových akcí, o jejichž účastníky se začalo zajímat Gestapo. Nelehkou situaci plnou obezřetného našlapování zaznamenal tehdy do svého deníku v cenných útržcích i dlouholetý funkcionář Českého srdce František Strnad.

„14. 7. 1938 po 12. hodině přišel za mnou dr. Jahn a sdělil, že m. školní rada (městská školní rada), povolila-li to policie a Gestapo, proti odjezdu dětí nic nenamítá. Hofrat Böhl říkal, že České srdce nepodléhá sice městské školní radě jako Komenský, ale že by se přece doporučovalo, aby předložilo seznamy vyslaných dětí. Kom. (Komenský) to dělá podle škol. Letos však nám nedala m. šk. rada (městská školní rada) svolení, aby při zápisech učitelstvo spolupůsobilo, takže asi budeme předkládati opisy pasů (kolektivních).“

Období let 1938 až 1945 bylo pro České srdce skutečně bojem o zachování základní existence. Ve všech oblastech své činnosti se organizace musela vyrovnávat s důsledky nacistické nadvlády. Pod tlakem úřadů bylo České srdce nuceno rušit některé děle neaktivní odbory, především mimo vnitřní Vídeň. Oproti roku 1937 dramaticky poklesl počet členů (viz graf v příloze). Kvůli tomu (důvodů ovšem bylo více) poklesl také základní příjem organizace z členských

Ačkoliv anšlus Rakouska znamenal pro činnost Českého srdce další omezení, snažil se polek i nadále informovat členy alespoň prostřednictvím výročních zpráv. Jejich podoba i obsah však byly oproti předcházejícím letům silně redukovány. Poslední zpráva z roku 1943 již měla formu jen několika poznámek vepsaných rukou do zprávy z roku 1942, neboť v daných letech byla oficiálně vykazovaná činnost pouze minimální a větší část aktivit se přesunula do oblasti ilegální.

VÝROČNÍ ZPRÁVA

ČESKÉ SRDCE
ČESKÁ SOCIÁLNÍ PÉČE
VE VÍDNI

WIEN I., DRACHENGASSE 3

1940

VÝROČNÍ ZPRÁVA

ČESKÉ SRDCE
ČESKÁ SOCIÁLNÍ PÉČE
VE VÍDNI

WIEN I., DRACHENGASSE 3

1941

Michalská louka, jeden z nejkrásnějších pozemků, které mělo České srdce v meziválečném období pronajato k užívání, byla v období války obsazena vojáky a užívána pro ustájení koní.

příspěvků. Bylo nutno sahát do úspor, které se ovšem velmi rychle vyčerpávaly a movité jmění organizace se dramaticky snížilo. To souviselo i s provedenou měnovou reformou (již druhou v krátké historii Českého srdce), která silně znehodnotila úspory, které České srdce drželo v československých korunách (je ovšem pravděpodobné, že většinu úspor se podařilo ještě před reformou směnit za šilinky a tím část hodnoty peněz zachránit). Od 22. 3. 1939 byl kurz říšské marky vůči koruně uměle stanoven v poměru 1:10, zatímco kurz vůči šilinku byl pouze 1:1,5. Pokud však chtělo České srdce i v tomto období vykonávat podpůrnou činnost alespoň v těch nedůležitějších oblastech svého předcházejícího působení, muselo nutně získat peníze. To byl také zřejmě hlavní důvod prodeje nejmenšího ze hřišť Českého srdce ve XIII. okrese. Pozemek na Jagdschlossgasse o výměře 2000 metrů čtverečních byl vůbec prvním hřištěm Českého srdce a jistě nebylo jednoduché se s ním loučit. Dlouhá léta sloužilo k rekreaci

dětí z XII., XIII., XIV. a XV. okresu, bylo zde zázemí v podobě chaty Českého srdce s obydlím pro hlídače a dětskou čítárnou. Z dnešního pohledu je však zřejmé, že pro vedení Českého srdce nebylo již v roce 1942 jiné volby. Pozemky jiných organizací byly v té době již běžně odebírány např. pro potřeby armády nebo alespoň nuceně pronajímány za velmi nevýhodných podmínek pro potřeby nacistických organizací. To postihlo od roku 1942 i největší hřiště ve vlastnictví Českého srdce v X. okrese, které bylo z větší části (v podstatě nuceně) pronajato volnočasové nacistické instituci Kraft durch Freude (Radost k síle), která byla součástí jediné povolené (a tím i velmi mocné) odborové organizace Deutsche Arbeitsfront (Německá pracovní fronta). Jak již bylo naznačeno výše, k tomu přišlo České srdce i o „své“ nejkrásnější situované hřiště, Michalskou louku v XVII. okrese. Jak již víme, tento více než 40 000 metrů čtverečních velký, mírně svažitý pozemek rámovaný lesem pronajali již ve 20. letech Českému srdci za velmi výhodných podmínek Schwarzenbergové. České srdce zde díky daru brněnského spolku Dobromil vybudovalo chatu, která sloužila jako zázemí hlídače, byla v ní však i velká kuchyň s prostornou verandou, která se využívala i jako letní škola. Brzy po anšlusu však byl pozemek „dočasně“ zabrán armádou pro umístění koní, v roce 1942 pak byla nájemní smlouva ze strany nájemce definitivně vypovězena. Kromě malé části hřiště v X. okrese, kterou organizace Kraft durch Freude nevyužívala, tak Českému srdci po roce 1942 již prakticky nezůstal vůbec žádný prostor pro rekreaci. To mělo samozřejmě výrazný dopad i na další spolky a jejich aktivity, protože ty byly od těchto prostor často odvislé (na druhou stranu, většina z nich v tomto období již nefungovala).

V tomto kritickém období došlo navíc i k likvidaci ústředního orgánu české menšiny – Menšinové rady, která byla s Českým srdcem personálně i majetkově integrálně propojena. Tuto událost si opět zapsal František Strnad ve svém deníku, když si poznamenal i část znění nové zprávy z nacistického deníku Völkischer Beobachter z 12. 5. 1942:

„27. dubna 1942 dopoledne sdělil referent tajné státní policie předvolaným zástupcům České menšinové rady, že tato organizace je úředně rozpuštěna a jmění zabaveno. Jest to z rozhodnutí min. vnitra učiněné v dohodě s říšským protektorem v Praze. Byli tam vedoucí menš. rady Alois Jošt (předseda Českého srdce), člen Bohdan Tvarůžek (dlouholetý pokladník Českého srdce) a taj. Frant. Strnad. Z úřadovny na I., Morzinplatze se odebrali jmenovaní v doprovodu dvou úředníků do místnosti Čmr. v I. Drachengasse 3/12 (oficiální sídlo ústřední kanceláře Českého srdce již od února 1939, kdy se sem též přesunula MR ze svého původního sídla na Johann Straussgasse 36), kde bylo vše zajištěno, tříděno a pak odvezeno. Ve středu 29. dubna byly místnosti opět uvolněny. Úřad neměl námitek, aby dvě malé místnosti zůstaly nadále v používání Č. srdce a aby dosavadní tajemník vedl v Českém srdci tu část agendy, která jest vysloveně sociálního rázu a doplňuje činnost Českého srdce. Předsednictvo Čes. srdce schvá-

Ve Vídni dne 4. listopadu 1938.

Všem místním odborům Českého srdce,
čs. sociální práci v zemi rakouské!

Po přezkoumání stanov Českého srdce, čs. sociální péče v zemi rakouské, dovolily příslušné úřady, že členy spolku mohou být i budoucně i n zdejší státní příslušníci /říšskoněmci/.

Česká srdce proto znění v nejbližší valné hromadě /dne 5. prosince 1938/ své stanovky a žádá Vás, abyste mu během týdne předali seznam členů se jmény a adresami a označením státní příslušnosti každého člena. Za tímto účelem vracíme Vám předané nám seznamy Vašeho členstva, po příp. kartot. listky. Domníváme se, že bude dobré, zjisti-li členové Vašeho výboru při osobní návštěvě u členů odboru státní příslušnost, kterou mají a každý člen bezvadně prokázati předložením platného dokumentu, buď cestovního pasu, domovského listu, po případě u čs. příslušníků osvědčení o stát. občanství. Jde o čs. příslušníky, kteří mají dom. právo do ovčí nynějšího Československa.

Od všech členů, jiná než říšskoněmecká /víděňská/ příslušnost, si vyžádáte členskou legitimaci a předáte je hromadě v ústřední kanceláři. Kde budou orazíkovány: "Členství přestalo 1. prosincem 1938, protože člen nebyl říšskoněm. státním příslušníkem. Děkuje Vám za spolupráci!" Legitimace se pak vrátí jako památka na spolupráci pro čs. děti v zemi rakouské. Člen. příspěvků musí být řádně zaplacený do prosince 1938.

Společně, že i odstoupilí členové zůstanou našimi věrnými přáteli a zapomené za:

Alois Jošt
jednatel.

František Strnad
starosta.

S. Na kartot. listky členstva Vašeho místního odboru poznaťte podle předložených dokumentů v rubrice: Příslušnost: Českoslov. anebo říšskoněmecká, po příp. něm. kam člen je příslušný domovským právem. I když máte zjištěnou příslušnost z dřívější doby, přesvědčte se, zda člen tuto příslušnost má! V posledním čase měnilo mnoho příslušníků, bylo to poněkud dříve do roku 1934, svou příslušnost. Nemůžete-li napsati seznam, vraťte nám kartot. listky a učiněné tak sami.

SPOLKY a KORPORACE nebudou moci býti napříště členy Českého srdce, jen jejich členové jako jednotlivci. Mohou však na rozloučenou přispěti větší částkou.

Anšlus Rakouska a následné politické změny postavily České srdce a jeho vedení před těžké volby. Jednou z těch nejtěžších byla bezesporu nutnost oficiálně vyloučit z členství ve spolku všechny menšináře, kteří se hlásili k jiné národnosti než byla národnost „říšskoněmecká“. Nařízení nacistických úřadů v této věci hovořilo jasně a jedinečně: přejít těchto požadavků mohlo znamenat zachování spolku i do dalších let a tím i možnost pokračovat, byť v omezené míře, v jeho podpůrné a charitativní činnosti ve prospěch menšiny. Následující roky strádání ukázaly, že tato těžká volba vycházející jistě spíše z rozumu, nežli ze srdce, byla menšině ku prospěchu.

Josef Brůha (1909–1996) Pomoc potřebným jej zavedla krátce po jeho založení do charitativního sociálního spolku České srdce československá sociální pomoc v Rakousku. Ve dvacátých letech se stal členem DTJ Omladina a o několik let později se stal náčelníkem DTJ ve III. vídeňském okrese. Od mládí byl sociálnědemokraticky orientován a proto bylo samozřejmostí, že v roce 1926 vstoupil do sociálně demokratické strany. S manželkou Antonií Brůhovou (1915–2006), spojili svůj rodinný život s životem české menšiny ve Vídni. Válka rodinu brutálně rozdělila. Když byli manželé zatčeni pro podezření z odbojové činnosti, byli gestapem vydíráni i prostřednictvím zneužívání obav o osud sotva několikaměsíční dcery Sonjy. I když byl Brůha pro nedostatek důkazů, na rozdíl od manželky, propuštěn, nebylo mu umožněno, aby se o dcerku staral. Ta byla gestapem dána do opatrování „Kinderübernahmestelle“. Zde naštěstí vrchní sestra rozhodla o svěření dítěte do opatrovnictví do náhradní vídeňské rodiny a Josef Brůha tak mohl dcerku až do konce války navštěvovat. Rodina Brůhů byla již od meziválečných let aktivní v Českém srdci. Tyto aktivity pokračovaly i v období poválečném. Sám Josef Brůha byl dokonce na valných hromadách Českého srdce opakovaně volen v letech 1974 až 1986 do čela spolku a stal se tak jedním z nejdéle sloužících předsedů Českého srdce v historii.

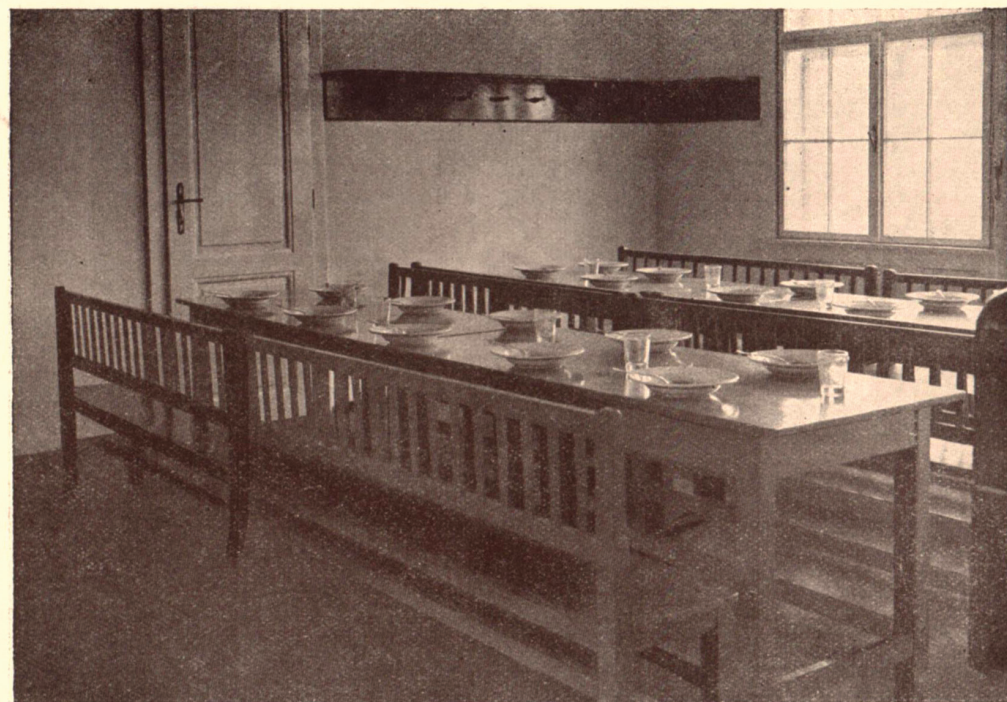
lilo návrh předsedy Jošta, abych byl služebně převeden do Čes. srdce a požádalo o souhlas u úřadu práce. Tam byly nějaké obtíže, ale konečně také tento úřad dal svolení vzhledem k mé dosavadní činnosti v Č. srdci, ale hlavně vzhledem k zdravotnímu stavu.“

České srdce se však svého sociálního poslání nevzdávalo ani po řadě takřka smrtelných úderů, které organizace v roce 1942 utrpěla. Pořádání spolkových akcí však bylo oficiálně zakázáno a obvyklé zdroje spolkových příjmů tak v podstatě zmizely, neboť ani subvence z Protektorátu Čechy a Morava nebyly povoleny. Oficiální členské příspěvky byly pro udržení činnosti zcela nedostačující, zisk z prodeje malého hřiště se rychle rozpustil a příjmy z „pronájmu“ hřiště v X. okrese organizaci Kraft durch Freude se nedaly srovnávat s příjmy dob minulých. Odpor úřadů vůči menšině šel tak daleko, že bylo zakázáno i nošení spolkových odznaků a vyvěšování spolkových vlajek. Za normálních okolností by spolek musel na svou činnost rezignovat a svou strukturu likvidovat. Soudržnost krajanů však překonala válečné zákazy a díky obětavosti svých členů České srdce pokračovalo v tajných sbírkách ve prospěch strádajících. Sbírký probíhaly poloilegálně, samozřejmě bez účetní evidence, a tak dnes již nelze zjistit, jak vysokou částku kdo z krajanů daroval. Je však jisté, že se jednalo o větší obnosy, patrně i od majetnějších členů, které umožnily Českému srdci jeho další charitativní činnost. Cenné svědectví nacházíme opět v deníku F. Strnada:

„17. června 1943 první porada ve věci úhrady pro „České srdce“. Není výdělečných podniků, nejsou veřejné sbírky a Praha odmítla žádost o subvenci. Je-li možno pomoci si z vlastních sil? První porada nasvědčuje, že ano. Přišli pozvaní a vyslechli zprávu o situaci. Nikdo neodmítl pomoci. Ptali se jen, o kolik jde a proč jsme se nepřihlásili již dříve?“

Zvláště v posledních dvou letech války, kdy se nacistická říše začala pomalu ale jistě hroutit a s tím se hroutily také jakékoliv sociální jistoty jejích obyvatel, byla podpůrná činnost velmi potřebná, zároveň však mohla být pro zainteresované i velmi nebezpečná. Dnes již víme, že řada členů a úředníků Českého srdce byla zapojena do odbojové činnosti a struktury organizace i osobní vazby hrály v této činnosti často zásadní roli. Na druhou stranu však bylo nutné, aby ani z těchto důvodů nebyla charitativní činnost Českého srdce v případě jejich odhalení s odbojem přímo spojena a tím i ohrožena. Pomoc musela pokračovat a být pro menšinu zachována i za cenu obětí nejvyšších. Nelze proto docenit statečnost, s jakou působili v odboji například členové a funkcionáři Českého srdce (A. Machát, V. Starý, z mladších členů pak J. Pojar a další), stejně tak však nelze docenit práci, jakou pro zachování Českého srdce a tím i jeho činnosti vykonali lidé, kteří v tomto období organizaci před nacistickými úřady zaštiťovali a stáli v jejím ústředním vedení či v čele jednotlivých odborů (Alois Jošt, Bohdan Tvarůžek, Anastázie Gregorová, František Jelínek, Marie Hajnová, Marie Klepáčová, Vladimír Tuček, František Svoboda, Alois Vošahlík, František Strnad a další).

Závěr války byl skutečně krutou zkouškou lidské vůle a soudržnosti. České srdce ve Vídni však v podobných podmínkách před takřka třiceti lety vzniklo a jeho existence povstala právě ze snahy a potřeby kruté období překonat a zajistit menšině přežití do let šťastnějších. S nadšátkou by se tak dalo říci, že v momentě, kdy padla nacistická hrůzovláda v Rakousku, nebylo ve Vídni z hlediska organizačních zkušeností a také morálního kreditu lépe vybavené organizace, která mohla kritickou situaci pomoci zvládnout.

Jídelna v Útulně
Českého srdce vídeňského na hřišti v X. okrese.

Zázemí, které si České srdce dokázalo vybudovat v meziválečném období, bylo i v době války zárukou, že o nejpotřebnější děti bude postaráno. Dětský domov na hřišti v X. okrese fungoval až do roku 1942. Anastázie Gregorová tak mohla jeho kapacity využít pro letní dětskou zotavovnu, která do jisté míry nahradila válkou zne-možněné prázdninové pobyty. Během války se zde vystřídalo 70 dětí.

Antonie Brůhová (1915–2006). Pocházela z mnohonárodnostní rodiny. Ranné dětství strávila společně se sestrou u prarodičů v Čechách, protože rodiče v poválečné Vídni nebyli schopni děti uživit. Absolvovala školu Komenského a vyučila se kadeřnicí. Již od mládí měla velmi silně vyvinuté sociální citění. Jako členka sociálně demokratické strany byla i aktivní cvičenkou v Dělnické tělovýchovné jednotě ve Vídni. V roce 1935 se provdala za vídeňského Čecha Josefa Brůhu. Jejich rodinná situace nebyla jednoduchá, neboť Josef Brůha byl i díky svým politickým aktivitám dlouho nezaměstnaný a rodinu živila Antonie z malého příjmu kadeřnice. Zde mladým manželům vypomáhalo také České srdce. I díky tomu si mohla Antonie až do uzavření vysokých škol plnit svůj sen a studovat na vídeňské univerzitě slavistiku. V roce 1941 se jim narodila dcera Sonja a brzy po jejím narození byla celá rodina zatčena a internována gestapem pro podezření z odbojové činnosti proti nacistům. Josef Brůha byl kvůli nedostatku důkazů propuštěn, Antonie však byla dále brutálně vyslýchána ve vídeňské centrále gestapa na Morzinplatzu. Když němečtí úředníci zjistili, že nic neprozradí, byla odvezena do koncentračního tábora Ravensbrück, kde přežila až do osvobození. Po návratu do Vídne vážila pouhých 20 kilogramů. Její vlatní dítě ji odmítalo přijmout. Po válce psala A. Brůhová často do Vídeňských svobodných listů, věnovala se osvětové činnosti a vybudovala „Ravensbrücký“ archiv odboje. Společně s manželem byla velmi aktivní i v rámci Českého srdce.

Druhá světová válka si vybrala v menšině velké oběti. Nacistický teror připravil o život i mnohé členy Českého srdce. Po válce byla jména mužů s žen, kteří položili své životy za lepší budoucnost české menšiny Českým srdcem často připomínána, a to i na stránkách Vídeňských svobodných listů nebo v rámci pravidelných návštěv památníku v koncentračním táboře Mauthausen.

České srdce po válce poskytlo značnou část svých kapacit ČSÚV. Pod ním začala pracovat i tzv. Ústřední čistková komise, která prověřovala činnost menšinářů v období války a na tomto základě pak vydávala osvědčení o národní spolehlivosti. To bylo nutné pro účast na reemigrační akci a mělo podobu známé „zelené průkazky“. Zde je průkazka Františka Michala, dlouholetého člena Českého srdce a mj. i správce jeho chaty na hřišti v X. okrese.

České srdce po II. světové válce

Válkou zbídačená Vídeň byla postižena ještě větším strádáním, než české země. Ve městě vládla nepředstavitelná hlad. Okamžitě po osvobození Rudou armádou v první polovině dubna 1945 a následném ukončení válečného stavu se proto České srdce chopilo iniciativy a začalo obnovovat válkou přerušené vztahy se svými spolupracovníky v bývalém Protektorátu Čechy a Morava, zejména na moravské straně hranice. Napomáhalo také při repatriaci československých občanů z nacistických věznic a koncentračních táborů. Jen v roce 1945 přispělo na tento účel částkou 20 000 šilinků.

Okamžitě se též snažilo napomoci k obnově činnosti českých škol ve Vídni. Zpráva školního inspektora J. Jahna dokládá, že ihned po osvobození Vídně požádalo České srdce a Školský spolek Komenský o obnovení spolkové činnosti a českého vyučování. Vídeň byla těžce zasažena nedostatkem potravin, tak jako po první světové válce, a tak bylo zřejmé, že dětem bude

o prázdninách lépe mimo Vídeň. Obětavým funkcionářům Českého srdce se již v létě 1945 podařilo obnovit tradici prázdninových pobytů dětí na českém a moravském venkově a během několika týdnů se podařilo zorganizovat prázdninový pobyt nejhroženějších dětí v Československu. Záznamů o činnosti Českého srdce v tomto překotném a chaotickém období se příliš nedochovalo. O to cennější jsou například krátké zprávy podávané inspektorem Jahnem na ministerstvo zahraničních věcí do Československa:

„Uskutečnila se ozdravovna pro děti škol Komenského v Lysicích u Černé Hory na Moravě. Děti zůstanou do září. Touto dobou (11. srpna) je tam 217 dětí. Pedagogický dozor byl obstarán z Vídně... Ještě v roce 1946 a v malé míře i v roce 1947 se podařilo zorganizovat nové prázdninové pobyty českých dětí z menšiny v rodinách nebo ozdravovnách v Československu.“

Organizace menšinového života v osvobozeném Rakousku se nesla v prvních měsících po válce (jistě i pod dojmem prodělaných utrpení) v představě pokud možno ideální jednoty bez rozdílu politické či spolkové příslušnosti. To samozřejmě ovlivňovalo i fungování Českého srdce, které se dalo plně do služeb nově vytvořeného Československého ústředního výboru (ČSÚV), který byl nástupcem předválečné Československé menšinové rady pro republiku Rakouskou. V jeho čele stanul kapitán Josef Pojar, odbojový pracovník, který za Vídeň udržoval spojení s československou londýnskou vládou, od níž pak dostal v závěru války za úkol vytvoření vídeňského ilegálního národního výboru (tedy podobné struktury alternativní samosprávy, která se ustavovala i na území protektorátu). Z tohoto titulu byl pak po válce zvolen za předsedu ČSÚV. Československá vláda pozvala 16. května 1945 do Prahy delegaci vídeňských menšinářů, aby převzali úkol přestěhovat celou českou menšinu žijící v Rakousku do staré vlasti. Vzhledem k tomu, co jsme se již o předchozím období dozvěděli, nás nemůže překvapit, že kromě Pojara byli všichni další členové delegace současnými či nedávnými vrcholnými funkcionáři v ústředí Českého srdce (A. Machát, A. Jošt, F. Strnad a F. A. Lokvenc). Po skončení druhé světové války tak vyvstala před českou menšinou ve Vídni zásadní otázka: jaký bude její další osud? Brzy se ukázalo, že ztráty, které menšina během války jako celek utrpěla, byly daleko větší, než se v prvních poválečných dnech zdálo. Zároveň se prosazovaly dva protichůdné názory na další život menšiny. Jedna její část, podporována československou vládou, souhlasila s reemigrací do Československa, druhá část menšiny se ztotožnila s názorem, že reemigrace se nebude týkat menšiny jako celku a zastávala názor, že menšina ve Vídni má své další opodstatnění a měla by být zachována. Politický vývoj v poválečném Československu dal za pravdu druhému názoru – nereemigrovat.

Bezprostředně po válce byl však silný především první názor – reemigrovat. Druhá masová poválečná reemigrační vlna tak měla v podstatě ukončit život české menšiny ve Vídni a tím

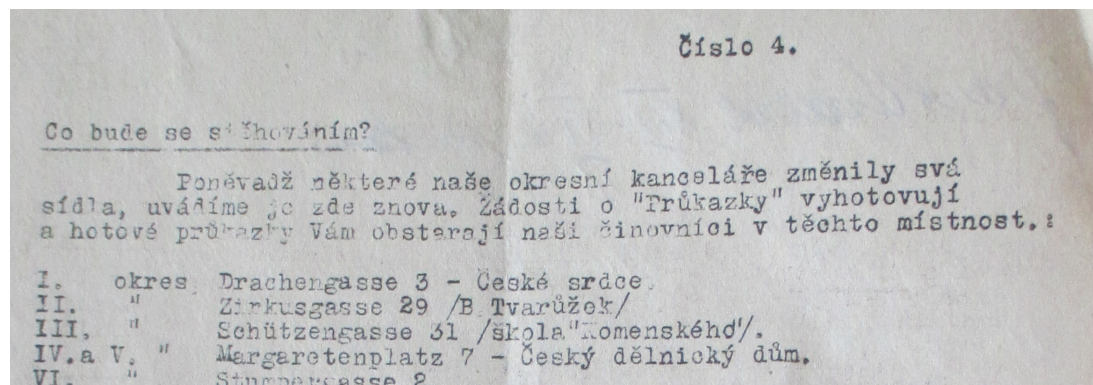

Válka připravila České srdce o jeho tradiční sídlo na Johann Straussgasse 36. Od té doby se již stálým domovem ústředí Českého srdce staly místnosti v budově Hotelu Pošta na Fleischmarktu, respektive v jeho zadním traktu přístupném z uličky Drachengasse. Vchod v čísle 3 je dodnes adresou, ale i symbolem pro řadu menšinových spolků. Sídli zde kromě Českého srdce, také ústředí Sokola, Slovanská beseda, Akademický spolek či zpěváký spolek Lumír.

František Bořek-Dohalský (1887–1951). Původem český šlechtic působil po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 v diplomatické službě na vyslanectví v Londýně a poté jako legační rada ve Vídni. V období okupace Československa a vyhlášení protektorátu se spolu se svými bratry zapojil do odboje. 5. 6. 1942 byl spolu s bratrem Antonínem zatčen a uvězněn na Pankráci. Poté byli oba vězněni v Terezíně, odkud byl František 14. 8. 1942 převezen do koncentračního tábora v Dachau u Mnichova. Zde byl evidován jako vězeň č. 34390 a zařazen na práci v nemocnici, díky které se mu podařilo přežít. Dne 29. 4. 1945 se dočkal osvobození tábora. Po krátkém odpočinku nastoupil již k 1. říjnu 1945 do diplomatické služby na obnoveném Československém vyslanectví ve Vídni. K 18. 3. 1947 byl jmenován vyslancem ČSR v Rakousku. Úřad vedl až do roku 1949, kdy byl úředně odvolán zpět do vlasti. Již při svém příchodu 1. října 1945 do Vídne obnovil staré vztahy s menšinou, které navázal jako legační rada v období první republiky. V krajské Lidové knihovně dokonce vydal pod názvem „Začátek románu“ soubor svých drobných povídek. Aktivně se zapojil do organizování reemigrace krajanů a všestranně podporoval akce Českého srdce v Rakousku, jehož členem se stal již v předchozím období svého působení ve Vídni.

i činnost Českého srdce. Počítalo se s kompletním přesídlením, které organizovala Reemigrační komise v čele s A. Machátem. Pro dosud nepřesídlené děti bylo v květnu 1945 zahájeno vyučování na třech obnovených českých školách. Válečné období nesvobody a útisku bylo skončeno a přes ztráty členstva způsobené perzekucí nacistického režimu a následnou reemigrací se menšina probouzela do dalšího života, i když měl být pouze přechodnou fází k přesunu do vlasti. S problémy při obnovování své činnosti a navazování zpretrhaných vazeb se spolupracovníky jak v Rakousku, tak i v Československu se potýkaly všechny přeživší menšinové spolky. České srdce po válce zahájilo svoji činnost s minimálními prostředky. Vlastnilo pouze zrušený velký pozemek v X. okrese. Hlavní spolkový poválečný kapitál však nespočíval v nemovitostech, ale v obětavosti funkcionářů, kteří se ve správný čas a na správném místě chopili spolkové práce.

České srdce hrálo v poválečné reemigrační akci zásadní organizační roli. Sídlo ústředí v Drachengasse bylo jedním z center vyřizování reemigrační agendy. České srdce na celý proces přispívalo také finančně, především prostřednictvím ČSÚV.

České srdce v období 1948–1989

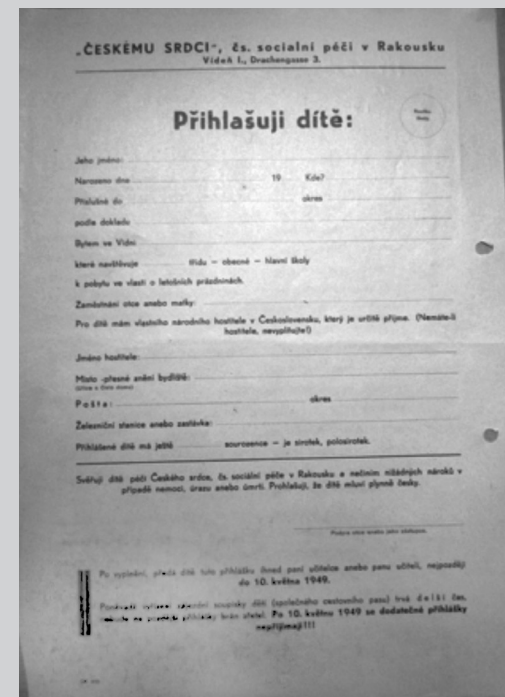
Z předchozích kapitol již víme, že vztah mezi Českým srdcem a rakouským státem nebyl zpravidla příliš vřelý, v některých obdobích se rakouské úřady chovaly ke spolku vyloženě nepřátelsky a snažily se všemožně komplikovat jeho činnost. Obstrukce, které činilo Českému srdci ve Vídni po jeho založení v lednu 1918 c. k. rakouské místodržitelství, a které pokračovaly i v novém státě, vedly k tomu, že stanovy Českého srdce byly schváleny až koncem roku 1920. Podobným obstrukcím pak bylo České srdce v Rakousku vystaveno i po skončení druhé světové války.

Úředně museli čelní představitelé spolku Alois Jošt a František Strnad složit přísahu, že spolek nespolupracoval s bývalým režimem, přestože jako jeden z mála českých menšinových spolků mohl působit legálně. Vznikla tak vcelku paradoxní situace, neboť skládali přísahu do rukou rakouských úředníků, z nichž někteří s nacisty spolupracovali velmi aktivně. Zástupci spolku však dokázali, že ve všech variantách stanov Českého srdce (viz kapitola Stanovy Českého srdce), tedy i těch, které byly vypracovány dle směrnic nacistických úřadů, se spolek deklaroval jako nepolitický a svoji činnost vždy specifikoval jako sociální a charitativní. V době vlády nacismu se naopak část členů zapojila do odbojové činnosti a další prováděli ilegální sbírky na podporu rodin vězněných v koncentračních táborech. Za nacistické okupace se také nekonalý žádné řádné valné hromady, ani další oficiální akce.

Díky úředním překážkám byla oficiální obnova spolkových struktur fakticky zahájena až vystoupením dlouholeté místopředsdkyně Anastázie Gregorové, která na leden 1948 svolala druhou mimořádnou valnou hromadu v historii spolku (první se uskutečnila 5. 12. 1938). Hromada projednala jediný bod – schválení stanov Českého srdce ve znění platném před nástupem nesvobody v březnu 1938. Od 12. ledna 1948 tak spolek pokračoval oficiálně ve své sociální práci.

První řádná poválečná valná hromada Českého srdce, v pořadí osmnáctá, se uskutečnila 21. března 1948. Řídila ji jedna z posledních zakládajících funkcionářek Českého srdce ve Vídni, místopředsdkyně Anastázie Gregorová, která přednesla i zprávu o uplynulém období, kde v části týkající se finanční bilance konstatovala, že „...v době nesvobody vyplatilo České srdce se svými místními odbory na všechny akce 240 560 marek. Co se za těmito strohými čísly skrývá, pochopí snad jen ten, kdo tuto dobu zde prožil.“ Předsedou Českého srdce byl valnou hromadou opět po desetileté přestávce zvolen František Strnad, který ve funkci nahradil dosavadního předsedu Aloise Jošta. Ten již v roce 1947 odešel do Československa.

Valná hromada se přirozeně v pohledu do budoucnosti vztahovala ke spolkové činnosti v době

Změna režimu v Československu a rozkol v menšině znamenaly také konec tradičních prázdninových pobytů dětí v Československu. České srdce odmítalo v této věci spolupracovat s Československým ústavem zahraničním, který byl již plně ovládnut KSČ a podmiňoval finanční příspěvek na prázdninovou akci spoluprací se Sdružením. Rok 1949 byl tak fakticky posledním rokem, kdy ústředí Českého srdce, ve spolupráci s Komenským, prázdninový pobyt dětí v Československu připravovalo.

Hotel Pošta (Český dům). Tradiční sídlo menšinových institucí a spolků stojí na Fleischmarktu. Pro menšináře však hrála vždy významnou roli především malá slepá ulička (Drachengasse), vedoucí z Fleischmarktu k bočnímu traktu budovy. Zde se totiž nacházel a nachází vstup do části se spolkovými místnostmi. Družstvo Český dům ve Vídni bylo založeno v roce 1896. Hlavními činovníky byli Karel hrabě Seilern za českou šlechtu a komerční rada Karel Palda za českou buržoazii. Jedním z hlavních iniciátorů celé myšlenky byl spolek Slovanská beseda, založený již v roce 1865 jako kulturní jednota ve Vídni žijících Slovanů. Družstvo pro stavbu Českého domu mělo již při založení více než 100 členů. Teprve roku 1910 se však díky úpisům podílníků sešel dostatečný kapitál na pořízení vlastní budovy. I tehdy však musela být část koupě kryta úvěrem. Český dům se stal centrem českého spolkového života, místem, kde se odehrávaly jeho společenské a kulturní aktivity. Svě definitivní sídlo zde našla i Slovanská beseda. V období vzniku Českého srdce zde kromě ní sídlil např. Akademický spolek, Pokrok, Sokol, S. K. Slovan či spolek Svatopluk Čech. Klíčové postavení Českého domu pro život menšiny přesně vystihl novinář Josef Karásek: „*Důležitost tohoto zařízení rozumím nejlépe tak, když řeknu, že spolky jsou pro menšinu to, co pro jiný lid a národ znamená obec a STÁT. Všechno, co se hlavně k národnostnímu vzhledu dá říci, mělo původ ve spolcích.*“ Dnes je předsedkyní Věra Gregorová, která zároveň vede i Hotel Pošta. Současně zastává neoficiální funkci spolkového koordinátora pro využívání prostor Slovanské Besedy, kde se v současnosti konají pravidelné schůzky Akademického spolku, Menšinové rady, ústředí Českého srdce a jeho některých odborů, taneční kurzy pořádané Vlasteneckou Omladinou a dále např. zkoušky obnoveného zpěváckého spolku Lumír.

minulé, která byla bezpochyby obdivuhodná. Bylo zdůrazněno, že v předválečném období dosáhlo České srdce na poli charitativní práce značných úspěchů v oblasti zdravotní osvěty, kdy se podařilo vybudovat strukturu bezplatných poraden pro matky a děti. Tato síť poraden však byla válkou zničena a k její obnově i vzhledem ke druhé vlně reemigrace do staré vlasti již nedošlo. Pozornost se tedy přenesla především směrem k sociálním podporám členů ve složitých životních situacích zaviněných ztrátou zaměstnání, živitele, nemoci či stářím. Na některé své válkou přerušené činnosti však navázalo České srdce v Rakousku (byť někdy pouze dočasně) téměř hned po osvobození. Ošacovací a potravinové sbírky spolu s finanční podporou tvořily větší část poválečné charitativní spolkové činnosti, byť spolek v této době své zásluhy nijak neakcentoval a činnost většinou oficiálně probíhala pod hlavičkou ČSÚV.

Jak již bylo zdůrazněno, obnova spolkové činnosti v předválečném rozsahu nebyla snadná, neboť válka zdecimovala členskou základnu a zpřetrhala i vazby na spolupracovníky v Československu. Současně menšinu početně oslabovala druhá reemigrační vlna. Do roku 1949, kdy byla reemigrační akce oficiálně ukončena, odešlo zpět do staré vlasti více než 11 000 příslušníků české menšiny. Pro krajanské spolky to byla ztráta obrovská, neboť reemigrovali převážně mladí lidé a lidé ve středním věku, tedy značná část produktivních členů menšiny. V Rakousku zůstalo zhruba 30 000 menšinářů. Značné členské ztráty utrpělo také České srdce. V roce 1948 sice přijalo do svých řad na 280 krajanů, odliv původních členů zapříčiněný reemigrací či odúmrťtí tím však nešel ani zdaleka nahradit.

Ani vztahy s reprezentací ČSR v Rakousku, která před válkou České srdce silně podporovala, se po válce nevyvíjely k lepšímu, spíše naopak. Po osvobození Rakouska a protektorátu byla již k 1. říjnu 1945 obnovena činnost československého vyslanectví ve Vídni a do funkce zmocněnce československé vlády pro Rakousko nastoupil František Bořek-Dohalský (1887–1951). Před válkou působil jako legační rada ve Vídni, kde velmi aktivně spolupracoval i na činnosti Českého srdce (viz výše).

Již při svém návratu do Vídne obnovil staré vztahy s menšinou, které navázal jako legační rada v období první republiky. V krajanské Lidové knihovně dokonce vydal pod názvem „*Začátek románu*“ soubor svých drobných povídek. Aktivně se zapojil do organizování reemigrace krajanů a všestranně podporoval akce Českého srdce, jehož členem samozřejmě byl již před válkou.

Po komunistickém převratu v únoru 1948 došlo v Československu k personální obměně ve všech oblastech. Po volbách 30. května 1948, kdy již voliči mohli volit pouze jednotnou kandidátku tzv. Národní fronty, došlo postupně i ke změnám na zastupitelských úřadech. Především šlo samozřejmě o to, zbavit se odborníků spojených s demokratickou, masarykovskou

prvorepublikovou tradicí, neboť tito lidé nemohli být novým režimem považováni za politiky spolehlivé.

Po narušení a posléze zničení sítě spolupracovníků v Čechách a na Moravě nebylo již bez příslibu spolupráce s novým režimem možné organizovat v komunistickém Československu prázdninové pobyty dětí. České srdce ve své činnosti vždy postupovalo v souladu s principy demokracie a masarykovského humanismu, na kterém bylo založeno. Převrat v Československu sice zdánlivě neprobíhal jako násilná revoluce, změny režimu a smýšlení se však již brzy projevy i v likvidaci různých charitativních spolků. Z hlediska nového systému vadila jejich častá nezávislost na státu, deklarované kořeny v masarykovské tradici první republiky a v neposlední řadě i silné styky s podobně zaměřenými organizacemi v zahraničí, především v západním světě, který se postupně ideologicky i fakticky ocital za padající železnou oponou. Logickým krokem komunistických režimů byla proto postupná likvidace takových spolků, nebo jejich ovládnutí a využití v ideologickém boji mezi Východem a Západem. Změny se dotkly i dosavadních partnerských organizací Českého srdce v Československu. Jednalo se například o dosud spolupracující Československý ústav zahraniční (ČÚZ), který se stal součástí komunistického ministerstva zahraničních věcí ČSR. Po rozštěpení menšiny v období po únoru 1948 se ČÚZ začal v rámci poskytované podpory menšině orientovat výhradně na nově vzniklé Sdružení Čechů a Slováků v Rakousku, což dokládá i odmítnutí podpory pro tradiční vánoční nadílku Českého srdce v prosinci 1949. V odpovědi na žádost Českého srdce a osobní intervenci A. Macháta v Praze informoval ČÚZ vedení Českého srdce, že nadále bude na vánoční nadílku přispívat výhradně Sdružení a Českému srdci již nedá nic. Podobně byly zpřetrhány vazby i s dalšími organizacemi v Československu, mj. s Maticí českou, Československou obcí sokolskou a sítí dalších drobných spolupracovníků.

Vzniklá situace znamenala faktický konec dosavadního pořádání dětských prázdnin Českým srdcem na československém území. Protože ústředí Českého srdce v Rakousku odmítlo s poúnorovým československým režimem fakticky spolupracovat, ČÚZ odmítal prázdninovou akci organizovanou Českým srdcem nadále podporovat a naopak se v této věci spojil s komunisticky orientovaným Sdružením, které začalo připravovat obdobnou akci ve spolupráci s velvyslanectvím. Odlišný vztah jednotlivých spolků k novému režimu ve staré vlasti pak začalo čím dál tím výrazněji narušovat deklarovanou poválečnou jednotu menšiny a stalo se pro České srdce dalším zdrojem již tak početných potíží.

Rozštěpením menšinového života na dva tábory koncem čtyřicátých let byl zahájen boj o získání menšinových spolků, které chtěl každý ze dvou hlavních ideologických táborů přitáhnout na svou stranu. Prodemokratickou stranu zaštiťovala ve sporu o menšinu Menšinová rada české a slovenské větve v Rakousku, ustavená v roce 1951. Menšinová rada se také stala vydava-

Československá Menšinová rada pro republiku Rakouskou (dále MR). Vznikla v roce 1923 transformací Národního výboru jako organizace zastřešující součinnost československých politických stran (sociální demokraté, socialisté, lidovci, národní demokraté, živnostníci, agráři) a spolků přítomných v Rakousku. Politicky neorganizovaní Slováci byli v MR zastoupeni prostřednictvím Slovenského kulturního výboru. Prvním a dlouholetým předsedou byl Antonín Machát, tajemníkem pak František Strnad. Vzájemná spolupráce na půdě MR fungovala na spolkové bázi až do roku 1938. Po připojení Rakouska k Německu byly strany zrušeny a do spolků přišli jmenovaní němečtí zmocněnci. V době války byla velká část spolků postupně zrušena a v květnu 1942 došlo i ke zrušení Menšinové rady. Ihned po osvobození Vídně v dubnu 1945 se zde ustavil Československý ústřední výbor (dále ČSÚV). Měl být pokračovatelem prvorepublikové Menšinové rady, a to i v rámci zastřešování činnosti obnovovaných čs. politických stran a spolků. V souladu s politickými změnami v Československu byla i v Rakousku obnovena činnost pouze některých stran. Členy ČSÚV se stali zástupci sociálních demokratů, národních socialistů, lidovců a komunistů. Spolky byly zastoupeny Českým srdcem a Sdružením osvobozených politických vězňů a mládeže. Prvním předsedou ČSÚV se stal odbojový pracovník páter Josef Pojar (aktivně řídil ČSÚV do září 1946, poté převzal iniciativu komunistický místopředseda F. Pakosta). Ústřední výbor ČSÚV organizoval každodenní život menšiny, která se musela vyzpamatovat z následků nacistického teroru. Řešil mj. i složitou zásobovací situaci (potraviny, oblečení, hygienické prostředky), v čemž úzce spolupracoval s ústředím Českého srdce. ČSÚV byl rovněž pověřen organizací reemigrace. Proto byl ředitelem kanceláře opět jmenován František Strnad, který se jako tajemník MR podílel již na zajištění první reemigrace do vlasti v letech 1918–1923. Vzhledem ke Strnadovu zapojení v Českém srdci se tak spolupráce s tímto podpůrným spolkem ještě prohloubila. K definitivnímu umrtvení činnosti ČSÚV a obnovení „původní“ MR jakožto ústřední organizace demokraticky orientovaných menšinových organizací a spolků došlo v roce 1951. Rozkol v menšině, způsobený rozdílnými postoji k situaci v Českoslo-

velem Vídeňských svobodných listů, po několik poválečných let jediného demokraticky orientovaného tiskového orgánu české a slovenské menšiny v Rakousku.

České srdce se stalo ustavujícím členem Menšinové rady a také nakladatelem (tedy finančním) Vídeňských svobodných listů. Rozhodlo se tedy vcelku logicky pro takové pojetí svobo-

V. b. b.
Vychází každou sobotu

Vídeňské SVOBODNÉ LISTY

Orgán rakouských Čechů a Slováků

Cena 40 grošů
(v CSR Kčs 2.—)

Redakce a administrace Vídeň I, Dracheng. 3 - Rukopisy se nevracejí - Předplatné čtvrtletně 5.— S (v ČSR 25 Kč) Číslo účtu poštovní spořitelny Vídeň 190.429

Číslo 9.

Vídeň, v sobotu 28. února 1948

Ročník III.

Nová vláda v Československu

Reakční pikle zmařeny. — Cestou lidové demokracie k socialismu

Maše rodní vlast prožívala v minulých dnech dramatické události. Rostoucí zahraniční reakce, žerpalící nové síly inkasem amerického monopolního kapitálu, povzbudila i zbytky československé reakce, jež se uchýlily do některých stran. Tyto reakční živily pokusily se o zvrát československé zahraniční i vnitřní politiky.

V posledních měsících obíhávaly se stále žastěji otevřené i maskované útoky proti spojení se Sovětským svazem a ostatními slovanskými národy. Tyto hanlivé útoky byly s velkým gusem oiskovány reakčními zahraničními časopisy, i v Rakousku a využívány proti lidové demokratickému řádu v ČSR. A to se dělo přesto, že každý uvědomělý Čech a Slovák, bez rozdílu stranické příslušnosti dnes ví, že spojení se Sovětským svazem a ostatními slovanskými národy je základem a zárukou naší národní samostatnosti.

Československá reakce chtěla zvrát v zahraniční politice přivodit tak zvanou západní orientaci, jež přivedla Český národ k Mnichovu a tím k strašlivému utrpení a na pokráj zánub.

Zvrát v zahraniční politice chtěla reakce přivodit i zvrát ve vnitřní politice. Neboť znárodňování průmyslového a zemědělského majetku, limit napravena stáletá křivda pchaná na českém a slovenském národě, bylo solí v očích všem kapitalistickým reakcím. A proto kulí zrádné pikle a plány, aby znovu zvrátily znárodňování a volnost národa.

Prážský lid zdraví novou vládu

Na Václavském náměstí shromáždilo se ve středu odpoledne přes 200 000 osob, jež bouřlivě avtali novou vládu. Ke shromážděným masám promluvil předseda vlády Klement Gottwald, jenž oznámil, že domácí reakce byla poražena, jednotou pracujícího lidu, který zmařil reakční pikle. Předseda republiky jmenoval novou vládu podle přání lidu.

Gottwald vyzval na to celý národ k plnění budovatelské práce a dvouletého plánu. Toto pracování úsilí nebude již rušeno sabotérskou činností. Budeme všichni pracovat pro nový, šťastný domov všeho pracujícího lidu.

Akční výbory Národní fronty

Po celé Čs. republice provedena změna v do- savadních národních výborech, jež se nově ustavují jako Akční výbory a jsou očištěny od nespolehlivých a zrádných živů. V Praze ustaven Ústřední akční výbor. Jeho předsedou je Antonín Zápotocký.

I mezi novými úřady ustaven nový akční výbor, který provedl vyhození všech žurnalistů, kteří podývali spojení se Sovětským svazem.

Nové vedení čs. strany lidové

Vedení čs. strany lidové a její ústřední orgán Lidovou demokracii přezvali nositelé ná- der.

Předzvěsti revoluce 1848 II.

Tak jako feudální majetnictví půdy zmož- nilo vzestupný vývoj zemědělství, tak také feudálně-cechovní živnostenský řád byl brzdou průmyslového vývoje. Pocházel ze středověku, z doby, kdy cechovní řemeslníci měli rozhodující vliv na živnostenské zákonodárství a vykoná- valy dozor nad živnostmi. Cechy sledovaly trojí cíl: zajistit každému řemeslníku-místru dostatečný příjem, vyřadit soutěžení mezi živ- nostníky a vyrábět jakostní zboží. Proto ce- chovní řád stanovil počet mistrů, kteří směli ve městě provozovat své řemeslo. Řemesla ne- venkově byla silně polázaná a tím sedláci přinuceni, nakupovat potřebné výrobky ve městě. Pro každé řemeslo byl stanoven přesný počet učňů a tovaryšů, řemeslníckého ná- množství a jakosti surovin atd. Pro každý vý- robek byla předepsána minimální cena. Proti tomu cech zakazoval výrobu měšecenného zboží. Tento stupeň ruční řemeslní výroby byl na sklonku středověku překonán a nahrazen novou formou hospodářskou, jež byla prvními začátky výrobního kapitalismu.

Kapitalismus známý výrobou pro prodej na trhu, nikoli ke krytí vlastní potřeby nebo na obědnáku, nýbrž čistě jen pro zisk. Kapitalis- mus přinesl zároveň s sebou konkurenční boj. Jeho výroba není plánována a proto se střídají výrobní konjunktura a stagnace.

Řemeslo mělo tehdy ještě namore „lásté dno“, ale levil se již úpadkem, hlavně textilním živností, limit tovarní výrobky silně konkuro- valy. Přesto ale město mělo stále ještě zvláštní

Politické změny v Československu po únoru 1948 vnesly do menšiny rozkol, který definoval vztahy mezi Čechy a Slováky ve Vídni na dalších více než čtyřicet let. Nositelem demokratické tradice v rámci veřejné debaty se sta- ly především Vídeňské svobodné listy. Jejich udržení patřilo v tomto období k důležitým úkolům Českého srdce.

dy a humanity, na němž bylo před více než třiceti lety založeno, i když si funkcionáři spolku byli vědomi toho, že jeho další cesta za plněním odkazu předků nebude jednoduchá, v někte- rých případech již, vzhledem k změněným společenským podmínkám, ani fakticky možná.

Na druhé straně se politicky profilelo již v roce 1949 ustavené Sdružení Čechů a Slováků

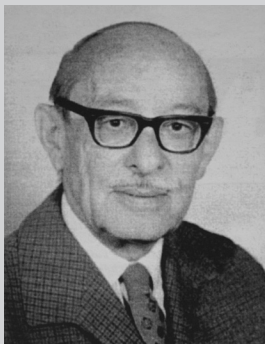
v Rakousku sympatizující s režimem v Československu. Tiskovým orgánem Sdružení se staly Vídeňské menšinové listy. České srdce se z organizace, která svým charitativním zaměřením a členskou i ideovou základnou jdoucí napříč jednotlivými třídami, spolky i politickými uskupeními stála většinou v politickém pozadí, v průběhu následujících let proměnilo v jednoho z hlavních nositelů demokratické myšlenky a tradice masarykovské republiky v rámci zbylé české menšiny ve městě na Dunaji. Stalo se jednotící silou prozápadně, demokraticky orientovaného bloku, jeho nejen morální, ale vcelku skrytě i hlavní finanční oporou. Díky stále silnějšímu personálnímu propojení Českého srdce s československou sociální demokracií v Rakousku mohlo být udržováno intenzivní spojení s exilem na Západě, bez jeho podpory by již dávno neexistovala v jistých dobách zcela klíčová veřejná platforma demokratické části menšiny – Vídeňské svobodné listy. Bez Českého srdce by však již neexistovala ani řada dalších spolků a tradičních krajanských kulturních podniků. Menšinový život, i v té podobě, jak ho známe dnes, by byl mnohem chudší. České srdce se tak i svou mnohdy „neviditelnou“ poválečnou činností zaslouženě stalo srdcem demokraticky smýšlející části české menšiny, její ústřední hnací silou. Další vývoj menšinového života jeho postavení potvrdil.

Pevná pozice vedení a neústupnost ve věci případných ideových kompromisů s režimem v Československu udržovala spolku mezi demokratickou částí menšiny, ale i mezi Rakušany, vysoký morální kredit dob předválečných. Ne všechna krajanská sdružení si tuto pozici, z důvodů ideologických, či finančních, dokázala či mohla dovolit beze zbytku udržet. V praxi to znamenalo, že některé spolky za cenu určitých ústupků či odměn ze strany nového režimu v Československu, jako byla možnost návštěvy příbuzných, nebo zajištění prázdninových pobytů pro děti, tento totalitní režim více či méně obhajovaly a podporovaly.

Paradoxně nejvíce byl touto prorežimní inklinací po válce „postižen“ i jeden z nejužších spojenců a partnerů Českého srdce v jeho předválečné i válečné charitativní činnosti, Školský spolek Komenský. K zajištění výuky zbývajících dětí z řad menšiny v poválečných letech nut-

vensku, začal nabírat definitivní podobu již v únoru 1948. Na základě změn v Československu byl v rámci ČSÚV pod vedením komunistů vytvořen akční výbor, v němž však byli ještě minoritně zastoupeni i reprezentanti nekomunisticky orientovaných stran a spolků. České srdce zde již vystupovalo pouze s hlasem poradním. Výbor sice vyjádřil podporu změnám v ČSR, spory mezi stranami se však rychle prohlubovaly. To se odrazilo i v rámci známého incidentu v Drachengasse z konce dubna 1948. Po něm byly Vídeňské Svobodné listy (dosud vedené komunistickým předsedou ČSÚV Pakostou) přesunuty na Margaretenplatz 7 a staly se orgánem prodemokraticky orientované části menšiny. „Obrozený“ ČSÚV, nyní již zcela pod taktovkou komunistů, začal vydávat v květnu 1948 Vídeňské menšinové listy. Brzy nato se ČSÚV fakticky rozpadl (ačkoliv formálně ještě existoval až do roku 1952) a v roce 1949 stoupenci poúnorového směru zakládají Sdružení Čechů a Slováků. Prodemokratická část menšiny se ještě chvíli snažila deklarovanou poválečnou jednotu zachránit a tak si svou vlastní střechovou organizaci (nyní pod názvem **Menšinová rada české a slovenské větve** v Rakousku) zakládá až o dva roky později. Některé spolky však již nevstoupily do žádné ze dvou citovaných střechových organizací. Sametová revoluce v Československu v roce 1989 zahájila proces opětovného sblížování po čtyři dekády rozdělené menšiny. Menšinové rozštěpení bylo překonáno i vstupem dosud mimo stojících spolků do MR, která se opět stala jedinou střechovou organizací české a slovenské menšiny, a jejím vrcholným reprezentantem v Rakousku. Tento proces byl v zásadě završen v roce 2004, kdy do MR vstoupil i Školský spolek Komenský. Hlavním úkolem MR je v posledních letech především koordinace menšinových akcí a jejich finanční zajištění. MR je také vydatelem Vídeňských svobodných listů, na jejichž vydávání se však finančně podílí i České srdce.

František Antonín Buchal (1915–2002) Navštěvoval školy Komenského ve Vídni, kde v roce 1933 maturoval na české reálce. Aktivně se zapojil do odbojové činnosti. Stal se členem odbojové skupiny Curie (v jejichž řadách bojovali i sociální demokraté, lidovci a názorově jinak orientovaní vídeňští Češi, které spojoval boj proti nacismu). Během války byl zatčen a uvězněn. Později mu byl československou vládou udělen Československý válečný kříž 1939 a byla mu předána medaile Za chrabrost. Aktivně se podílel na spolkovém životě, od roku 1958 pracoval v ústředí Českého srdce. Zastával funkce předsedy Lidového sdružení a místopředsedy Slovanské Besedy a Jednoty svatého Metoděje. Opakovaně byl v letech 1987 až 1998 zvolen předsedou Českého srdce. V letech 1983 až 1988 se stal místopředsedou Menšinové rady. Valná hromada Menšinové rady jej dne 26. 3. 1988 zvolila svým předsedou. Funkci vykonával až do valné hromady, která se uskutečnila dne 29. 6. 1991.

ně potřeboval finanční prostředky. Spolek sice v poúnorovém období nevstoupil do žádné ze střešových menšinových organizací reprezentujících buď odpor, nebo souhlas ve vztahu ke komunistickému režimu v Československu, ale v rámci udržení výuky přijímal finanční i další podporu od československých úřadů a činil tak především prostřednictvím Sdružení, Československého ústavu zahraničního a Československého vyslanectví ve Vídni. Tím si ze strany prodemokraticky orientované části menšiny často vysloužil projevy opovržení. Na druhou stranu však mnoho dětí z demokraticky orientovaných rodin českou školu navštěvovalo.

Lze tedy i v této ideově nesmiřitelné době nalézat důkazy styčných bodů, které mohly rozdělenou menšinu v jistých oblastech alespoň trochu sbližovat. Oba „ideové“ bloky v rámci menšiny si totiž uvědomovaly nutnost výchovy mládeže v duchu stále žádoucí národní (nikoliv ovšem komunistické) tradice ve smyslu zachování jazyka a kulturního odkazu předků. Proto si mohli čtenáři na stránkách Vídeňských svobodných listů o české škole přečíst i následující slova: „...*Musí býti úzkostlivě dbáno, aby s dětmi, našim školám svěřeným, nebylo experimentováno, ani hazardováno. Škola nesmí být výchovným ústavem politickým.*“

Vztah demokraticky orientovaných menšinářů ke škole tedy leckdy nebyl nesmiřitelně vyhraněný. Logicky ani takový být nemohl. Skutečností, že škola představuje budoucnost menšiny a její žáci jsou nejen rodilými mluvčími českého a slovenského jazyka, ale zároveň pokračovateli spolkového života, si byli více či méně vědomi všichni příslušníci menšiny, bez ohledu na svou politickou orientaci.

V roce 1960 se České srdce znovu pokusilo zorganizovat prázdninové pobyty dětí na venkově, nebo u moře. Kancelář ústředí však narazila na nepředvídatelné překážky, jako byla například měnová reforma v Jugoslávii. Těžkosti se vyskytly také při zajišťování pobytů v Itálii. Hlavním důvodem, proč se prázdninové pobyty neuskutečnily, však byla skutečnost, že se přihlásili zejména dospělí, kteří mohli vycestovat standardně s cestovní kanceláří. Předpokládali však, že s Českým srdcem to budou mít levnější. Takové pojetí „charity“ však s odkazem Českého srdce nemělo nic společného.

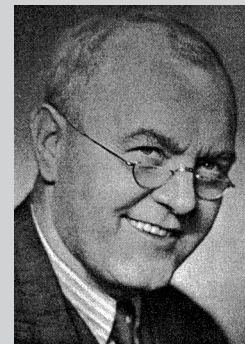
Spolek se však i přes dramatický úbytek členů a finančních prostředků snažil i v poválečném období, alespoň v mezích možností, pokračovat ve skutečné podpurné práci. Na každé schůzi ústředí Českého srdce byly projednávány žádosti jednotlivých odborů o podpory pro jejich členy. Tento striktně neveřejný systém se ukázal jako nejvhodnější. A to jak pro žadatele, kterého doporučil odbor, jenž jeho sociální situaci dobře znal a dokázal prověřit, ale v dané situaci i pro České srdce samotné. Dodejme, že vzhledem k změně situace již heslo Českého srdce nemohlo znít v podobě předválečného hesla „*Vše pro dítě!*“. Podpora začala směřovat na ty, o které se nemohla postarat ani rodina a dostatečně ani rakouský stát. Jednalo se zejména

o osamělé staré a nemocné členy. V pozdějších letech se stala oblíbenou i jiná forma příspěvku, kterou představovalo čtvrtletní či roční předplatné Vídeňských svobodných listů. Pro staré lidi totiž noviny zajišťovaly pravidelné spojení s menšinou a platformu, z níž se dozvídali nejen o menšinových akcích. Přispívaly tak pozitivně k zahánění destruktivních pocitů opuštěnosti a osamění.

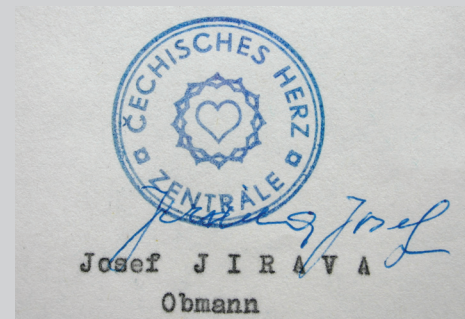

Přesto, že se České srdce snažilo i ve složité situaci let poválečných udržovat při životě alespoň některé oblasti své původní činnosti, neveselá finanční situace tyto aktivity stále výrazněji omezovala. Až do roku 1957 se přes obětavost členů nedařilo Českému srdci vést přebytkový rozpočet. Do jisté míry byla finanční nerovnováha způsobena i dlouhodobou půjčkou, kterou České srdce po válce poskytlo Československému ústřednímu výboru ve Vídni na zajištění reemigrace. V danou dobu byl totiž ještě silný předpoklad, že činnost Českého srdce ve Vídni bude (vzhledem k faktickému přestěhování menšiny do Československa) prakticky likvidována a nebylo tedy nelogické věnovat větší částku ze spolkového jmění ve prospěch klíčové a snad i poslední velké dějinné menšinové události. Politický vývoj však nakonec určil osud menšiny jinak. Peníze však již byly poskytnuty a bohužel se ukázalo, že bude velmi složité získat půjčenou částku v plné výši zpátky. Dlouholetý tajemník ústředí Českého srdce Viktor Goldmann zaslal 26. 9. 1950 dopis Československému ústřednímu výboru ve Vídni, který spolupodepsala i místopředsdkyně Českého srdce A. Gregorová. List jménem širšího vedení žádal o vrácení půjčky. Splacení dluhu bylo pro České srdce v tomto období klíčové, neboť přesměrování finančních subvencí z Československa výhradně na Sdružení Čechů a Slováků přivedlo ostatní spolky včetně Českého srdce do složité finanční situace:

„České srdce bylo by vám povděčno za úhradu poskytnuté vám půjčky 16 666 šilinků neuhrazených. Poněvadž ČS potřebuje nutně uvedenou částku na poskytování jednorázových výpomocí přestárlým krajanům a na zakoupení oděvních součástek pro potřebné děti z českých škol. Připomínáme, že v dosud neuhrazené částce jsou také obsažena vydání za reemigrační výpravy 3. 678 šilinků.“

Josef Jirava (1892–1972) spojil svůj život s životem české menšiny. Členem Českého srdce v Rakousku se stal krátce po jeho založení. Zastával názor, že cesta ke zlepšení podmínek života menšiny a celé společnosti vede jen skrze důsledné prosazování socialistických myšlenek prostřednictvím politiky. Proto se stal členem sociální demokracie, kde dosáhl vůdčího postavení v Československé socialistické straně v Rakousku, která byla na kandidátce SPÖ. V letech 1949 až 1959 byl členem vídeňského zemského zastupitelstva. V šedesátých letech byl předsedou Menšinové rady české a slovenské větve v Rakousku. V letech 1960 až 1971 byl opakovaně zvolen předsedou Českého srdce, československé sociální péče v Rakousku. Spolupráce s Josefem Jonášem, dlouholetým jednatelem Českého srdce v Rakousku, přerostla v celoživotní přátelství, tak jak je v menšině zvykem, a vedla jej k podpoře a posléze záchraně menšinových novin. České srdce se za jeho předsednictví stalo vydavatelem Vídeňských svobodných listů. Rovněž za dosavadním finančním zabezpečením Českého srdce lze spatřovat stopy spolupráce obou mužů.

Josef Jonáš (1920–2002) byl jedním z nejvýraznějších menšinových představitelů. V období protektorátu Čechy a Morava byl zatčen a 3 roky vězněn ve Wohlau. Po válce byl funkcionářem sociálně-demokratické mládeže v Brně a Praze. Po únoru 1948 odmítl vstoupit do KSČ a vytvořil skupinu, která ilegálně převáděla do Rakouska. V létě 1948 byl zatčen a propuštěn koncem roku. V únoru 1949 uprchl do Rakouska, kde žil od roku 1954 ve Vídni. Působil v exilové sociální demokracii, byl jednatelem ústřední komise mládeže a zastupoval ji v Mezinárodní unii socialistické mládeže v Kodani. Svůj život úzce spojil s činností Českého srdce, kde působil v letech 1962–1965 a 1971–1993 jako tajemník. Od roku 1979 byl členem a později předsedou správní rady Českého domu ve Vídni (Hotelu Post). Neuvěřitelných 27 let byl šéfredaktorem Vídeňských svobodných listů. V letech 1958–1965 byl jednatelem Menšinové rady, 1962–1983 tajemníkem Československé socialistické strany v Rakousku aj. Usiloval o spolupráci exilové sociální demokracie, v níž patřil k reformnímu proudu se Socialistickou stranou Rakouska (SPÖ). Udržoval spojení s opozičními silami ve vlasti a po roce 1989 se podílel na obnově sociálně demokratické strany v Československu. Věnoval svůj život menšině a práci ve prospěch návratu demokracie do vlasti, na úkor svého osobního života. Zejména díky němu se Českému srdci zachovaly dokumenty vztahující se ke spolkové historii. Uznání Jonášových zásluh o spolek dokládá mj. i rozhodnutí valné hromady z roku 2002, kdy byl schválen návrh na zaslání pozdravu „*velké dosavadní opoře Českého srdce J. Jonášovi*“, který byl v té době hospitalizován a za nedlouho poté zemřel.

Československý ústřední výbor ve Vídni v odpovědi z 5. 11. 1950 konstatuje, že: „...*nebyla dosud převedena hotovost uložená u Živnobanky v Praze. Urgujeme znovu. Vina není na naší straně*“. Vidíme, že střešová menšinová organizace ČSÚV byla v otázce reemigrace do jisté míry závislá i na financích z Českého srdce, které za celou reemigrační akcí stálo nejen jako činitel organizační, ale také finanční. Korespondence vztahující se k této (v rámci menšiny velmi citlivě vnímané) záležitosti pokračovala až do roku 1953, kdy 15. 1. 1953 České srdce dostalo poslední kýženou odpověď bývalého tajemníka ČSÚV, který byl ručitelem půjčky: „*Složil jsem na váš účet částku 15 000 šilinků, které České srdce povolilo řádným usnesením předsednictva (zapůjčit) Československému ústřednímu výboru a dále pohledávku 5000,-, která vznikla zálohovým vyplacením výloh na část skupinové reemigrace na rakouské půdě.*“ Uvedenou půjčku poskytlo České srdce v roce 1949.“

Nepříjemná záležitost, která se táhla několik let a negativně ovlivnila nejen finanční rozvahu Českého srdce, ale především vztahy v samotné menšině (zopakujme, že vedení Československého ústředního výboru tvořili po válce lidé integrálně spojení i s vedením Českého srdce), tak byla konečně dořešena. I díky tomu se finanční rozpočet spolku začal opět pomalu přibližovat žádoucímu rovnovážnému stavu, i když částky, s nimiž organizace operovala, již nelze ani zdaleka srovnávat se „*zlatým*“ obdobím meziválečným. Přesto mohlo České srdce opět začít ve větší míře vyplácet nejen pravidelné podpory potřebným, ale poskytovat i mimořádné finanční příspěvky. Jejich schvalování a také vyšetření skutečné situace žadatele měly i v této době na starosti především konkrétní odbory. Pokud však došlo k situaci, kdy byl jistý finanční příspěvek z důvodů akutní situace žadatele potřebný okamžitě (nemoc, hospitalizace, úmrtí v rodině apod.), bylo ústředí oprávněno v těchto zvláštních případech rozhodnout ihned. Pro ilustraci, v roce 1960 bylo ústředím Českého srdce a jeho odbory vyplaceno na jednorázové podpory celkem 16 328 šilinků (celkem bylo od roku 1957, kdy se opět podařilo přivést účet Českého srdce do rovnováhy, na těchto podporách vyplaceno 61 548 šilinků).

Mezi důležitou finanční pomoc poskytovanou Českým srdcem však patřily a patří podpory, které byly solidárně poskytovány spřáteleným menšinovým spolkům. Obecně známá je výpomoc tiskovému orgánu Menšinové rady Vídeňským Svobodným listům, která je dlouhodobá a bez ní by noviny ve své dosavadní podobě již dávno nevycházely.

Jinou formu finanční pomoci mohly představovat bezúročné půjčky, tedy peníze poskytnuté pro menšinové účely a za podmínek, které jinak v rámci bankovních institucí nebyly dostupné. Jedním z příkladů takové pomoci může být žádost, kterou projednalo ústředí Českého srdce 18. června 1962. Sokolská župa v ní žádala o finanční příspěvek na pořádání sletu zahraničního sokolstva. Žádosti bylo vyhověno a České srdce poskytlo Sokolské župě na slet bezúročnou půjčku. Důvěra za důvěru se Českému srdci naštěstí zpravidla „*vyplatila*“. V tomto případě to

znamenal, že na schůzi širšího ústředí Českého srdce 11. února 1963 mohlo vedení konstatovat, že půjčka Sokolské župě již byla splacena.

V květnových dnech roku 1964 byla zase ústředí Českého srdce doručena žádost Jednoty svatého Metoděje. Jednota žádala o příspěvek na prázdninový zájezd dětí do Švýcarska. Ústředí Českého srdce za předsednictví Josefa Jírávy se sice rozhodlo (vzhledem k odkazu Českého srdce v oblasti péče o děti) žádosti vyhovět, ale otázka zájezdu vyvolala diskuzi. Mnozí se domnívali, že podpora dětských pobytů by měla být opět výraznější a postavená na širší bázi. Ozývaly se (nám již dávno známe) hlasy, že je nutno dbát, aby děti, které podporu získají, navštěvovaly českou školu. Tento názor však nebyl, vzhledem k výše zmíněnému propojení Komenského s oficiálním československým režimem, přijímán bez kritických připomínek. František Buchal zde vyslovil názor, který byl v demokratické části menšiny, zejména po zkušenostech let padesátých, široce zakořeněný, a to sice, „*že by nebylo správné, abychom říkali, že budeme podporovat jen děti, které chodí do české školy. Jednota pořádá zájezd v určité době, aby děti nebo jejich rodiče nebyli sváděni k zájezdům jinam*“ (Buchal měl samozřejmě na mysli zájezdy do Československa pořádané zejména za spolupráce Sdružení, vyslanectví a různých institucí v rámci československého státu).

Práce Českého srdce i v této historické etapě probíhala a dodnes probíhá striktně podle stanov a její kořeny leží v jednotlivých odborech. Počet odborů však již po druhé světové válce logicky nikdy nemohl dosáhnout počtu, kterým se mohla organizace pyšnit v době svého největšího meziválečného rozmachu. To samé platí i o počtu členů. Těmito faktory byla, a je dodnes, určována spolková činnost Českého srdce v Rakousku.

Velký úbytek členské základny i obětavých funkcionářů a dobrovolných pracovníků způsobila válka a následná reemigrace do staré vlasti. V Rakousku (z 90 % ve Vídni) zůstalo dle odhadů československého ministerstva zahraničí z počátku 70. let zhruba 40 000 osob českého a slovenského původu. Naprostá většina původních menšinářů již měla v té době rakouské státní občanství. Jistou „*injekci*“ pro menšinu mohlo být ještě cca 7000 uprchlíků z období po srpnu 1968, většina z nich se však života menšiny nijak neúčastnila, ti aktivnější si pak spíše zakládali spolky vlastní, což k navazování kontaktů se „*starou*“ menšinou příliš nepřispívalo. Do Českého srdce vstoupilo v rozmezí let 1969 až 1998 pouze cca 300 nových členů, často se přitom jednalo o menšináře z tradičních rodin, kteří po druhé světové válce odešli do vlasti a nyní se s pocitem deziluze vraceli zpět.

V roce 1960 se počet odborů snížil na 16. Důvodem byl nejen malý počet členů, ale například XVIII. odbor vykazoval kromě nedostatečného počtu členů i nedostatek ochotných funkcionářů. Jisté řešení představovalo postupné slučování menších odborů.

„S touto formou pokračování odboru má již dobrou zkušenost odbor IX., který se spojil s odborem XIX. a XVIII. odbor se v nejbližší době sloučí se XVII. odborem Českého srdce. Na doporuče-

Matal Karel (1923–2001). Historik české menšiny v Rakousku. Absolvent škol Komenského neunikl totálnímu nasazení. Po válce pracoval jako nezávislý novinář a od roku 1949 jako vedoucí archivu Rakouského odborového svazu. V roce 1956 se stal vedoucím vídeňské kanceláře Konfederace svobodných odborů v Bruselu/IBFG a od roku 1976 byl tajemníkem mezinárodního oddělení Rakouského odborového svazu/ÖGB. Jako odborový pracovník měl oficiální kontakty i s partnery v Československu. Tato skutečnost byla terčem kritiky menšinových spolků. Svého postavení však využíval k podpoře disentu a exulantů. Vedoucím redaktorem Vídeňských svobodných listů se stal v březnu 1993. Díky Matalovi list přinášel více článků zaměřených na historii s cílem upevnit národní uvědomění čtenářů. Matal byl také předsedou České sociálně demokratické strany v Rakousku a v letech 1976 až 2000 místopředsedou Menšinové rady. Byl rovněž předsedou jednoty Máj a členem předsednictva Vídeňského pracovního společenství pro menšinové otázky. Jeho historicky významný archiv byl do roku 2017 badatelské veřejnosti k dispozici ve vídeňském Forschungszentrum für historische Minderheiten. Celá rodina Matalova byla samozřejmě aktivní v Českém srdci. Karel Matal starší patřil k jeho zakládajícím členům. Karel Matal vykonával dlouhá léta funkci předsedy odboru a také jednatele ústředí. V této činnosti ho následovala i manželka Olga, která též vykonávala po několik let funkci jednatelky v ústředí Českého srdce.

České srdce bylo již od svých počátků založeno především na dobrovolné, obětavé a nezištné práci svých členů. Tento charakter si spolek udržoval i ve složitých letech poválečných, kdy členů postupně ubývalo a ubývalo i sil k aktivní charitativní práci. Přesto se však stále našlo dost obětavých menšinářů (především z tradičních menšinářských rodin spojených s Českým srdcem již v dobách předválečných), kteří byli ochotni vyměnit své pohodlí za pomoc ostatním. Ti nacházeli ocenění své činnosti především v pocitu uspokojení z činnosti, která byla ku prospěchu menšině a především těm, kteří by bez pomoci Českého srdce často nemohli vést plnohodnotný život (chudí, nemocní, staří lidé). Veřejnou formou ocenění bývaly zmínky ve Vídeňských svobodných listech nebo diplomy, které byly ústředím rozdávány při mimořádných příležitostech, jako byly například valné hromady či různá jubilea dlouholetých funkcionářů.

ní ústředí výhledově dojde v příštích letech ke sloučení odborů III. a I. a dále VI. a XV.“. (Zpráva jednatele na 30. valné hromadě Českého srdce konané 2. 4. 1960)

K dalšímu slučování docházelo i nadále. V prosinci 1964 tak bylo ústředím projednáno a schváleno sloučení VIII. odboru s VII. odborem. K další významné změně ve správě spolku došlo v roce 1969, kdy bylo ústředí ze své, v té době již tradiční, adresy na Drachengasse 3 (kde však paradoxně sídlilo i „nepřátelské“ Sdružení Čechů a Slováků v Rakousku a jeho Vídeňské menšinové listy, později Krajanské noviny) přesunuto na Margaretenplatz 7 a v podstatě „spojeno“ s redakcí Vídeňských svobodných listů a sekretariátem Československé socialistické strany v Rakousku, s níž byla v té době spojena většina vedoucích funkcionářů ústředí (tehdejší předseda Josef Jirava, šéfredaktor VSL a dlouholetý tajemník Českého srdce Josef Jonáš, další předsedové Ludvík Kolín a Josef Brůha, dále např. Karel Matal aj.).

I přes nezbytné omezení spolkových aktivit byly (a doposud jsou) valné hromady Českého srdce svolávány pravidelně na základě řádně schválených stanov (§ 11 až 15) a vždy představovaly jeden z vrcholů spolkového života menšiny. Až do roku 1998 se valné hromady konaly každoročně, poté se přešlo na dvouleté intervaly. Průběh každé valné hromady se řídil léty zažitým a prověřeným programem. Nešlo přitom jen o záležitosti organizační, jednalo se také o příležitost k přátelskému setkání všech členů, kteří společně ve slavnostní a povětšinou i přátelské atmosféře posuzovali práci za uplynulé období, pohovořili však i o věcech týkajících se dalších oblastí menšinového života či o záležitostech rodinných a osobních. Jedním z vrcholů však vždy byla volba zástupců, kteří měli mít tu čest a důvěru reprezentovat a řídit organizaci do další valné hromady. Činnost spolku za uplynulé období vždy shrnoval jednatel. Ten ve své zprávě rekapituloval nejdůležitější události, které se v ústředí i odborech odehrály v uplynulém období, včetně informací o akcích jednotlivých odborů. Pokladní zpráva pak doplnila informace finanční povahy.

Pravidelný bod programu poválečných valných hromad představovala zpráva o hřišti Českého srdce v X. okrese, jednom z mála nepřehlédnutelných odkazů slavné spolkové a menšinové minulosti Čechů a Slováků ve Vídni. Hřiště, vídeňské veřejnosti známé jako Tschechischer Herzplatz, sloužilo i v poválečném období ke konání menšinových akcí nebo sportovních utkání. Kromě infrastruktury Stadionu, chaty Českého srdce a dalších menších dřevěných budov, zde byl stále udržován i hostinec s výčepem a občerstvením, který byl oblíbeným místem menšinových dostaveníček. Víme, že toto hřiště bylo od počátku Českým srdcem vnímáno jako zásadní příspěvek pro plnohodnotný život české a slovenské menšiny na Dunaji. Jeho význam byl mnohokrát veřejně konstatován, a to nejen v období předválečném, ale i poválečném. Také u příležitosti valné hromady v březnu 1998, která byla zároveň jednou z fo-

rem oslavy osmdesátého výročí Českého srdce v Rakousku, jednatel Karel Matal zdůraznil, že hřiště mělo pro menšinu vždy velký význam a představovalo její národní baštu.

Pravidelně se zde konaly jarní, letní slavnosti i podzimní slavnosti Českého srdce, ale také Dny menšiny, pořádané Menšinovou radou. Po válce zbyl z těchto velkolepých akcí s deseti-tisícovou účastí často jen stín, který byl však milou vzpomínkou na slavné dny české a slovenské menšiny na Dunaji a také připomenutím, že tyto dny nemohou nikdy zcela skončit, pokud to menšina sama nepřipustí. V letech 1956 a 1962 se zde například podařilo zorganizovat celosvětové slety svobodných Sokolských žup a hřiště tak alespoň na chvíli zazářilo ve své předválečné slávě. Drobnější akce a oslavy však probíhaly na hřišti vcelku pravidelně i nadále. Kupříkladu jen v létě roku 1960 bylo na hřišti uspořádáno hned několik menšinových akcí. V první řadě to byl Den Českého srdce, na kterém k tanci a poslechu vyhrávala hudba krajana Davida. Menšinová rada také na hřišti uspořádala již zmíněný Den menšiny, kdy se zde setkali členové všech spolků a společně prožili letní odpoledne s bohatým programem. Dále na hřišti uspořádali svoji slavnost Čeští socialisté, Svaz českých krejčí a Hudební spolek Šohaj. České srdce bylo tento rok potěšeno ne zcela obvyklým a velmi živým zájmem o pořádání slavností, neboť to byl stále vítaný pramen příjmů, i když se tento pramen svou silou ani v nejmenším nemohl vyrovnat dobám předválečným. Hřiště se samozřejmě i nadále pronajímalo sportovním klubům, zejména ty menší však mnohdy nebyly schopny dostát sjednaným finančním závazkům. V roce 1960 byl vyjedнан pronájem pro sportovní kluby Ajax a Wiener Fussballverband. Výtěžek z pronájmů České srdce samozřejmě z velké části investovalo do sociální péče.

Náklady na udržování hřiště však nebyly malé a zisky z pronájmu hrací plochy a z pořádání různých menšinových podniků je často nedokázaly zcela pokrýt. Vlastnictví hřiště v X. okrese a dílčí pronájmy dalších hřišť v rámci Vídně se tak ze zdrojů zisku pomalu stávaly spíše finanční přítěží. Při vědomí situace Českého srdce a jeho finančních možností, tak jak se vyvíjely v poválečných desetiletích, nás tak ani nepřekvapí, že vedení spolku začalo stále intenzivněji uvažovat o prodeji. První zmínky lze nalézt už v zápisech ze schůzí ústředí na počátku let šedesátých.

„Byla zde diskuze stran jednání o prodeji hřiště/tj. horní část hřiště, kde se nachází ASKO/... musíme objektivně uvážiti všechny důvody pro a proti, musí se též důkladně promyslet sociální problém. Záleží na všech, vše dobře rozmyslet ne se rozhodnout překotně, uvážiti do budoucna a odbory at' sdělí, jestli jsou pro prodej neb proti. Každý at' si udělá vlastní úsudek, jestli jest zapotřebí prodat.“ (Zápis ze schůze širšího ústředního výboru Českého srdce ze dne 12. 2. 1962)

MENŠINOVÝ ŽIVOT

JUBILEJNÍ OSLAVA

České srdce a Menšinová rada české a slovenské větve v Rakousku pořádala v lednu v sále Slovanské Besedy jubilejní oslavu zaslužilých menšinových pracovníků: kr. Josefa Brůhy, kr. redaktora Josefa Jonáše a kr. med.rady dr. Jana Petříka.

V úvodu předseda Českého srdce kr. František Buchal vzpomněl tragického skonu krajanů dr. Jana a Emilie Sokolových. Připomněl a vyzdvihl jejich zásluhy o českou menšinu ve Vídni (k údalosti se vracíme článkem na jiném místě VSL). Všichni přítomní uctili památku povstáním.

Poté hovořil o zásluhách výše jmenovaných krajanů, kterým byly předány věcné a květinové dary. V krátkých děkovných proslovích bylo jimi zdůrazněno, že práce pro menšinu byla jim prakticky od mládí samozřejmostí a pokud to dovolí zdraví, že hodlají i nadále v ní a pro ni pracovat.

Za výzdobu a úpravu sálu, občerstvení a hudbu se postarali krajanky a krajané z Českého srdce.

Wien, den 11. I. 1971

Kassenausgang

S 8.000,-

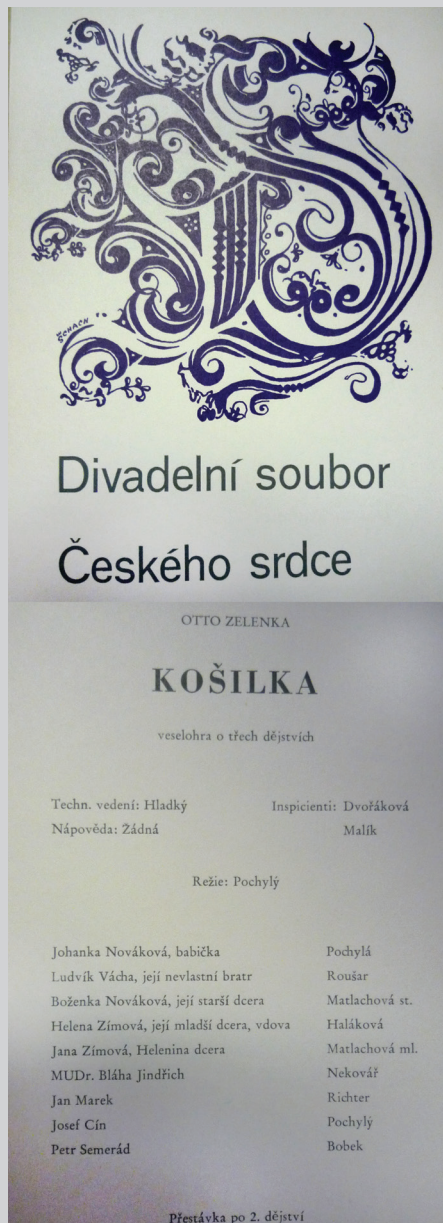
Príspevek Českému srdci - ústředí
na národní slavnost - 19. X. 1970

geb.:

Fol.:

Unterschrift

„LAPIDAR“ Durchschreibesystem Nr. KA 52

Ačkoliv mnohé aktivity Českého srdce musely být v poválečném období vzhledem k poklesu členské základny omezovány, v kulturní oblasti se snažil být spolek stále aktivní.

Následující schůze širšího ústředního výboru však tehdy ještě konstatovala: „...podle usnesení širšího ústředního výboru se horní část hřiště prozatím neprodá, předseda Jírava byl toho názoru, že tvrdá srdce prodej hřiště zamítla.“ (Zápis ze schůze širšího ústředního výboru Českého srdce ze dne 12. 3. 1962)

Finanční problémy zejména od let šedesátých ztěžovaly práci Českého srdce tou měrou, že postupně byly utlumeny nebo omezovány některé zbylé „tradiční“ činnosti (např. poručnictví z povolání), nebo musela být snížena výše podpor a nákladů na ošacovací akce. Přestože tedy rozhodování nebylo lehké, došlo nakonec České srdce k definitivnímu rozhodnutí hřiště prodat. Prodej se uskutečnil 14. 9. 1971. Takto získané finanční prostředky (16 616 920 šilinků) uložilo České srdce do akcií a cenných papírů a veškeré výdaje na sociální práci i na investice tak mohlo hradit z dividend a úroků. V danou dobu se jednalo o velmi rozumné řešení, neboť finanční politika Kreiskyho vlád (1970–1983) se snažila držet úrokové sazby vysoko (samozřejmě zde ale hrála roli i inflace, která se např. v první polovině 80. let držela kolem 6 %). Nejen díky prodeji velkého hřiště, ale i díky kontinuální snaze šetřit tam, kde to neohrožovalo základní menšinové zájmy, se Českému srdci stále dařilo podporovat nejen vlastní členy, ale přispívat i na některé podniky ostatních menšinových spolků. Z finančních uzávěrek Českého srdce ve sledovaném období můžeme uvést příklad konkrétních vydání právě z roku 1971. I v tomto roce totiž spolek finančně podpořil řadu menšinových organizací, které se na něj obrátily s žádostí o podporu jejich činnosti (uvádíme ze zápisu v dobovém znění):

<i>X. odbor Českého srdce na práci s mládeží</i>	3 000,-
<i>Rodičovská rada ŠSK</i>	2 500,-
<i>Jednota svatého Metoděje</i>	5 000,-
<i>Orel Videň</i>	2 000,-
<i>VSL - měsíčně á 1800,-</i>	22 000,-
<i>Čs. lidové sdružení v Rakousku</i>	50 000,-
<i>Čs. jednota „Barák“</i>	50 000,-
<i>Celkem</i>	<i>167 900,-</i>

Největší část financí ovšem České srdce i v tomto roce investovalo do „tradičních“ oblastí své činnosti, tedy do podpor konkrétních menšinářů (děti, nemajetné rodiny, senioři, invalidé), kteří tuto pomoc z různých důvodů potřebovali. Uvedme opět ukázkou ze zaznamenaných vydání pro rok 1971:

Příruční pokladna Českého srdce – vydání

Kancelářské potřeby, pozvánky, obálky, dotazníky:

<i>Formuláře, kartoteční listky</i>	<i>1 259,60</i>
<i>Pojištění, elektrický proud</i>	<i>170,-</i>
<i>Jízdenky</i>	<i>800,-</i>
<i>Poštovné</i>	<i>121,10</i>
<i>Podpory</i>	<i>15 500,-</i>
<i>Vánoční podpory</i>	<i>105 307,-</i>
<i>Vánoční nadílka</i>	<i>19 085,80</i>
<i>Inzeráty ve VSL</i>	<i>2 089,20</i>
<i>Daň z obratu - Finanční úřad</i>	<i>901,84</i>
<i>Deficit divadla</i>	<i>9 022,65</i>
<i>Příspěvek VSL</i>	<i>5 400,-</i>
<i>Delegačné - jízdné</i>	<i>240,-</i>
<i>Celkové vydání</i>	<i>157 897,18</i>

Celkový stav hospodaření byl přitom pro rok 1971 konečně po delší době schodků plusový. Prodej velkého hřiště a uložení části prostředků do akcií a cenných papírů byl v dané situaci jistě logický finanční tah. Dobrý hospodář však nesází pouze na jednu kartu. Navíc si vedení bylo vědomo toho, že vlastní hřiště pro pořádání menšinových akcí vždy patřilo k jeho prioritám. Spolek proto za část peněz zakoupil větší pozemek s domkem ve Strasshofu (plánek), který vlastní dosud. Větší investice však směřovaly i do dlouho odkládaných oprav a úprav různých spolkových místností v Drachengasse, na sanaci Slovanské besedy, na modernizaci redakčních prostor Vídeňských svobodných listů na Margaretenplatzu (s modernizací novin souvisel i nákup sazečského stroje pro tiskárnu a dalšího vybavení pro redakci).

Správnost tehdejšího rozhodnutí ústředí, jak naložit s majetkem Českého srdce, potvrdila po takřka patnácti letech i revizní zpráva přednesená na 65. valné hromadě v červnu 1985:

„Revizní zpráva vyhodnotila příjmy a vydání rozpočtu. Ten se podařilo udržet přes veškeré těžkosti v rovnováze. Všechna čísla finanční bilance ukázala, že se podařilo splnit usnesení valné hromady z roku 1971 do posledního písmene – valná hromada tehdy uložila ústředí, aby byly prostředky co nejlépe uloženy a aby přinesly pro České srdce co největší užitek.“

Naším čtenářům

Již od dubna 1965 dostávají naši odběratelé „Vídeňské svobodné listy“ stále za stejnou cenu. Každý si jistě může dobře vzpomenout, kolik věcí denní spotřeby se za tuto dlouhou dobu zdražilo — a to nikoliv jen málo, ale velmi citelně. A také všechny rakouské časopisy již musily několikrát zvýšit ceny. Také koncem minulého a začátkem tohoto roku jsme četli ve všech novinách a časopisech oznámení, že ceny těchto tiskovin musí být zvýšeny.

Toto zvýšení cen se týká také všech krajských a exilových časopisů v celém světě — všichni si obrací na své čtenáře s oznámením jak vysoko stouply náklady na tisk a ceny papíru.

Také my musíme téměř po devíti letech oznámit našim čtenářům, že náklady na tisk a ceny papíru v Rakousku za tuto dobu byly již nescílněkrát zvýšeny. Přesto se nám dosud dařilo vydávat náš časopis za stále stejnou cenu. Až nyní dosahuje zvyšování cen papíru a náklady na tisk takových částek, že i my musíme našim čtenářům oznámit, že po devíti letech jsme nuceni zvýšit cenu Vídeňských svobodných listů z dosavadních dvou šilinků na tři šilinky za výtisk. Čtvrtletní předplatné bude od 1. ledna 1974 činit 35.— šilinků.

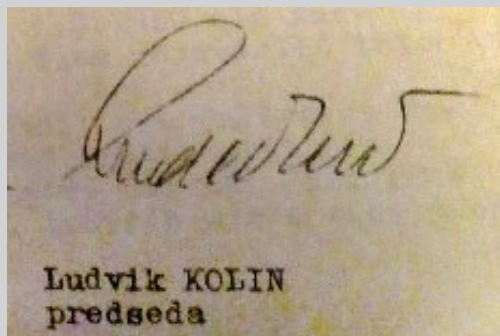
Věříme, že všichni naši odběratelé uznají tuto nezbytnou nutnost a že nám zůstanou i nadále věrni. A že také ocení naši devítiletou snahu a úsilí, kterým se nám podařilo po tak dlouhou dobu, uprostřed všeobecného zvyšování cen, udržet náš časopis a prodávat jej za skutečně velmi nízké předplatné. Nyní již však opravdu nemůžeme jinak a proto prosíme o pochopení a porozumění. Věříme, že všechny naše krajan-ky a krajané ocení naše dosavadní snahy, pochopí toto naše nezbytné opatření a zůstanou nám i nadále věrni — za to jim předem srdečně děkujeme.

YDAVATEL a NAKLADATEL

**Menšinová rada české a slovenské
vetve v Rakousku**

**České srdce, československá
sociální péče v Rakousku**

Ludvík Kolín (1924–2010), absolvent české reálky ve Vídni byl od mládí přesvědčeným sociálním demokratem. Ve válečných letech se zapojil do odbojového hnutí vídeňských Čechů. V lednu 1943 byl zatčen a uvězněn. Po válce se živil i jako profesionální hudebník. Zapojil se do menšinového života, zejména v Českém srdci. Zaměstnání na ministerstvu sociální péče mu umožnilo podporovat uprchlíky z Československa. Působil v DTJ, divadelním spolku Máj – Barák a ve spolku tamburašů Adria. V letech 1962–78 byl zvolen okresním radou za SPÖ v XVI. okrese. Zastával funkce místopředsedy Menšinové rady a místopředsedy Československé sociálnědemokratické strany v Rakousku. Od října 1967 do dubna 1968 byl vězněn ve věznici Brno-Bohunice za pomoc při útěku občanů z ČSSR a za podporu a péči o uprchlíky ve Vídni. Byl odsouzen k trvalému vypovězení z ČSSR. Plně rehabilitován byl v roce 1991. Byl dlouholetým předsedou Knihovního spolku Jirásek a jednatelem výboru Nová Vlast. Jako jeden z mála starousedlíků podporoval z pozice předsedy spolku Jirásek začlenění emigrantů po roce 1968 do menšinových spolků. V letech 1983–93 byl členem představenstva Československé sociální demokracie v exilu. Působil jako předseda Československé sociálnědemokratické strany v okrese Ottakring a předseda okresní sekce Českého srdce Ottakring. V roce 1972 byl zvolen předsedou Českého srdce. V důsledku nepodloženého obvinění a pletich byl odvolán. V letech 1994 až 2003 zastupoval českou menšinu v Poradním sboru pro menšiny v Úřadu spolkového kancléře Dne 24. 9. 2007 převzal za obětavou činnost ve prospěch menšiny pamětní medaili Ministerstva zahraničních věcí ČR.

V rámci uchování národních tradic a v souladu s cílem prohlubování znalostí československých dějin navázalo v poválečném období ústředí Českého srdce na tradici svých prvorepublikových předchůdců. V poválečných letech věnovalo a věnuje mimořádnou pozornost historickým výročím staré vlasti. Úkolu připomínat menšině významné historické okamžiky se chopili vzdělání představitelé Českého srdce, osobnosti z meziválečné generace, zejména obětavý jednatel Českého srdce a redaktor Vídeňských svobodných listů Josef Jonáš, dlouholetý jednatel Českého srdce a zároveň historik české menšiny ve Vídni Karel Matal a předseda Kulturní komise ústředí Českého srdce Oto Češka. Tito vzdělání vlastenci připravovali slavnostní programy k významným výročím: rozpadu monarchie, vzniku Československé republiky a vzniku Rakouské republiky v roce 1918. Každoročně byli na programu kulturních akcí Českého srdce zařazeny vzpomínkové večery k připomínce narozenin prvního československého prezidenta-zakladatele prof. T. G. Masaryka a ke dnu narození druhého československého prezidenta Dr. Edvarda Beneše. Vzpomínková shromáždění k historickým výročím konce druhé světové války a osvobození koncentračního tábora Mauthausen, kde byli vězněni jak příslušníci odboje z řad české a slovenské menšiny, tak i českoslovenští a v době válečné tzv. protektorátní příslušníci, se po léta těšila vysoké návštěvnosti z řad menšiny. České srdce nezapomínalo ani na statečný čin českých hrdinů, příslušníků československého výsadku z Velké Británie, kteří se souhlasem exilové československé vlády v čele s Edvardem Benešem uskutečnili atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Současné je připomínáno následné vyhlazení české obce Lidice u Kladna a likvidace jejích obyvatel. Vzpomínkám na tyto události jsou věnovány doprovodné přednášky a komponované filmové pořady.

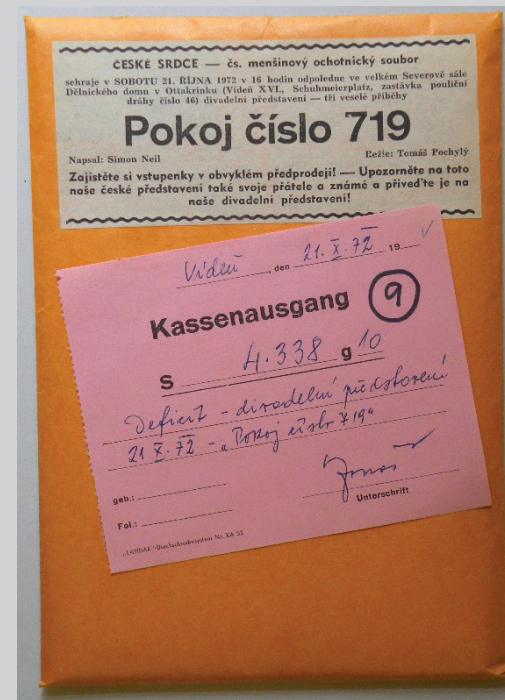
Stálým problémem poválečných let, který řešily a stále řeší všechny menšinové spolky, zůstává úbytek členů. Tím je pak negativně ovlivňována i návštěvnost spolkových akcí. České srdce řešilo tento problém cestou spolupráce s dalšími spolky, např. s Akademickým spolkem ve Vídni. V sobotu 23. října 1976 se tak v sále Slovanské besedy uskutečnil společný a hojně navštívený Filmový večer uspořádaný jako vzpomínka na 28. říjen 1918. Byl na něm promítnut film o vzniku Československa doplněný proslovem předsedy Akademického spolku Oto Češky.

Kulturní komise Českého srdce připravovala pro své členy i další akce. Mimo jiné 20. května 1978 uspořádalo ústředí Českého srdce autobusový výlet na Moravské pole. První zastávkou bylo slavné bojiště z roku 1260 u Schlosshofu a další zastávka se uskutečnila ve městě Marchegg, které bylo založeno po vítězství nad Maďary českým králem Přemyslem Otakarem II. Součástí programu byla i mše svatá v renesanční kapli svatého Rocha v Mannersdorfu nad řekou Moravou. 2. června 1982 uctila menšina v bývalém koncentračním táboře Mauthausen

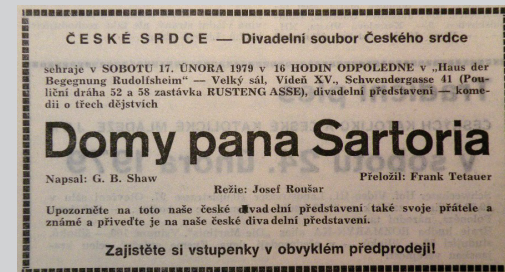
památku svých hrdinů. Došlo ke slavnostnímu odhalení pamětní desky na počest všech Čechů a Slováků, kteří zde byli nacisty zavražděni či utýráni k smrti. Pamětní deska byla zhotovena z iniciativy spolků sdružených v Menšinové radě. V červnu 1978 rovněž proběhly vzpomínkové slavnosti u příležitosti výročí zničení české obce Lidice. V říjnu pak České srdce iniciovalo oslavy vzniku Československa.

Významnou příležitostí nejen k bilanci celoroční práce, ale i k připomenutí historických událostí českých dějin a české menšiny v Rakousku jsou samozřejmě vždy také valné hromady Českého srdce, zvláště ty související s „osmičkovými“ výročími ve vlasti. Takovou byla i 58. řádná valná hromada 26. listopadu 1988, kterou zahájil předseda F. Buchal přivítáním a vzpomínkou na všechny zesnulé krajanů a krajanů, kteří byli věrnými členy Českého srdce a dobrými menšináři. Zprávu o činnosti ústředního výboru přednesl jednatel Josef Jonáš. Vzhledem k zásadním výročím událostí z let 1918, 1938 a 1968 se věnoval jejich připomenutí a upozornil na fakt, že v Československu ještě nebyl rok 1918 plně doceněn. Připomenul skutečnost, že někteří z těch, kteří v roce 1948 připravili puč v Československu, se v roce 1968 aktivně podíleli na reformě systému v rámci tzv. Pražského jara a po jeho brutálním ukončení okupací vojsky Varšavské smlouvy byli donuceni emigrovat. Nyní však chtějí menšinářům „udělovat rady“ (pozn. autorů – zde Jonáš narážel i na nedávné polemiky, které vedly Vídeňské svobodné listy s časopisem Kulturního klubu; předseda ČS Buchal nicméně tehdejšímu čerstvému šéfredaktorovi VSL Krupkovi doporučoval, aby se do těchto sporů nepouštěl více, než je nezbytně nutné a vždy pouze po poradě s ním a s předsedou Menšinové rady J. Petříkem). Tato nedůvěra vůči posrpnové emigraci z Československa u většiny menšinářů přetrvávala. Předseda Českého srdce Buchal dále poukázal na změny v Sovětském svazu, především vítanou otevřenost (tzv. „glasnost“) a dodal, že se tam připravuje i změna ústavy. Po skončení jednání byl promítnut český film, který byl natočen k 20. výročí Masarykovy Československé republiky v roce 1938 a jehož vlastníkem bylo České srdce.

Přestože následující rok nepatřil k těm významným „osmičkovým“, zvláště listopad a prosinec přinesly zásadní politické změny nejen pro Československo. Nové situaci věnovala za slouženou pozornost i 59. řádná valná hromada Českého srdce, která se uskutečnila ve Slovanské besedě 25. listopadu 1989 za přítomnosti 64 delegátů z jednotlivých odborů. Zprávu o činnosti ústředního výboru přednesl jednatel Josef Jonáš. V úvodu svého referátu upozornil v politickém přehledu na politické události, které zmítaly Evropou. Připomenul historická výročí roku 1988, konec velké války, vznik nových států na území bývalého rakouského soustátí a komunistický puč v roce 1948, který nastolil nedemokratický režim v Československu. Konstatoval, že pokus o reformu společnosti známý jako Pražské jaro skončil v srpnu 1968 okupací Československa vojsky států Varšavské smlouvy. Jednatel Jonáš zdůraznil, že čes-

Kulturní činnost patřila v poválečném období k důležitým aktivitám Českého srdce. Nedařilo se však již naplňovat model předválečný, kdy koncerty či představení pořádaná Českým srdcem nebyla jen příležitostí k setkání menšinářů, ale také vítaným zdrojem příjmů pro spolkovou pokladnu. V tomto období již představení naopak často končila deficitem, který muselo České srdce uhradit z vlastních prostředků. Přesto spolek nehodlal na tuto činnost rezignovat, neboť v ní spatřoval jeden ze základních tmelících prvků po válce početně oslabené a ideologicky rozdělené menšiny.

Oto Češka (1924–2002) Absolvent českých škol Komenského. Následné studium na české reálce mu přerušila válka a byl jako řada jeho spolužáků nasazen na nucené práce. Vzhledem k tomu, že u odvodní komise uvedl českou národnost, nebyl odveden do wehrmachtu. V roce 1945 zakončil studia maturitou a následně studoval ČVUT obor architektura a pozemní stavitelství v Praze. Po skončení studia v roce 1949 požádal o cestovní pas, který po určitých těžkostech získal a odjel do Rakouska. Ve Vídni spolu s kolegou Musilem zažádali v roce 1951 o nostrifikaci. V letech 1951 až 1964 projektoval ve vlastním ateliéru společně s rakouským architektem A. Wiltschikem a poté s krajanem architektem Karlem Musilem. Od roku 1950 byl členem Akademického spolku a později se stal jeho předsedou. Působil ve správní radě Hotelu Pošta. V šedesátých letech se stal předsedou spolku Barák a na valné hromadě Menšinové rady jej zástupci 18 spolků 17. 6. 2000 zvolili jejím předsedou. Tuto funkci vykonával až do své smrti v roce 2002. Vynikající práci pro menšinu vykonával jako předseda kulturní komise Českého srdce, v jehož ústředí působil od roku 1983 a v letech 1989–2002 byl místopředsedou. Neúnavně organizoval výlety k místům spjatým s historií českého státu a Československa, zajišťoval filmová představení dokumentárních filmů k české historii, českých historických filmů a k dějinám české menšiny ve Vídni. Jako člen MR se zasloužil o překonání rozkolu a smíření v menšině.

ká menšina stála vždy na správné straně, odmítala komunismus v jakékoliv podobě a ubírala se cestou demokracie. Seznámil přítomné s akcemi, které zorganizovalo České srdce v roce 1988. Bylo vzpomenuáno výročí památného října 1918, 125. výročí založení Akademického spolku a 120 výročí organizovaného českého dělnického hnutí. České srdce uspořádalo pořad k neblahému 50. výročí podepsání Mnichovské smlouvy. Uskutečnil se ples Menšinové rady a, proběhly tři další kulturní pořady a mnoho akcí v odborech Českého srdce, jako Dny matek, oslavy vánočních svátků, autobusové zájezdy a další. Všechny akce byly velmi dobře navštíveny. Zdůraznil, že bez Českého srdce, bez jeho finanční záštity, by byl život české menšiny daleko obtížnější a chudší. Řečník jako obvykle poděkoval všem členům předsednictva a širšího výboru za celoroční spolehlivou spolupráci, všem funkcionářům za věrnost Českému srdci a menšině. Závěrem vyslovil přání, aby se do práce v menšině zapojila ve větší míře mládež, rozšířila se členská základna a zlepšily se osobní vztahy mezi členy spolku.

Podzim 1989 ve východní Evropě a listopadové události v Československu se odrazily i v životě doposud rozdělené české menšiny. Menšinová rada české a slovenské větve v Rakousku vydala prohlášení, které otiskly únorové Vídeňské svobodné listy v roce 1990 pod názvem „*Aby bylo jasno!*“ Prohlášení se obracelo hlavně na menšináře stojící dosud mimo Menšinovou radu. Zdůraznilo, že tradice Menšinové rady ji důsledně zavazují (jako sjednocující organizaci, která byla od svého založení po první světové válce jedinou střešovou organizací všech krajanských spolků a organizací, bez rozdílu politického a stranického zaměření, světového názoru či náboženské příslušnosti) k respektování zásad demokracie v české a slovenské menšině ve Vídni. Revoluce v Československu v listopadu 1989 se nazývala sametová a její heslo „*Nechceme pomstu, nedopustíme však, abychom utrpěli ztrátu paměti*“ doplnila Menšinová rada ve svém prohlášení na základě menšinových zkušeností následovně:

„Nechceme pomstu, ale také ne ztrátu paměti. Nechceme také ani vyčítat nikomu bloudění po falešných cestách, musí však být jasno. Cesta do demokratického společenství české a slovenské větve na Dunaji je otevřena všem krajanům.“

V podobném duchu vůči Sdružení Čechů a Slováků v Rakousku publikoval své úvodní články na stránkách VSL i jednatel Českého srdce Josef Jonáš. Za jedinou možnou dobrou službu, kterou nyní mohlo prokázat menšině, považoval jeho odchod, omluvu, zveřejnění pravdy a zamezení šíření dalších lží. To mělo napomoci sjednocení a ozdravení menšinového života. Po porážce komunistického režimu ve východním bloku včetně Československa v devadesátých letech dvacátého století se české menšině v Rakousku podařilo pomalu překonávat dosavadní rozkol, jehož příčinou byl vztah menšinových spolků ke komunistickému režimu v Československu. Konec ideologických rozporů byl pak symbolizován i tím, že spolky, stojících dosud mimo, vstoupily do Menšinové rady. I České srdce muselo v průběhu své cesty

v souvislosti se změnou společenských podmínek změnit způsoby a formy podpůrné a sociální práce. Zároveň se, tak jako ostatní menšinové spolky, potýkalo s neustálým úbytkem členů a především bolestivým nezájmem ze strany mládeže, která se často hleděla spíše integrovat do většinové rakouské společnosti a neviděla v menšinových aktivitách žádnou přidanou hodnotu pro svou budoucnost. Jednou z možností, jak tomu čelit, byla i snaha učinit spolkové akce přitažlivějšími právě pro mladší generaci a otevřít je i novým trendům, pokud je bylo možné jakkoliv skloubit s propagací a zachováváním specifík české a slovenské kultury na Dunaji.

Každá valná hromada představuje v životě spolku nejen radostné setkání s přáteli, ale především příležitost k bilancování spolkové činnosti. V devadesátých letech se prohloubila spolupráce mezi jednotlivými odbory a byla navázána užší spolupráce s ostatními menšinovými spolky. Tento trend vyhodnotila tehdejší jednatelka Českého srdce Olga Matalová ve své zprávě za období 1998–1999. V tomto období intenzivně pracovala kulturní komise pod vedením svého předsedy Oty Česky, která uspořádala i řadu podniků k připomenutí významných událostí české historie pod společnou hlavičkou Menšinové rady. V březnu 1998 to byla připomínka 50. výročí úmrtí Jana Masaryka, v dubnu pořad k oslavě 650 let Karlovy univerzity. V květnu se uskutečnila přednáška dr. M. Bártlové z bratislavské univerzity k osobnosti Milana Hodži. V červnu proběhla pod názvem „*To byl Sokol*“ vzpomínka na sokolské slety v letech 1938 a 1948. V září téhož roku bylo v sále Slovanské besedy vzpomenuo předsedkyni Společnosti Eduarda Beneše, profesorkou Univerzity Karlovy Věrou Olivovou 50. výročí úmrtí tohoto státníka. Na září si redaktor J. Jonáš připravil přednášku k 60. výročí Mnichovské zrady. Říjen proběhl ve znamení oslav osmdesátého výročí založení Československé a Rakouské republiky. V následujícím roce 1999 pronesl profesor Univerzity Karlovy, historik Robert Kvaček přednášku o zřízení Protektorátu Böhmen und Mähren. V červnu se uskutečnil hudební večer pěveckého souboru z Tlumačova. A v červenci vystoupila na samostatném hudebním večeru sólistka Státní opery v Praze Ivana Ročková za klavírního doprovodu. Po prázdninách si připravil přednášku k 60. výročí druhé světové války předseda kulturní komise Česka. Profesor R. Zahradník vystoupil v říjnu s přednáškou „*Osud a výhled České republiky*“. Dále se v říjnu podařilo realizovat Večer Hašlerových písniček s pěveckým souborem z Otrokovic. V listopadu profesor Vintř z vídeňské univerzity seznámil posluchače s recenzí knihy „*Vídeňská čeština*“. Druhým podnikem tohoto měsíce se stala historická přednáška O. Česky k 60. výročí uzavření českých vysokých škol. V prosinci každého roku se všichni menšináři těšili na společné vánoční oslavy pořádané Českým srdcem a Akademickým spolkem.

Spolupráce Akademického spolku s Českým srdcem se stala ještě intenzivnější za předsednictví Heleny Klein-Watrycz, která se snažila oživit činnost jednoho z historicky nejstarších spol-

Oslavy Dne matek jako jeden z nejvýznamnějších svátků menšiny. Svátek se slaví druhou květnovou nedělí a vyjadřuje úctu k ženám, matkám a jejich roli ve společnosti. Svátek se slaví na celém světě v různé dny. Zasluhu na zavedení Svátku matek v demokratickém Československu má především Alice Masaryková, nejstarší dcera prvního československého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Tato vzdělaná a společensky angažovaná žena plnila po smrti matky roli první dámy republiky. V předválečném Československu, ale i v prvních letech po válce, se stal Svátek matek velmi oblíbeným svátkem. Jednotlivé odbory Českého srdce věnují každoročně přípravě svátku matek pečlivou pozornost. Některé odbory pořádají pro své oslavenkyne kulturní odpoledne s občerstvením, tombolou, jiné odbory je zvou na podvečerní zábavu s tancem a další organizují výlety. Každý odbor se snaží projevít poctu důstojným způsobem. O pestrosti oslav svědčí i příklad průběhu oslav z roku 1982. Tehdy pořádaly jednu z největších oslav společně odbory Vídeň V, X/XII. a Atzgersdorf ve velkém sále Dělnického domu ve XII. okrese. Na začátku popřál předseda odboru X/XII. Karel Matal maminkám spokojenost, zdraví a životní pohodu. Připomenul národně manifestační charakter akcí Českého srdce slovy: „*Naše stoprocentní účast na těchto podnicích má před veřejností dokumentovat naši svornost a skutečnost, že nikdy nezcizíme naše humanitní ideály. Svoboda a lidská práva jsou i v budoucnu naše krédo. A proto je nutné, aby všechny tyto podniky měly národně manifestační charakter*“. Následující zábavu s ochotníky připravil Josef Koutník. Na oslavě zpívali, hráli a recitovali manželé Stejskalovi Koutníkovi, Pochylí a Martínek Florián.

Petr Gregory (1947–2008). Vyučil se v nakladatelství Jugend a k literatuře si zachoval pozitivní vztah. V roce 1971 se v Praze oženil a v letech 1973–1981 působil na Rakouském vyslanectví v Praze. Z té doby znal významné rakouské politiky, mj. Rudolfa Kirchschlägera, pozdějšího prezidenta Rakouské republiky. Po návratu pracoval v obchodní sekci chemického průmyslu. V roce 1997 odešel do předčasného důchodu. Věnoval se drobné menšinové práci. Byl členem Jednoty svatého Metoděje, dlouholetým místopředsedou Českého srdce a členem Akademického spolku. Za jeho vedení se výrazně pozvedla úroveň listu Československého lidového sdružení „*Věstník*“, určeného jako informační bulletin pro českovídeňské katolické spolky. Rovněž obětavě zasáhl ve chvíli, kdy orgán Menšinové rady Vídeňské svobodné listy neměl odpovědného redaktora. Tuto funkci vykonával v letech 2002–2004.

ků české menšiny, jehož předsedou kdysi býval i pozdější prezident T. G. Masaryk. S předsedou kulturní komise Českého srdce O. Čěškou nacházeli společnou cestu, jak tohoto cíle dosáhnout. Snažili se nadále na společné akce zvát kvalitní přednášející, ale nezapomínali ani na tzv. lehčí programy s cílem přivést na společné spolkové akce i širší menšinovou veřejnost.

Spolupráce s československými (českými) zastupitelskými orgány

První kroky směřující k navázání přetřhaných vazeb menšiny s československými diplomaty učinily obě strany bezprostředně po pádu komunistického režimu v Československu a po zvolení Václava Havla prezidentem republiky.

Po sametové revoluci v roce 1989 vedla zastupitelský úřad ČR ve Vídni až do doby rozdělení Československa v roce 1993 velvyslankyně Magdaléna Vašáryová. Členka Slovenského Národného divadla a oblíbená herečka vystudovala na Univerzitě Komenského v Bratislavě sociologii. Jako velvyslankyně se téměř okamžitě, tak jako předúnoroví českoslovenští diplomaté, zapojila do menšinového života.

Ve funkci prvního českého velvyslance působil po rozdělení Československa na Českou republiku a Slovenskou republiku bývalý politik Pavel Jajtner. Menšina na něj při různých příležitostech i dnes vzpomíná a váží si ho za vstřícný a přátelský přístup.

V letech 1998–2004 zastával funkci velvyslance České republiky v Rakousku spisovatel Jiří Gruša (1938–2011). Vystudovaný filozof a historik se stal signatářem Charty 77 a v roce 1981 založil s Ludvíkem Vaculíkem samizdatovou edici Petlice. V té době získal literární stipendium a odcestoval do USA. Návrat do vlasti mu již nebyl umožněn. Vynucenou emigraci prožil převážně ve Spolkové republice Německo a věnoval se literární činnosti. Po znovunabytí občanství po listopadu. 1989 byl jmenován československým a následně českým velvyslancem v Německu a později v Rakousku, kde po skončení mise vedl vídeňskou Diplomatickou akademii. Osobně se zapojil do záchrany archivu Školského spolku Komenský, který je dnes vůbec nejvzácnějším a nejuplnějším spojením menšiny s její historií. Podpořil spolupráci archivářů Národního archivu ČR na projektu a zajistil i nezbytnou podporu ministerstva zahraničních věcí. Napsal slabikář s názvem „*Máma, táta, já a Eda*“, který byl vydán ve Vídni v roce 1988 a opětovně v roce 1991. Do jisté míry tak navázal na aktivity osobností, jakými byly např. Milada Fliederová, které se snažily vídeňským českým dětem zajistit kvalitní učebnice pro výuku mateřského jazyka v menšinových podmínkách.

Do života české menšiny ve Vídni se záhy po svém jmenování velvyslancem (ve funkci v letech 2004–2006) zapojil právník a diplomat Rudolf Jindrák. Navštěvoval akce jednotlivých

menšinových spolků, slavnosti Českého srdce nevyjímaje. Velvyslanec Jindrák po absolvování Právnické fakulty Univerzity Karlovy vstoupil do diplomatických služeb a působil v Mnichově, Maďarsku, Rakousku a Německu.

Ve funkci jej nahradil bývalý pražský primátor Jan Koukal, absolvent Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy v Praze. Pražský primátor byl zvolen v roce 1993 a funkci zastával do roku 1998, kdy byl také zvolen do Senátu parlamentu ČR. V letech 2006–2012 byl velvyslancem ČSR v Rakousku. Pod jeho vedením se vyslanectví bohužel účastnilo menšinových akcí pouze v nezbytně nutné míře a užší spolupráci s jednotlivými spolky zpravidla nenavazovalo.

Významná změna, pro menšinu jistě pozitivní, však nastala s příchodem velvyslance Ing. Jana Sechtera, který český zastupitelský úřad vedl až do října 2017. Velvyslanec navázal řadu kontaktů s menšinou, kterou ve své funkci všemožně podporoval. Na vyslanectví se mj. uskutečnil koncert obnoveného pěveckého spolku Lumír, který byl spojen se křtem knihy Viktora Velka o dějinách Lumíru. Vyslanectví poskytlo podporu autorům i organizátorům výstavy k 70. výročí Vídeňských svobodných listů, jejichž vydavatelem je Menšinová rada a na jejichž financování se České srdce dodnes významně podílí. Velvyslanec rovněž navštěvoval společné akce Českého srdce a Akademického spolku. Oceněním Jana Sechtera za jeho diplomatickou činnost bylo bezesporu i vyznamenání hlavního města Vídně „*Goldener Rathausmann*“, které mu 3. srpna 2017 předal vídeňský starosta Michael Häupl. Nesporně k tomu přispěl i velvyslancův živý zájem o menšinu a její minulý, současný a budoucí život nejen ve Vídni.

V roce 2018 byla velvyslankyní České republiky jmenována zkušená diplomatka a právnička Ivana Červenková, která do té doby zastávala funkci náměstkyně ministra zahraničních věcí České republiky. Její Excelence paní velvyslankyně ihned po svém příjezdu do Vídně pozvala na osobní setkání zástupce všech menšinových spolků a vytvořila tak další předpoklady budoucí vzájemné spolupráce.

Anton Florián (1967). Potomek tradiční menšinářské rodiny. Od útlého mládí navštěvoval české školy, nejprve mateřské školky v X. a II. okrese, poté školu Komenského. Díky aktivnímu zapojení celé rodiny v menšinové práci měl ke spolkové činnosti již od dětství velmi blízko. Matka Irena byla dlouholetou náčelníci Sokolské župy vídeňské a vedla Sokol XII/XV. Otec Pavel byl již od mládí aktivním divadelním ochotníkem, hrál volejbal a cvičil v Sokole, kde se stal také jednatelem župy a starostou Jednoty Tyrš Vídeň XII/XV. Především však zastával funkci předsedy V. odboru Českého srdce, jehož práci po letech nečinnosti opět oživil. Anton Florián se po příkladu otce stal aktivním cvičencem a volejbalistou v Sokole, a to i na nejvyšší rakouské ligové úrovni. Volejbalovou kariéru rozvíjel i jako funkcionář. Již přes 30 let je vedoucím volejbalového odboru sokolské župy rakouské. Své aktivní účinkování v Českém srdci zahájil již v šesti letech jako člen dětských souborů vystupujících v rámci různých spolkových oslav. V roce 2011 pak převzal od svého strýce Jaroslava vedení V. odboru Českého srdce a navázal tak na dlouholetou rodinnou tradici.

Dlouholetý předseda Českého srdce **Jiří Uher** (1935) Po absolvování Komenského školy se ve Vídni vyučil truhlářem a založil vlastní firmu. V mládí vstoupil do TJ Sokol Vídeň III. Rodina pravidelně navštěvovala český kostel na Rennwegu. J. Uher se záhy stal členem výboru VII. odboru Jednoty svatého Metoděje (JSM) a v roce 1967 jeho předsedou. Vstoupil do III. odboru Českého srdce, kde zastával funkci pokladníka a jednatele. Působil v předsednictvu Československého lidového sdružení v Rakousku. V roce 1986 byl zvolen předsedou ústředí JSM. Jeho zásluhou se podařila realizace generální opravy části kláštera po návratu Kongregace bratrů utěšitelů z Getsemane, bez nároků na veřejné prostředky a bez zatížení širší katolické krajanské veřejnosti. Od r. 1974 byl J. Uher rovněž členem Menšinové rady, posléze jejím dlouholetým místopředsedou. I zde kromě Jednoty svatého Metoděje, kterou zastupoval, věnoval pozornost charitativní práci Českého srdce v Rakousku. V roce 2000 byl zvolen předsedou Českého srdce, československé sociální péče v Rakousku a tuto funkci vykonával až do roku 2016. České srdce, tak jako ostatní menšinové spolky, se v tomto období potýkalo s úbytkem členské základny. Spolek pod jeho vedením nalezl řešení ve slučování odborů. Předseda Jiří Uher zaujal rovněž zásadní postoj k osudu Vídeňských svobodných listů. V době jejich deficitního hospodaření finanční ztrátu plně hradilo České srdce, které trvalo na zachování menšinového listu a jeho jednotlivé odbory přispívaly svým zasloužilým členům na roční předplatné. Životní oporou Jiřího Uhra je již po mnohá desetiletí manželka Magdalena, roz. Vávrová.

České srdce v 21. století

Spolek vstoupil do roku 2000 slušně finančně zabezpečen dobrým hospodařením svých zakládajících členů i jejich pokračovatelů. Bilance hospodaření zůstávala přebytková, i když počet členů postupně kvůli stárnutí a odúmrti klesal a tím se snižoval i příjem z členských příspěvků. České srdce od počátku vedlo transparentní a velmi přesné účetnictví. Značná pozornost byla vždy věnována výběru revizorů. Závěry revizní komise na valných hromadách opakovaně konstatovaly, že České srdce i v tomto období vynakládalo své prostředky v rámci svého původního poslání na sociální, kulturní a menšinovou práci. Kromě řady obětavých funkcionářů v ústředí i jednotlivých odborech na tom měl bezesporu velkou zásluhu i tehdejší předseda Českého srdce Jiří Uher (do funkce volen opakovaně pro léta 2000–2016). Také on pokračoval v tradici předcházejících předsedů, kteří vždy obhajovali nutnost existence menšinových novin. Tento fakt konstatoval předseda Českého srdce J. Uher i u příležitosti oslav 70. výročí vzniku Vídeňských svobodných listů, ke kterým se za České srdce připojil následující zdavici:

„Jménem spolku České srdce, československá sociální péče v Rakousku, se připojuji s gratulací k sedmdesátiletému výročí menšinového listu, jehož spoluzakladatelem v roce 1946 byl i náš spolek. Spolek České srdce byl po značnou část existence Vídeňských svobodných listů jejich majitelem a nakladatelem. Tuto funkci se, mnohdy i za cenu značných finančních obětí, vždy snažil plnit tak, aby noviny zůstaly pro menšinu zachovány. Náš spolek si na stránkách Vídeňských svobodných listů nikdy nenárokoval výsadní postavení a vždy se snažil, aby list sloužil demokratické menšině jako celku. Přeji mu, aby tuto roli i v dalších desetiletích plnil stejně věrně, jako v uplynulých sedmdesáti letech.“

Stanovy Českého srdce deklarují (bliže viz samostatná kapitola o stanovách), že spolek není spolkem politickým, jeho hlavním cílem je sociální a charitativní činnost. Vždy poskytoval podporu a pomoc potřebným, zejména dětem, chudým, válečným poškozcům a invalidům. V době největšího rozmachu své činnosti v polovině 20. let dvacátého století měl svůj odbor v každém vídeňském okrese a několik dalších odborů mimo Vídeň. V současné době vykazuje České srdce osm spojených odborů a i přes nezbytná, a z historického vývoje vyplývající, omezení původního rozsahu své činnosti stále pracuje ve prospěch české menšiny a i po 100 letech své existence je její silnou oporou. Poskytuje subvence jak jednotlivým spolkům sdruženým v Menšinové radě, tak i Menšinové radě jako takové, zejména v případě trvale ztrátových Vídeňských svobodných listů, které při současné ekonomické situaci, struktuře čtenářstva a konkurenci digitálních a síťových médií již nemohou zajistit svou vlastní ekonomickou

soběstačnost. Přesto České srdce chápe prozatím jejich existenci v tradiční podobě jako nezbytnou, neboť plní úlohu spojovatele zejména mezi nejstarší generací menšinářů a děním v nejen v menšině, ale do jisté míry i mimo ni. Přesto je velice kladně generací mladších menšinářů hodnoceno zavedení internetových stránek Českého srdce i Vídeňských svobodných listů v režii Českého srdce. Heslo mladých „*Kdo není na síti, jako by nebyl*“ potvrdil i průzkum návštěvnosti.

České srdce se z organizace, která svým sociálním zaměřením stála většinou v pozadí „*politického*“ dění, v průběhu doby proměnilo ve sjednocující tmel menšiny, její morální a finanční oporu na Dunaji. Lze říci, a v rámci období po roce 1989 to bylo i mnohokrát veřejně konstatováno, že bez Českého srdce by dávno neexistovaly nejen Vídeňské svobodné listy (ještě na počátku 90. let vykazoval list každoročně ztrátu významně převyšující půl milionu šilinků, která byla hrazena z prostředků faktického majitele listu – Českého srdce), ale zanikla by i řada dodnes oblíbených menšinových kulturních podniků a život Čechů na Dunaji by byl mnohem chudší.

České srdce stále věnuje velkou pozornost osvětě a výchově k účtě k rodnému jazyku a českým dějinám. Každoročně pořádá spolkové oslavy národních výročí s programem pro celou širokou krajanskou veřejnost. Nejen členové Českého srdce, ale i ostatních menšinových spolků se účastní oslavy dne založení československého státu 28. října 1918. Zároveň je vždy připomínán Národní svátek Rakouské republiky. Ten připadá na 26. října, kdy poslední spojenecký voják opustil na základě státní smlouvy v roce 1955 území Rakouska.

Vzpomínkové večery i tradiční oslavy Svátku matek spolu s vánočními oslavami sdružují menšinu jako celek, potkávají se zde starší ročníky s nastupující generací a pro všechny příslušníky menšiny mají nejen společenskou, ale i komunikační funkci, jejíž význam je ještě umocněn tím, že oslavy probíhají v mateřském jazyce. I proto tyto slavnosti představují radostné a oblíbené zastavení menšinářů.

První valná hromada Českého srdce v novém tisíciletí se uskutečnila (poprvé nikoliv po roce, ale po dvou letech) 20. 10. 2000. Zvolila nové ústředí v čele s Jiřím Uhrem, prvním místopředsedou Oto Českou a druhým místopředsedou Karlem Matallem. Jednatelkou se stala Olga Matalová. Na základě §13 Stanov Českého srdce se ve schváleném dvouletém intervalu dne 29. 11. 2002 uskutečnila i následná valná hromada. Na zahájení předseda J. Uher vyzval přítomné, aby minutou ticha uctili památku čelných funkcionářů, kteří v uplynulých dvou letech řady Českého srdce opustili: dlouholetý a čestný předseda F. Buchal, místopředsedové K. Matal a O. Češka, a dále člen širšího kulturního výboru Jaroslav Prokop. Předseda ocenil jejich úspěšnou a obětavou práci pro krajanskou větev s tím, že na ně nebude zapomenuto.

© Milan Klouzal

Milan Klouzal (1952). Jeho život i menšinářská práce jsou spojeny se II. vídeňským okresem. Od malička byl vychováván v českých školách, nejprve ve školce v III. okrese, poté ve škole Komenského na Sebastianplatzu. Již od dětství byl s matkou Valérií a otcem Vilémem aktivně účasten spolkové činnosti, především v Sokole a v Českém srdci. Dodnes vzpomíná s dojetím především na Annu Kofroňovou, která mu svou obětavou činností ukazovala cestu k humanitním ideálům Českého srdce. Ty se snaží do současnosti naplňovat a dále rozvíjet i jako předseda III./V. odboru Českého srdce ve Vídni.

Mezi tradiční „*rodiny*“ Českého srdce patří i **rod Kalouskových**. František Kalousek junior navazuje jako předseda spojeného XII. odboru Českého srdce (XV, IX Atzgersdorf) na práci svého otce Františka (dlouholetý funkcionář Českého srdce jak v jeho ústředí, tak i v rámci odborů) a v menšinové činnosti je mu velkou oporou i jeho manželka Petra, která se jako jednatelka ústředí obětavě věnuje pořádání spolkových podniků.

Hana Kostohryzová (1934). Absolvovala školu Komenského. Díky příslušnosti k tradiční menšinářské rodině se již od útlého věku účastnila spolkového života. V současnosti je aktivní v Sokole, Akademickém spolku a především v Českém srdci. Od roku 2003 vede odbor Českého srdce v XVII. okrrese. Tuto funkci převzala po dlouholetém vrcholném menšinovém funkcionáři Františku Bouchalovi. Pod jejím vedením se odbor soustředí především na péči o staré a nemocné členy a snaží se podporovat pocit vzájemnosti v rámci menšiny prostřednictvím různých společenských akcí a kulturních podniků. Odbor je též aktivní při přípravě tradičních podniků Českého srdce, jako je vánoční nadílka či oslava Dne matek.

Věra Mottlová (1946). Absolventka českých škol Komenského a starostka Sokola II, XX a XI. Vedoucí II. odboru Českého srdce.

Jeho slova byla potvrzena ve zpravodajské zprávě o činnosti za uplynulé období, kterou přednesla jednatelka O. Matalová. Vyzdvihla zejména záslužnou činnost kulturní komise, která se zaměřila na historická výročí jak československých, tak i rakouských dějin. Komise pod vedením svého předsedy O. Češky zajistila vysokou úroveň pořadů uspořádaných Českým srdcem. V roce 2000 kulturní komise zorganizovala mimo jiné pietní položení věnce u busty T.G. Masaryka na Vídeňské univerzitě, které se uskutečnilo v den jeho narozenin 7. března. Dne 1. dubna byla v sále Slovanské besedy slavnostně odhalena busta Jana Amose Komenského, kterou věnoval syn slavného českého sochaře Vincence Makovského, architekt Zdeněk Makovský. V upomínku na své hrdiny uspořádalo České srdce 5. května 2000 zájezd do koncentračního tábora Mauthausen, kde byly položeny věnce k pomníkům a pamětním deskám popravených krajanů. V letech 2000 i 2001 byly pořádány tradiční a hojně navštívené reprezentační plesy v Parkhotelu Schönbrunn.

69. valná hromada byla řádně a včas svolána podle stanov a uskutečnila se 20. 10. 2006 v sále Slovanské besedy. Počet přítomných delegátů odpovídal §11 stanov a valná hromada tak byla usnášeníschopná. Po úvodních formalitách jednatelka Olga Matalová informovala členy o pravidelných schůzkách ústředního výboru, schůzích předsednictva a širšího ústředního výboru.

I na této valné hromadě byla projednávána subvence pro VSL, která byla jednomyslně schválena. Zároveň bylo apelováno na členy, aby každý člen ČS odebíral noviny a členové byli vyzváni, aby získávali nové odběratele.

Kulturní výbor navázal úzkou spoluprací s Akademickým spolkem a jejich společná výsledná činnost se stala obohacením pro celou menšinu. V lednu 2005 se díky této spolupráci podařilo zorganizovat koncert Pěveckého sboru B. A. S v českém kostele na Rennwegu. 26. února 2005 se uskutečnil reprezentační ples české menšiny v Parkhotelu Schönbrunn. V dubnu se podařilo zorganizovat zábavné odpoledne s Jaroslavem Zimákem. V červnu proběhly dva podniky: hudební pořad „*Tango-vášnivý smutek*“ s Pavlem Koutníkem a přednáška na téma Poslední Přemyslovci a první Lucemburkové. V listopadu proběhl vzpomínkový večer na Oskara Nedbala a v prosinci se konala vánoční oslava Českého srdce, společně s Akademickým spolkem a za účasti souboru Jaroslava Zimáka.

V kulturní oblasti se dařilo i v roce 2006 téměř každý měsíc zorganizovat jednu akci. V únoru proběhla hojně navštívená prezentace knihy Ladislava Nykla „*Pozvánka do Rogersovské psychologie*“. V dubnu navštívili posluchači koncert nazvaný „*Mozart mezi Brnem a Prahou*“, na němž umělci vystoupili v historických kostýmech. Uskutečnila se také přednáška „*Velehradská tradice a cyrilometodějský kult*“. 20. května se sešla široká menšinová veřejnost v kostele svatého Ruprechta k poslechu skladby „*Labyrint světa a ráj srdce*“, kterou složil Pavel Kout-

ník. Před prázdninami se ještě uskutečnilo Hudební odpoledne s Pavlem Koutníkem. V září vyslechli posluchači druhou část přednášky „Z dějin českých knížat a králů“. Vrcholnou menšinovou akci roku představoval opět reprezentační ples, který se již tradičně uskutečnil v únoru v Parkhotelu Schönbrunn.

Jednatelka Matalová pochválila i práci v odborech. Odbor II, v jehož čele stál František Chouara, představoval jeden z nejmenších odborů, přesto pořádal každoročně mimořádně vydařenou oslavu Dne matek a společnou oslavu Vánoc. Odbor III vedl Karel Zachař, ten se svými 70ti členy patřil k nejsilnějším odborům. Společně slavili nejen jubilea svých členů, ale i Svátek matek a Vánoce. Odboru se podařilo získat 4 nové členy. Na výroční členské schůzi V. odboru byl zvolen vedoucím Jaroslav Florián, který se zaměřil především na péči o přestárlé členy odboru. Jednatelka konstatovala, že se podařilo omladit členskou základnu a „*odbor má 40 členů, z toho 5 nových*“. Předsedou IX. odboru byl zvolen dlouholetý menšinář Jaroslav Procházka, kterému vydatně pomáhala manželka Jiřina. Společně se starali se o nemocné krajanů a navštěvovali je pravidelně v domově důchodců. Spojené odbory X/XII/XV/XVI/Atzgersdorf zvolily v září 2006 předsedou P. Gregoryho, místopředsedou se stal František Kalousek ml. a jednatelem Pavel Koutník. Tímto krokem se odboru podařilo získat výrazně mladší krajanů do výboru, což vysoce ocenilo ústředí. Odbory pořádaly tradiční oslavy v Ruckergasse, které byly hojně navštěvované nejen členy, ale i ostatními příslušníky menšiny. Jedním z nejmenších odborů byl XI. odbor, který vedla předsedkyně Anna Šimáková. I přes její pokročilý věk se jí podařilo výborně zorganizovat péči o starší členy a pečlivě připravit tradiční oslavy. K oslavě Dne matek odbor spojil své síly se III. odborem a společně vzdaly hold maminkám a srdečně jim poděkovaly. Velký odbor tvořily sloučené odbory VIII/XVII/XVIII, jejichž předsedkyní byla opětovně zvolena organizačně vynikající Hana Kostohryzová, která dle konstatování jednatelky „*odbory řídí velmi dobře, pečlivě se stará o své členy a udržuje s nimi pravidelný styk*“. Jednatelka Matalová také ocenila, že odbor dokázal vždy uspořádat důstojné tradiční menšinové oslavy. Vedení XX. odboru se zhostila Věra Gregorová, která byla rovněž oceněna za svoji péči a starostlivost o členy odboru. Oslavy odbor pořádal společně se III. odborem. V závěrečné řeči jednatelka vyzdvihla práci všech odborů s přáním: „*Aby České srdce do budoucna pracovalo i nadále pro blaho naší české menšiny!*“

V první třetině 21. století se daří oživit spolkový život spoluprací s ostatními spolky sdruženými v Menšinové radě, zejména s Akademickým spolkem, Slovanskou besedou, Jednotou svatého Metoděje, Sokolskou župou Rakouskou i Školským spolkem Komenský a ostatními.

Změny v životě Českého srdce probíhaly (až na období nacismu) vždy především na spolkových valných hromadách fungujících na principech demokratické participace. Bylo tomu tak

Momentky ze současnosti ČS

Křest desky Adama Plachetky spoluorganizovaný ústředím ČS, VSL, Lumírem a Českým centrem.

Vánoční oslava Českého srdce v sále Slovanské besedy v roce 2016. Tradiční české koledy zazpíval obnovený zpěváký spolek Lumír.

Věra Gregorová (1943). Navštěvovala českou obecnou školu Komenského ve Vorgartenstrasse. Poté vystudovala německé gymnázium a obor „světový obchod“ na vídeňské univerzitě. Dlouhá léta pracovala jako vysoká úřednice United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). V současnosti vykonává funkci předsedkyně správní rady Hotelu Pošta, úřadující předsedkyně ústředí Českého srdce a vedoucí odboru Českého srdce ve XX. okrese. Pochází z tradiční menšinářské rodiny vídeňských krejčí. Od mládí je aktivní členkou Sokola, svůj první slet absolvovala již jako žákyně v roce 1948. Ve spolkové činnosti navazuje na práci generací svých předků, především pak na činnost babičky Anastázie Gregorové, přední funkcionářky Českého srdce v období předválečném i poválečném.

v minulosti a je tomu tak i dnes. Výraznější změny v nejvyšším vedení proběhly na valné hromadě dne 26. listopadu 2012, kdy by do funkce předsedy opětovně zvolen oblíbený Jiří Uher a první místopředsedkyní se stala Věra Gregorová. Druhým místopředsedou se stal František Kalousek a jednatelkou Petra Kalousková. Valná hromada rovněž potvrdila předsedy okresů. Funkci předsedkyně II./XX. okresu obhájila Věra Gregorová, v okrese III/XI byl zvolen Milan Klouzal, v V. okrese Anton Florián, ve XII. František Kalousek a ve spojených okresech VIII/XVII zůstala předsedkyní Hana Kostohryzová. Počet odborů Českého srdce i v tomto období zahrnoval osm spojených vídeňských odborů. Valná hromada vyjádřila souhlas s přijetím 12ti členů nových. Pro všechny menšinové spolky představuje rozšiřování členské základny spolu s tzv. omlazování spolků zásadní podmínku v dalším pokračování spolkové činnosti. Tato snaha přetrvává dodnes.

Poslední valná hromada Českého srdce předcházející 100. letému jubileu se uskutečnila 28. listopadu 2016 za účasti delegátů všech odborů Českého srdce. Výsledkem jednání byly také změny ve vedení na funkční období 2016–2018. Valná hromada poděkovala dosavadnímu dlouholetému předsedovi Jiřímu Uhrovi za jeho obětavou práci v Českém srdci, připomenula také jeho pozornost věnovanou duchovnímu a kulturnímu životu menšiny a jeho vztah ke staré vlasti. Zmínila i skutečnost, že za jeho předsednictví se uskutečnilo mnoho menšinářů oblíbených oslav Svátku matek s bohatým programem, které organizovalo ústředí Českého srdce i jednotlivé odbory.

Ve funkci předsedy pak Uhra vystřídal dosavadní místopředsedkyně Věra Gregorová pocházející z rodiny se silnou spolkovou tradicí. Místopředsedou byl zvolen Emil Česka, rovněž z tradiční menšinářské rodiny, druhým místopředsedou Pavel Koutník, jehož rodinné zázemí je obdobné, jednatelkou Petra Kalousková a zástupcem jednatelky Alfred Klein-Watrycz. Do funkce pokladníka byla zvolena osvědčená Marie Schmausová. Do vedení jednotlivých odborů byli také delegováni zástupci tradičních menšinářských rodin. Odbor ve II. okrese vede Věra Mottlová, ve XVII. okrese koordinuje činnost Českého srdce Hana Kostohryzová, ve XX. okrese má agendu na starosti předsedkyně Českého srdce Věra Gregorová. Odbory III a XI vede Milan Klouzal, v V. okrese se angažuje Anton Florián. Spojený XII. odbor má na starosti František Kalousek mladší.

Výroční schůze Českého srdce se uskutečnila 27. února 2017 a potvrdila zvolené vedení na funkční období do 28. listopadu 2018. Deklarovala též nejdůležitější cíle Českého srdce pro roky následující. Klíčová je snaha o omlazení členstva a prohlubování spolupráce s ostatními aktivními menšinovými spolky při prioritním zajištění základního cíle Českého srdce, kterým je sociální pomoc potřebným, v současnosti zejména starší generaci.

V rámci tradičních oslav Dne matek v roce 2017 předalo ústředí Českého srdce čestné uznání svému dlouholetému a čestnému předsedovi panu Jiřímu Uhrovi. V popředí paní Magdalena Uhrová.

Stanovy Českého srdce jako základní kámen úspěšné spolkové činnosti

Spolkové stanovy představují v životě spolku a jeho členů nejvýznamnější dokument, který v paragrafovém znění shrnuje základní normy, jimiž se řídí spolkový život. Jedná se o návod, jakousi příruční „kuchařku“, která blíže rozebírá různé situace spolkového života a dává funkcionářům i členům jasné instrukce, jak postupovat a čím se při rozhodování řídit.

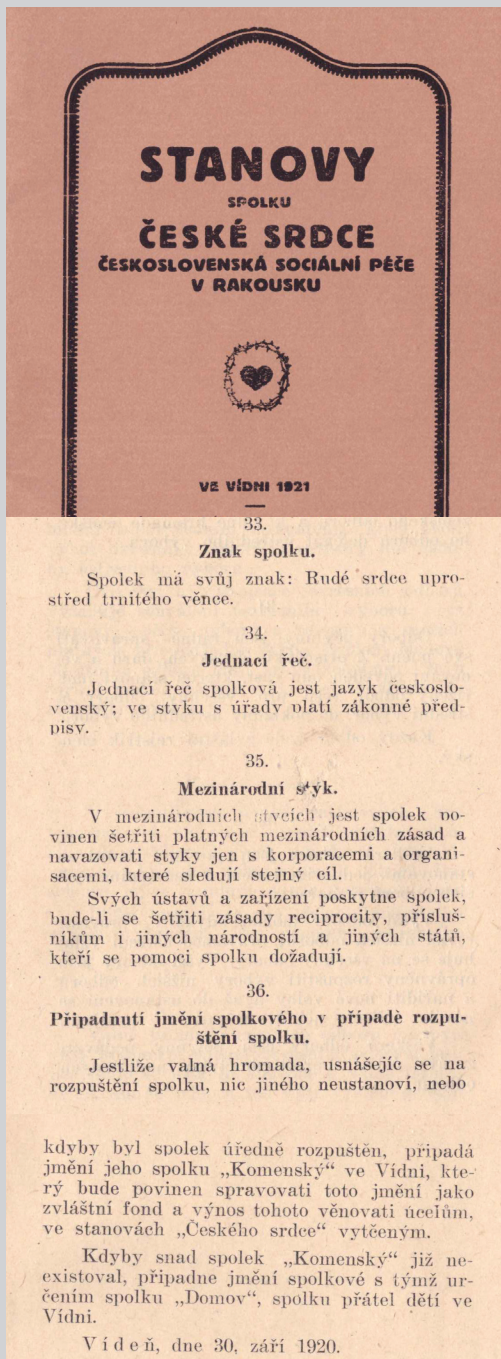
Pravomocně příslušným úřadem, který vede spolkový katastr, je v případě Českého srdce, československé sociální péče v Rakousku Landespolizeidirektorium Wien, Referat Vereins-, Versamlungs- und Medlenrechtsangelegenheit.

První spolkové stanovy byly vypracovány na základě platného zákona č. 134/1867 říšského zákoníku „o právě spolčovacím“. Tento zákon byl schválen již 15. 11. 1867 s účinností od 24. 11. 1867. Podle jím daných pravidel se pak při svém vzniku musel řídit i nový charitativní spolek České srdce, československá sociální péče v Rakousku, který byl po dlouhých průtazích (viz výše) konečně zapsán do spolkového registru k datu 20. ledna 1920. První stanovy v německém jazyce byly rakouskými úřady schváleny až 26. dubna 1920. Spolkové stanovy v českém jazyce pak byly vypracovány k 30. září 1920 a v roce 1921 vyšly tiskem Lido-ové knihtiskárny ve Vídni (Margaretenplatz 7). Stanovy zahrnovaly celkem 36 paragrafových částí, které definovaly jednotlivé oblasti spolkového života.

V průběhu let došlo na základě získaných zkušeností k větší specifikaci některých oddílů stanov a sloučení několika paragrafových částí. V souvislosti s politickými změnami a jejich odrazem v životě české menšiny ve Vídni byly podle dobových nařízení upraveny i některé další části spolkových stanov.

Vynucenou úpravu stanov si vyžádala politická situace, která nastala koncem třicátých let v Rakousku. Říšský místodržitel schválil v červenci 1941 zrevidované stanovy ústředí i odborů Českého srdce. Spolek museli opustit členové, kteří neměli německou státní příslušnost. Úředně byly zakázány možnosti k získávání prostředků na podpůrnou činnost, včetně sbírek a subvencí. Zároveň došlo k úředně vyžádané úpravě názvu spolku na „*Tschechoslowakische Fürsorge in das Ostmark*“. Průvodní dopis k proškrtaným stanovám všech paragrafových částí původních stanov ještě upozorňoval vedoucí představitele spolku a členy na zákaz nošení spolkových odznaků a vyvěšování spolkových vlajek.

Aby mohlo oficiálně České srdce v poválečných letech obnovit svoji činnost, složil František Strnad v rámci procesu denacifikace (Entnazifizierung) úřední přísahu, že spolek neměl s na-

cisty co do činění, ačkoliv mohl v období války oficiálně (byť, jak víme, velmi omezeně) fungovat. Přesto však byly nacismem vnucené změny stanov kvůli úředním průtahům zrušeny až na mimořádné valné hromadě, kterou svolala na 12. ledna 1948 předsedkyně Českého srdce Anastázie Gregorová. Jediným bodem lednové valné hromady jednání bylo přitom právě obnovení stanov ve znění z roku 1938.

K výraznějšímu poválečnému přepracování stanov, které muselo reagovat na změnu společenských podmínek, v nichž spolek fungoval, došlo v letech 1953 a 1957. Změny se řídily ustanoveními zákona o spolcích č. 233 z roku 1951. Po sloučení některých původních oddílů vykazovaly nové stanovy již „jen“ 29 paragrafových částí. Tento dokument pak byl pro spolek závazný až do roku 1998.

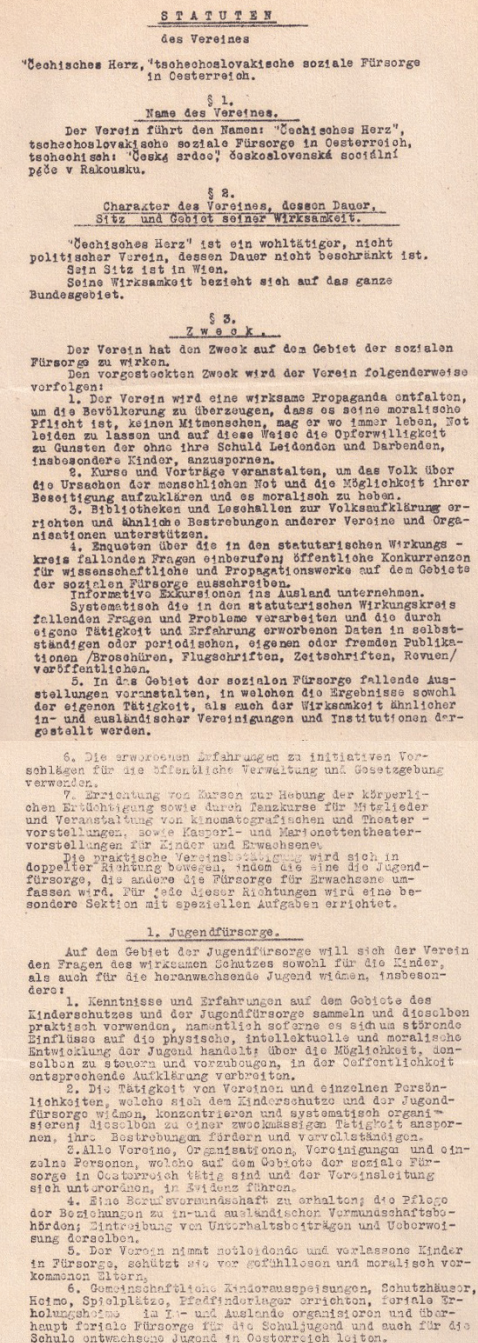
Jednácím číslem IV-SD-1076/VVM/98 byly dne 19. 5. 1998 úředně potvrzeny další změny ve stanovách Českého srdce. Jednalo se o sloučení některých paragrafových částí, takže dosud platné spolkové stanovy zahrnují 25 paragrafů.

Menší změny se však v průběhu let dotkly i některých konkrétních částí stanov.

Původní § 3, který specifikoval účel spolku a prostředky k dosažení sociálního a charitativního spolkového cíle v šesti bodech, vymezoval dvě hlavní oblasti spolkové činnosti. První část paragrafu, nazvaná „*Péče o mládež*“, byla podrobně rozvedena v sedmi bodech. V části druhé, nazvané „*Péče o mravní povznesení dospělých*“, vytyčil spolek hlavní úkoly ke splnění tohoto cíle ve čtyřech bodech. Takto vymezené cíle se objevují beze změny i ve stanovách z roku 1953 a 1957. Poté bylo valnou hromadou v osmdesátých letech schváleno sloučení či vypuštění některých pasáží a ve stanovách z roku 1998 specifikuje § 3 účel spolku a prostředky k dosažení cíle v devíti bodech bez dalšího rozlišení.

Následující § 4 stanov se zabývá otázkou získávání materiálních prostředků. V původním znění stanov jsou možnosti (sbírky, subvence, divadelní představení, přednášky a další) uvedeny v podbodech a) až e). Ve stanovách z roku 1953 je již uveden i podbod f), který rozšiřoval možnost příjmů „*z licencovaného hospodářství a obchodu s restaurací*“. Tímto rozšířením reagovalo České srdce především na různou výdělečnou činnost, kterou České srdce provozovalo na svém hřišti. Valnou hromadou byl ke dni 17. 6. 1957 doplněn ještě podbod g), který definoval další možnost zisku pro spolek o „*Výnosy z nájmu či pronájmu shromážděných pozemků a budov*“.

Původní paragraf § 11 nazvaný „*Organizace spolku*“, dnes § 10 „*Orgány spolku*“, specifikuje vnitřní organizaci spolku. Nejvyšším orgánem je valná hromada, následuje ústřední výbor, předsednictvo, jednotlivé odbory, revizoři a rozhodčí soud. První stanovy zahrnovaly i „*Pracovní odbory*“.

II. Fürsorge um moralische Erhebung der Erwachsenen.

1. Der Verein wird dahinwirken, die Bevölkerung moralisch zu heben, den Notleidenden die wirtschaftliche Existenz durch materielle Unterstützung zu ermöglichen.
2. Der Verein wird die Hygiene unter der Bevölkerung durch gehörige Aufklärung und Gewährung unentgeltlicher ärztlicher Ordination der vermögenslosen Bedürftigen fördern.
3. Der Verein wird um Rechtsbelehrung und Rechtsschutz der Hilflosen und um Geltendmachung ihrer Ansprüche und Rechte durch Gewährung unentgeltlicher Beratung und Rechtsvertretung sorgen.
4. Der Verein organisiert ärztliche Beratungsstellen, welche die Hilfer Kostenlos vor, während und nach der Geburt in Anspruch nehmen können. Die vorstehenden Aufgaben werden unter Beachtung der allenthalben bestehenden jeweiligen gesetzlichen Vorschriften durchgeführt.

§ 4. Materielle Mittel.

Der mit der Vereinstätigkeit verbundene Aufwand wird aus dem Umlage bestritten:

- a/ der Beiträge der Mitglieder;
- b/ der Vereinsunternehmungen /Feste, Vorträge, Unterhaltungen, Theatervorstellungen und Konzerte/;
- c/ Geschenken, Widmungen der freiwilligen Korporationen und von einzelnen Personen beigestellten Dotationen;

17. 6. 1957

§ 4/e/ Einkommens Miet- oder Pachtzinsungen aus vereinseigenen Grundstücken und Gebäuden.

an Bedürftige.

Der Verein wird den Bedürftigen ohne Rücksicht auf deren Staatsbürgerschaft und Vereinsmitgliedschaft, materielle Unterstützungen gewähren, worauf jedoch kein Rechtsanspruch besteht.

Bis zur Unterstützung gewährt wird, werden die persönlichen Verhältnisse der Gesuchsteller erhoben und die Vereinsleistung wird darüber wachen, dass die Vereinswohlthätigkeit keinesfalls missbraucht wird.

§6. Arten der Vereinsmitgliedschaft.

- 1/ Die Mitglieder des Vereines gliedern sich in ordentliche /aktiv/, ausserordentliche /unterstützende/ und Ehrenmitglieder.
- 2/ Ordentliche Mitglieder sind solche, die sich dem Vereinsleben und der Vereinsarbeit voll widmen. Ausserordentliche Mitglieder tragen zur Erreichung des Vereinszweckes vor allem durch Zahlung eines erhöhten Mitgliedsbeitrages bei. Ehrenmitglieder sind Personen, die wegen besonderer Verdienste um den Verein ernannt werden.

Der Jahresbeitrag der Mitglieder wird von der Generalversammlung bestimmt.

Ordentliche und ausserordentliche Mitglieder werden auf Grund einer schriftlichen Anmeldung angenommen und bezahlen die vom Zentralsausschuss festgesetzte Einschreibgebühr.

Als Ehrenmitglieder ernannt die Generalversammlung solche Persönlichkeiten, welche sich bedeutende Verdienste um den Verein erworben haben. Zur Gültigkeit eines solchen Beschlusses wird die Zweidrittelmehrheit der abgegebenen Stimmen gefordert.

§ 7. Vereinsregister, Legitimationen und Diplome.

Vereinsmitglieder, verteilt in statutarische Gruppen, werden durch das Mitgliederregister /Kartothek/ in Evidenz geführt.

Jedes Mitglied erhält bei seiner Aufnahme eine Mitgliedskarte, in der die Zahlung der Mitgliedsbeiträge vermerkt wird. - Ehrenmitglieder bekommen Diplome.

§ 8. Rechte der Mitglieder.

Jedes Mitglied kann von den Vereinsarrangements und Anstalten unter den von der Vereinsleitung festgesetzten Bedingungen Gebrauch machen; es kann an allen Vereinsaktionen teilnehmen; es hat das Recht, der Vereinsleitung mündliche und schriftliche, in die statutarische Sphäre fallenden Anträge zu stellen; sich an den Generalversammlungen zu beteiligen, dort selbst seine Meinung zu äussern und Anträge zu stellen und bei den Vereinswahlen gewählt zu werden.

Die im Czechischen Herz vereinigten Vereine und Anstalten haben den Anspruch auf Unterstützung und Förderung ihrer Tätigkeit seitens dessen Vereinsleitung. Ueber die Art dieser Unterstützung entscheidet der Zentralsausschuss.

Dnešní § 12 vymezuje okruh úkolů valné hromady a byl pozměněn po roce 1957, kdy došlo ke změně počtu místopředsedů, tedy ke snížení ze čtyř na dva. Dosavadní počet dvanácti členů ústředního výboru byl snížen na šest a počet revizorů se z devíti snížil na tři.

Jubilejní 65. valná hromada 28. března 1998 jednomyslně schválila návrh dlouholetého člena a funkcionáře Karla Matala na změnu § 13 stanov s tím, že řádné valné hromady Českého srdce v Rakousku se budou konat pravidelně ve dvouletých intervalech. Změna stanov byla zpracována na základě spolkového zákona č. 233/1951 a byla zapsána do spolkového rejstříku 19. 5. 1998.

Původní § 20, dnes § 18 „*Předsednictvo*“, specifikuje povinnosti spolkových funkcionářů a stanovuje počet členů předsednictva. V původních stanovách nebyl počet členů představenstva spolku určen, stanovy z pozdějších let uvádějí číslo deset a v roce 1957 byl počet členů stanoven na devět.

Změna původního § 29, který je nyní obsahově zahrnut v § 25, se týká spolkového jmění.

Stanovy z roku 1920 formulují znění paragrafu následovně: „*Jestliže valná hromada, usnásějící se na rozpuštění spolku, nic jiného neustanoví, nebo kdyby byl spolek úředně rozpuštěn, připadá jmění jeho spolku „Komenský“ ve Vídni, který bude povinen spravovati toto jmění jako zvláštní fond a výnos tohoto věnovati účelům, ve stanovách „Českého srdce“ vytčeným. Kdyby snad spolek „Komenský“ již neexistoval, připadne jmění spolkové s týmž určením spolku „Dělov, spolku přátel dětí ve Vídni“.*

Toto znění bylo, při znalosti vazeb mezi Komenským a Domovem v meziválečném období, z pohledu zájmů Českého srdce zcela logické. Nicméně již také víme, že po druhé světové válce a rozkolu v menšině se situace z pohledu Českého srdce zásadně změnila.

Ve stanovách z roku 1953 je tak v § 29 uvedeno, že v případě dobrovolného rozpuštění spolku, o kterém rozhodne valná hromada dvou třetinou hlasů, totožná valná hromada rozhodne o tom, komu jmění spolku Českého srdce připadne. České srdce si tedy tímto rozhodnutím nechávalo jistý manévrovací prostor do budoucnosti, kterou zřejmě nebylo schopné zcela předvídat, ale také nechtělo v dané situaci otevřeně deklarovat, komu by sice již umenšené, ale stále velmi slušné, jmění po zániku spolku připadlo.

Nové znění § 29 přinesly stanovy po změnách uskutečněných v červnu 1957. Konstatovaly, že v případě dobrovolného rozpuštění spolku přechází existující spolkový majetek na sociální organizaci, například na Rakouskou společnost Červeného kříže nebo na jinou, kterou určí valná hromada, která rozhodla o rozpuštění spolku. Tím České srdce do jisté míry deklarovalo, že situace v rozhádané menšině je taková, že by bylo možná, v závislosti na konkrétní situaci, lépe, aby se o odkaz Českého srdce a plnění jeho zbylých závazků postarala raději cha-

ritativní organizace mimo menšinu. Něco takového by v letech předválečných jistě nebylo provedení Českého srdce myslitelné a tato změna je jen dokladem složité doby, v níž muselo České srdce v rámci menšiny fungovat. Vztahy mezi menšinovými složkami byly v tomto období často určovány ochotou spolupracovat s nedemokratickým režimem v Československu a také mírou této spolupráce. Tradiční předválečný partner Českého srdce, Školský spolek Komen- ský, procházel v tomto úseku své existence nelehkým obdobím a v rámci udržení školní vý- uky přijal výpomoc od československých úřadů. Přestože však valná hromada Českého srd- ce rozhodla o jiném příjemci svého jmění v případě zániku spolku, nepřerušila podporu školy docela. Například v osmdesátých letech, prostřednictvím Rodičovské rady školy Komenské- ho, mimo jiné vícekrát poskytla dotaci na autobusový svoz dětí z okrajových oblastí do školy. Dodejme však, že změnu stanov si v tomto případě vyžádaly i nové rakouské spolkové před- pisy, které stanovily, že v případě zániku spolku případně jeho jmění spolku s obdobným cha- ritativním cílem.

Současné stanovy v § 25 formulují jinými slovy tentýž závěr z roku 1957 a sice, že v případě dobrovolného rozpuštění spolku případně spolkový majetek sociální instituci, která má stejný či podobné cíle, například Vídeňské zemské organizaci Rakouského Červeného kříže.

§ 25. Das Kontrollorgan.

Neun Vereinsrevisoren haben die Pflicht, die Tätig- keit des Zentralausschusses sowie der Ortsgruppen und der Zentralvereinsfunktionäre zu kontrollieren, dem Zentral- ausschuss und der Generalversammlung über die wahrgenom- menen Mängel zu berichten, deren Beseitigung zu fordern, nötigen- falls die Suspension der Vereinsfunktionäre und Beamten zu verfügen.

Die Revisoren können jederzeit die Bücher, die Korrespondenz, die Rechnungen und die Kassa kontrollieren. Ueber jede Revision ist ein Protokoll aufzunehmen.

Die Revisoren berichten der Generalversammlung über ihre Tätigkeit und beantragen die Erteilung oder Verweigerung des Absolutiums für die Vereinsfunktionäre.

Die Revisoren und deren Ersatzmänner werden auf die Dauer eines Jahres gewählt.

Die Revisoren wählen sich auf die Funktionsdauer einen Vorsitzenden und einen Schriftführer aus ihrer Mitte.

§ 26. Das Schiedsgericht.

In allen Streitigkeiten aus dem Vereinsverhältnis entscheidet ein Schiedsgericht.

Das Schiedsgericht setzt sich aus fünf ordentlichen Vereinsmitgliedern zusammen. Je zwei hiervon sind innerhalb einer vom Vorstand gesetzten Frist von den beiden Streit- teilen namhaft zu machen. Diese vier Mitglieder wählen mit Stimmenmehrheit ein fünftes ordentliches Vereinsmitglied zum Vorsitzenden des Schiedsgerichtes; bei Stimmengleichheit entscheidet unter den Vorgesprochenen das Los.

Das Schiedsgericht fällt seine Entscheidungen bei Anwesenheit aller seiner Mitglieder mit einfacher Stimmen- mehrheit.

Das Schiedsgericht entscheidet nach bestem Wissen und Gewissen.

Die Entscheidungen des Schiedsgerichtes sind endgültig.

§ 27. Die Ortsgruppen.

In jedem Wiener Bezirk und in jeder Gemeinde ausserhalb Wiens, wo mindestens 20 Mitglieder des Vereines vorhanden sind, kann sich eine Vereinsortsguppe konsti- tuieren.

Den Ortsgruppen obliegt vor allem das Inkasso der Mitgliedsbeiträge und die Entgegennahme von Mitgliedsan- meldungen.

Sämtliche Ortsgruppen sind verpflichtet, sich nach dem Statut, der Geschäftsordnung und den Beschlüssen des Zentralausschusses, welcher die Ortsgruppen-Obmänner bestellt, zu richten.

Die Obmänner der Ortsgruppen, werden alljährlich in der ordentlichen Generalversammlung genehmigt.

Die Ortsgruppen sind blosse Geschäftsstellen des Vereines.

§ 28. Internationaler Verkehr.

Im internationalen Verkehr ist der Verein ver- pflichtet, gültige internationale Normen zu beobachten und darf Verbindungen nur mit jenen Korporationen und Organisationen anknüpfen, welche denselben Zweck ver- folgen.

§ 29. Anfall des Vereinsvermögens im Falle der Vereinsauflösung.

Die Auflösung des Vereines kann nur in einer zu diesem Zwecke einberufenen ausserordentlichen Generalver- sammlung und nur mit Zweidrittelmehrheit der anwesenden stimmberechtigten Mitglieder beschlossen werden.

Im Falle der freiwilligen Auflösung hat die gleiche Generalversammlung auch über die Verwertung des vorhande- nen Vereinsvermögens zu beschliessen.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-

Wien, 1953.

§ 29. Im Falle der freiwilligen Auflösung des Vereines geht das vorhandene Vereinsvermögen an eine soziale Institu- tion, zum Beispiel an die Österreichische Gesellschaft vom Roten Kreuz oder an eine andere in der gleichen Generalversammlung genannte Institution über.

Im Juni 1957

Předsedové Českého Srdce podle výpisu z úředního seznamu

Machát Anton 1920–1924

Strnad Franz 1925–1937

Jošt Alois 1938 –1944, 1945–1947

Strnad Franz 1948–1950

Klíma Matthias 1951–1955

Musil Ing. Karl 1956–1959

Jírava Josef 1960–1971

Kolín Ludwig 1972, 1973

Brůha Josef 1974–1986

Buchal Franz 1987–1994, 1997–1998

Uher Georg 2000–2016

Věra Gregorová 2016 až dosud

Slovo závěrem

Spolek České srdce, československá sociální péče v Rakousku, slaví tento rok 100. let existence. Není jistě náhodou, že stejné výročí oslaví tento rok také samostatný stát Čechů a Slováků. Obojí se zrodilo z ohně světové války, která přinesla utrpení a smutek milionům lidí. Historie nám však už mnohokrát ukázala, že člověk je schopen těch nejšlechetnějších činů právě a pouze v dobách, kdy trpí. Zrod Českého srdce je bezesporu dalším potvrzením této teze. Myšlenka na jeho založení přišla v době, kdy mnoho příslušníků českého a slovenského národa procházelo zkouškou, kterou si dnešní generace již neumí představit. Hlad, bída, nemoc a smrt byly na samotném konci války častými hosty, zejména ve skromných příbytcích městského dělnictva a drobného řemeslnictva. Právě z této hrůzy však vyrostlo něco krásného, důkaz, že mladý samostatný národ je i přes stavovské či stranické rozdíly, které mu v uplynulých desetiletích často bránily nalézt cestu k jednotné spolupráci, schopen a ochoten táhnout tak říkajíc za jeden provaz. Šlo přeci o budoucnost a přežití dalších generací.

Tímto důkazem bezesporu bylo a stále je České srdce. Je důkazem soucitu lidí se svými bližními, je důkazem ochoty pomoci bez nároků na pocty a odměny, je důkazem síly v srdci malého národa. České srdce bylo založeno nejprve v Praze, poté se však tato myšlenka rychle přenesla i do dalších českých měst. Tedy i do Vídně, která na konci války rozhodně českým městem byla, dokonce jedním z těch vůbec největších. Spolek se v prvních měsících své existence doslova nesl na vlně nadšení a ochoty pomoci bližním. To platilo nejen o činovnících spolku, ale také o velké části české a slovenské společnosti. Majetníci si odepřeli část svého blahobytu, chudí obětovali mnohdy mnohem více. Český a moravský venkov otevřel svou náruč, přijal hladovějící městské děti a nasýtil nejen jejich žaludek, ale mnohdy také srdce. Právě děti vídeňské se zde často seznamovaly s českými tradicemi a zvyky, které již ve Vídni pod germanizačním tlakem většinové společnosti a městského života upadaly v zapomnění.

Obrovská vlna ochoty pomáhat a ukrajoval si z vlastního bochníku ve prospěch jiných však, bohužel, nemohla trvat věčně. Opatat začala již v první polovině 20. let. Mužům a ženám, pro něž nutnost pomoci bližním nebyla pouhou přechodně přijatou myšlenkou, ale životním příkázáním, však bylo jasné, že lidé, kteří budou potřebovat nezištnou podporu, se mezi námi budou vyskytovat vždy, bez ohledu na dobu a politickou či hospodářskou situaci. Někdy bude tato potřeba silnější, někdy slabší, ale utrpení ze světa nezmizí nikdy a vždy bude třeba proti němu bojovat. Právě v přijetí tohoto úkolu a snaze ho plnit co možná nejlépe, lze spatřovat velikost organizace, jejíž jméno a historii si dnes, i prostřednictvím této útlé publikace, připomínáme. Předchůdci dnešního vedení Českého srdce dokázali během velmi krátkého období

vytvořit strukturu, která nasýtila desetitisíce hladových dětí a zajistila jim každé léto několik týdnů klidu, radosti a blahobytu, postarala se o stovky sirotků, pomohla tisícům osamělých či chudých matek a k tomu vybudovala zázemí hřišť, které se na další léta stalo živnou půdou pro rozvoj kulturního a spolkového života celé vídeňské české a slovenské menšiny.

Právě tato „*koncepce dlouhodobě udržitelného rozvoje*“, jež se dnes stává mantrou mnoha vyspělých společností, byla činovníkům Českého srdce vlastní již od samotných počátků. Nehleděli pouze na potřeby svých současníků, ale mysleli i na generace následující. Že se jednalo o koncepci velmi rozumnou, to nám v uplynulých 100 letech ukázaly dějiny menšiny již mnohokrát a ukazují nám to dodnes. Když přechkala Vídeň bezprostřední utrpení války, přišla hyperinflace. Když se zdálo, že se již situace stabilizovala, udeřila celosvětová hospodářská krize. Nacismus pak přinesl světu další nezměrnou tragédii světové války, spojenou nejen s ničením, ale také mučením, vězněním a rasovou genocidou. Vídeňští Češi si ještě nestačili vychutnat krátké období poválečného štěstí a mocní tohoto světa již zatáhli železnou oponu, která rozdělila nejen svět, ale také menšinu samotnou. Všechny tyto tragédie znamenaly smutek a utrpení. Někdy ho bylo méně, někdy tolik, že se zdálo až nezměrné. Objevovaly se dokonce hlasy, které předpovídaly, že z těchto ran se již menšina nevzpamatuje:

„Goldmann předčítá odpovědi ČÚZu na žádosti Českého srdce, které jsou podivné. Prohlašuje rozhorleně, že se v menšině pracuje nyní velmi obtížně a že všude jsou vráženy klíny do krajanských organizací. Menšina spěje k zániku. Je třeba činit rozumná rozhodnutí.“ (Zápis o společné schůzi předsednictva ČsÚV a předsednictva Českého srdce, československé sociální péče, konané dne 2. února 1950).

Přesto se v menšině vždy našli lidé, kteří byli ochotni toto strádání zmírňovat, dávat novou naději na lepší život v budoucnosti a naplňovat tak odkaz svých předků. Byli zde, když bylo potřeba pomoci dětem a hladovějícím, byli zde, když bylo potřeba poskytnout prostor pro rozvoj české kultury a menšinového života, byli zde, když bylo potřeba pozvednout hlas v boji za svobodu a demokracii, byli zde, když začala menšina stárnout a mnoho lidí se počalo ztrácet v pocitech izolace a osamění. A můžeme si jen přát a doufat, aby zde byli i za dalších 100 let. Nevíme, co nám a menšině přinesou léta následující. Někteří do nich hledí s optimismem, jiní s obavami. Ať už však budoucnost skrývá cokoli, je dobré vědět, že je zde někdo, kdo na budoucnost menšiny vždy myslel a myslí, a o nějž se ve chvílích nejistoty můžeme opřít.

Popřejme i proto Českému srdci, československé sociální péči v Rakousku, mnoho zdaru i v další etapě jeho existence. Vždy totiž tlouklo pro menšinu a jeho zdraví bylo zároveň ukazatelem zdraví menšiny samotné. Snažme se tedy, aby i nadále tlouklo co možná nejsilněji.

Výbor ČS zvolený na valné hromadě v r. 2016

Předsedkyně : Věra Gregor

Místopředseda: Emil Češka

Pavel Koutník

Jednatelka: Petra Kalousek

Zástupce jednatelky: Alfred Klein - Watrycz

Pokladna: Marie Schmaus

Zástupce pokladníka: Anton Florián

Členové: Milan Frühbauer

Ilse Gregory

František Kalousek st.

František Kalousek ml.

Věra Mottl

Revizoři: Milan Klouzal

Thomas Kostohryz

Jana Peska

Předsedové odborů potvrzení VH Českého srdce v r. 2016

II./XX.	Věra Gregor
III./XI.	Milan Klouzal
V.	Anton Florian
XII.	František Kalousek
VIII./XVII./XVIII.	Hana Kostohryz

Použité prameny a literatura

Archivy

Stadtarchiv Wien/StAW

Národní archiv Praha /NA

Archiv hlavního města Prahy/AHMP

Archiv ministerstva zahraničních věcí ČR/AMZV

Archiv ČNB

Nezávislá knihovna Libri prohibiti/LP, Praha

Knihovna Národního muzea v Praze/KNM

Archiv Školského spolku Komenský ve Vídni/ŠSK

Archiv VSL, Vídeň /AVSL

Forschung für Geschichte Minderheiten in Österreich“ ve Vídni

Archiv Českého srdce v Hotelu Post, Vídeň /zápisy z VH a VZ/

Městské muzeum a galerie Vodňany, 389 01 Vodňany, nám. Svobody 18

Soukromý archiv Ing. Jaroslava Strnada, Praha

Literatura

Böhmisches Wien, Monika Glettler, Wien-München 1985

Cestou z republiky do spolkového státu. Naše krajanské větve v Rakousku, František Strnad, Vídeň 1935

ČAS, ročenka České archivní společnosti, Praha 2004

Česká menšina v Rakousku – do roku 1945, Jiřina Kosílová, Jana Pospíšilová, Marta Toncrová, in Stanislav Brouček /ed./, Češi v cizině 9, Praha 1996, s. 105–113

České emigrace 19. a 20. století a jejich dosavadní studium, Z. R. Nešpor, in Soudobé dějiny, 2005, č. 2, s. 245–284

České menšiny v Evropě a ve světě, Jaroslav Vaculík, Nakladatelství Libri, Praha 2009

Československá sociální demokracie. Kapitoly z let exilu 1948–1989. Radomír Luža, Dokumentace československého exilu 1948–1989, svazek 1, Československé dokumentační středisko a nakladatelství Doplněk, Praha-Brno 2001

Československý diplomat JUDR. Robert Flieder, Miroslav Břejcha, bakalářská práce ÚČD FF UK, 2006

Češi ve Vídni: migrační a emancipační procesy české menšiny ve Vídni, Věra Mayer, in Stanislav Brouček-Karel Hrubý (eds.), *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století*, Praha 2000, s. 89–100

Kreiského éra v Rakousku a období normalizace v ČSSR, eds. Michal Stehlík, Gerald M. Sprengnagel, FF UK Praha, 2013

Menšinová kronika, in *Kalendář 1938*, František Strnad, *Českovídeňská ročenka*, s. 154

Mezi Prahou a Vídni. Česká a vídeňská literární moderna na konci 19. století, Lucie Kostrbová, Praha 2011.

Od „*krajanské péče*“ k narovnanému vztahu, Stanislav Brouček, In *Češi za hranicemi na přelomu 20. a 21. století*, Praha 2000, s. 247–252

Osmdesát let VSL, katalog výstavy, J. Cebe, A. Blodigová, Vídeň 2016

Ovlivňování vídeňských Čechů prostřednictvím československých festivů a státních svátků, Jana Čechurová, in *My, jiní, naši i cizí*, Historie, otázky, problémy /HOP/, časopis ÚČD FF UK, Praha 1/2016, ročník 8, s.77–90

Růžena Svobodová. Jarmila Mourková, Melantrich, Praha 1975

Vznik a poslání Československého ústavu zahraničního, Stanislav Brouček, in *Češi v cizině* 4, Praha 1989, s. 14–21

Waldauf Jan, *Československé sokolstvo v exilu a zahraničí*, in *Sokol, jeho vznik, vývoj a význam*, Praha 1997

Die Wiener Tschechen einst und jetzt, Vlasta Valeš, Prag 2004

Die Wiener Tschechen 1945–2005. Zur Geschichte einer Volksgruppe. Vídeňští Češi 1945–2005. K dějinám národnostní menšiny, svazek 1, k vydání připravili Helena Basler, Marie Brandeis, Jiří J. Krupka, Jana Stárek, České kulturněhistorické centrum, Wien, Praha, 2006 a svazek 2., Wien, Praha 2017

Wien und seine Tschechen, Karel Broušek, München 1980

Zu Hause in der Fremde Tschechen in Wien in 20. Jahrhundert/ Doma v cizině. Češi ve Vídni ve dvacátém století /katalog výstavy/, V. Valeš (ed.), Praha 2002

Periodika

České srdce 1921–22

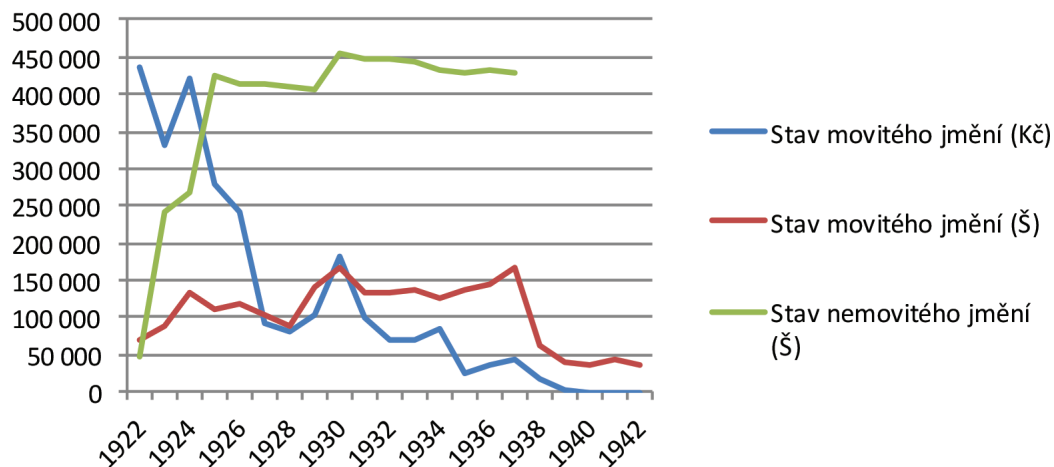
Rakouský Obzor 1923–1925

Vídeňské Svobodné listy 1946–2018

Elektronické archivy českých menšinových spolků v Rakousku

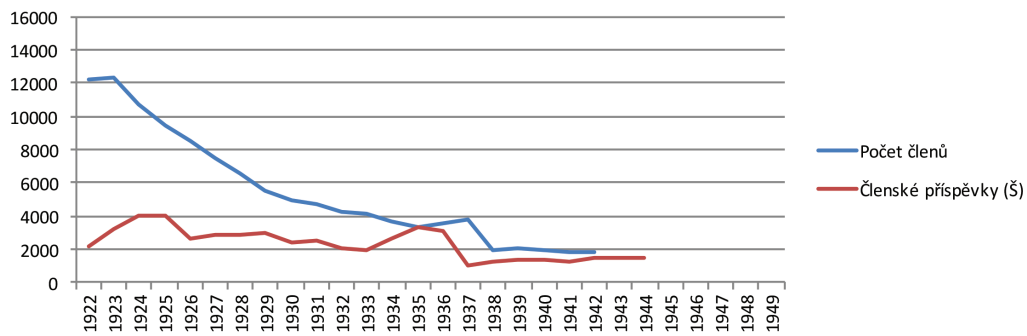
Činnost ČS v číslech

Vývoj majetku Českého srdce

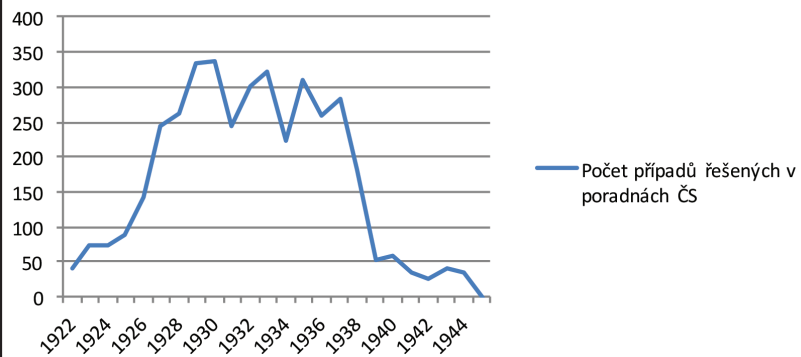

Příjmy ze sbírek i z členských příspěvků od počátku 20. let kontinuálně klesaly. Investice do pozemků, které České srdce realizovalo v prvních letech své existence se tak ukázaly z hlediska hospodaření jako klíčové (pozn. autorů - částky v rakouských korunách byly pro účely srovnání převedeny na šilinky).

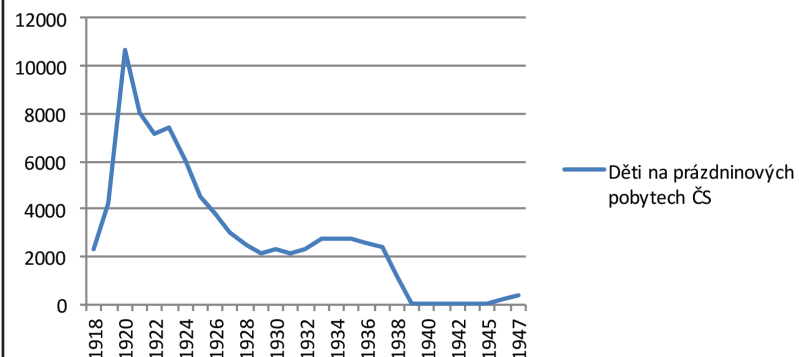
Příjmy z členských příspěvků v letech 1922-44

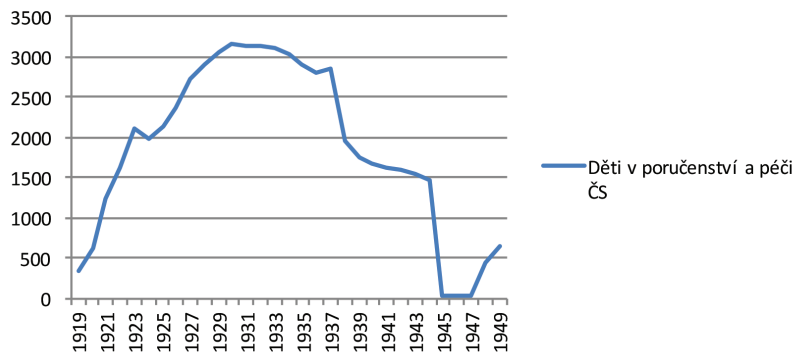
Počet případů řešených v poradnách ČS

Děti na prázdninových pobytech ČS

Děti v poručenství a péči ČS

Počet členů Českého srdce

